

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**Interpretace účasti jednotek Ruské osvobozené
armády v událostech Pražského povstání 1945 ve
školských učebnicích dějepisu a dalších publikacích
Zdeněk Maier**

Plzeň 2015

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická
Katedra politologie a mezinárodních vztahů
Studijní program Učitelství pro střední školy
Studijní obor Učitelství základů společenských věd pro střední školy

Diplomová práce

**Interpretace účasti jednotek Ruské osvobozené
armády v událostech Pražského povstání 1945 ve
školských učebnicích dějepisu a dalších publikacích**
Zdeněk Maier

Vedoucí práce:

PhDr. Magdaléna Leichtová, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2015

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen z uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2015

Poděkování

Rád bych touto cestou vyjádřil poděkování PhDr. Magdaléně Leichtové, Ph.D. za cenné rady a trpělivost při vedení mé diplomové práce.

Dále bych chtěl poděkovat PhDr. Pavlu Žáčkovi, Ph.D. za odbornou korekci historizující části mé diplomové práce.

V neposlední řadě bych chtěl rovněž poděkovat Lukáši Jarošovi za pomoc s formátováním mé diplomové práce.

Plzeň, duben 2015

OBSAH

1	Úvod	8
2	Rozbor učebnic dějepisu a dalších publikací (školských dokumentů)	11
2.1	Vývoj didaktiky dějepisu a jeho učebnic	12
2.1.1	Výuka dějepisu v letech 1945-1990	12
2.1.2	Výuka dějepisu po roce 1990	16
2.2	Tituly z období vzniku (vydání) 1945-1948	18
2.3	Tituly z období vzniku (vydání) 1948-1989	20
2.4	Tituly z období vzniku (vydání) 1989 – současnost	26
3	ROA	37
3.1	Představení ROA	37
3.1.1	Možnosti mobilizace obyvatel národů Sovětského svazu k boji proti bolševismu	38
3.1.2	Osoba generálporučíka Andreje Andrejeviče Vlasova v německém zajetí	39
3.1.3	Vznik KONR/ROA	41
3.2	ROA na území Protektorátu Čechy a Morava	44
3.2.1	Jednání mezi velením ROA a zástupci českých povstalců před vypuknutím Pražského povstání	44
3.3	Účast jednotek ROA v událostech Pražského povstání	49
3.3.1	Všeobecná situace v Protektorátu Čechy a Morava na počátku května 1945	49
3.3.2	Stavy německých ozbrojených složek v okamžiku vypuknutí Pražského povstání	51
3.3.3	Stavy českých povstalců v okamžiku vypuknutí Pražského povstání	53
3.3.4	Bojové vystoupení ROA v událostech Pražského povstání	54
3.3.5	Politická jednání ROA – ČNR, odchod ROA z bojující Prahy	62
3.3.6	Další politické skutečnosti	71
3.4	Význam zásahu jednotek ROA v událostech Pražského povstání	74
4	Konfrontace poznatků	77
4.1	Konfrontace poznatků z titulů z období vzniku (vydání) 1948-1989	77
4.2	Konfrontace poznatků z titulů z období vzniku (vydání) 1989 – současnost	78
4.3	RVP ZV, RVP G a ROA + Pražské povstání	87
5	Závěr	89
6	Seznam použité literatury a pramenů	91
6.1	Učebnice dějepisu a další publikace (školské dokumenty)	91
6.2	Literatura, rukopisy	94
6.3	Internetové zdroje	95
7	Resumé, Summary	97

8	Přílohy	99
8.1	Mapy z učebnic a školských dokumentů.....	99
8.2	Situační mapy a přílohy ke kapitole č. 3	102

1 ÚVOD

V sobotu 5. května 1945 krátce po poledni vyslal pražský rozhlas opakovanou žádost o pomoc kvůli napadení ze strany německých okupantů. Výbušná atmosféra posledních dní války přerostla v Praze, tak jako i v jiných českých městech, v lidové povstání. V brutálně vedených bojích do 9. května 1945, kdy v Praze zazněly poslední výstřely, padlo či bylo zraněno téměř 5000 českých vlastenců a civilistů.¹

Kromě českých vlastenců však pro úspěch Pražského povstání obětovaly život další stovky příslušníků jiných národů a armád. Mezi tyto oběti spadají i příslušníci tzv. *Ruské osvobozené armády* (dále jen *ROA*, vlasovci), v jejichž čele stál bývalý sovětský generálporučík Andrej Andrejevič Vlasov. V kritické době Pražského povstání se tato armáda, sestavená z vojáků národů Sovětského svazu a určená k boji proti sovětskému bolševismu, zjevila v pražských ulicích a jako pověstná *Deus ex machina* významně podpořila české povstalce. Jak nečekaně *ROA* do bojů v Praze zasáhla, stejně nečekaně se ještě před koncem povstání stáhla. Pomoc vlasovců totiž pro vedení českých povstalců představovala značné politické riziko, a tak byla *ROA* z Prahy de facto vypuzena.

Ve výše uvedených řádcích je v krátkosti zmíněn zásah vlasovců do událostí Pražského povstání. Právě vlasovci představují ústřední téma mé práce. Z důvodu dlouhodobého zájmu o historii *ROA* jsem svoji práci zaměřil právě na toto téma. I když se pohledy na zásah vlasovců do událostí Pražského povstání různí, jedná se o historickou skutečnost, kterou nelze opominout. V letošním roce si rovněž připomínáme 70. výročí Pražského povstání. 70 let od památných dní, v nichž se český národ za nepopíratelné pomoci dalších subjektů postavil nacistické tyranii.

Uvedl jsem, že zásah vlasovců na straně českých povstalců do událostí Pražského povstání představoval pro vedení českých povstalců značné politické riziko. Poválečné Československo totiž mělo připadnout do sovětské sféry vlivu. Zásah armády, jež byla sestavena k boji proti bolševismu, tak byl pro české levicové kruhy, které představovaly v politickém vedení Pražského povstání nejsilnější stranu, pochopitelně nežádoucí. Jak se tedy s prizmatem zásahu *ROA* do událostí Pražského povstání nakládalo napříč jednotlivými etapami českých, respektive československých dějin od roku 1945 až do dnešních dnů?

¹ MAREK, Jindřich: Barikáda z kaštanů. *Pražské povstání v květnu 1945 a jeho skuteční hrdinové*. 1. vydání. Svět křídel, Cheb: 2005. ISBN 80-86808-15-7. Str. 13.

Z hlediska metodologického bych chtěl na základě analýzy učebnic dějepisu pro sekundární vzdělávání a dalších publikací (školských dokumentů) dokázat tu skutečnost, že v závislosti na politickém režimu v našem státu napříč dobou byl zásah vlasovců ve prospěch českých povstalců do událostí Pražského povstání účelově zkreslován, anebo zcela vymazán. Předpokládám, že k progresu by mohlo dojít spolu s politickou a společenskou liberalizací po pádu socialismu v roce 1989. Proto analyzované učebnice dějepisu a další publikace (školské dokumenty) rozdělím dle období jejich vzniku (vydání) v závislosti na politickém režimu v České republice, respektive v Československu do kategorií 1945-1948; 1948-1989 a 1989 – současnost. Cílem práce je tedy dokázání či vyvrácení účelových zkreslování účasti ROA v událostech Pražského povstání na základě kontextu doby a politického režimu v České republice, respektive Československu, konkrétně v učebnicích dějepisu a dalších publikacích (školských dokumentů).

Rozbor učebnic dějepisu a dalších publikací (školských dokumentů) zrealizuji v následující kapitole. Jedná se tedy o praktickou část mé práce. V další kapitole se zaměřím na deskripci událostí inkriminovaných dní roku 1945. Samozřejmě největší prostor budu věnovat vlasovcům. K doplnění kontextu ve zkratce uvedu historii a cíle ROA. Rovněž zmíním všeobecnou vojensko-politickou situaci v Protektorátu Čechy a Morava v době vypuknutí Pražského povstání. Tato sekce bude tedy představovat historizující část mé práce a bude suplovat teoretickou roli. Ještě před závěrečným vyhodnocením budu konfrontovat výstupy z praktické části s poznatky z historizující části. Provedu tedy syntézu získaných informací.

V rámci sběru materiálů na praktickou část mé práce jsem opakovaně navštívil Národní pedagogickou knihovnu J. A. Komenského v Praze (NPK). Jedná se o státní instituci, která se věnuje shromažďování učebnic a dalších školských materiálů. Pro relevanci uvádím oficiální náplň činnosti instituce: *„PK je podle zákona 257/2001 Sb. o knihovnách a provozování veřejných knihovnických a informačních služeb specializovanou knihovnou s gescí výchova, vzdělávání, školství. V souladu s tímto zákonem plní funkci konzervační a informační a poskytuje veřejné informační služby uživatelům z celé republiky. Je ústřední knihovnou pro pedagogiku a školství České republiky, poradenským centrem pro knihovny pedagogického zaměření, knihovny a informační centra na základních i středních školách.“*² Pro sestavení historizující

2 Zdroj: O knihovně. Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského web. Dostupné z:

částí využiji prameny, které se problematikou *ROA* zabývají. V této souvislosti bych zmínil zejména dílo *Vojska generála Vlasova v Čechách* historika Stanislava A. Auského, jenž se jako tlumočnick průzkumné čety *2. pěšího pluku 1. pěší divize ROA* Pražského povstání přímo zúčastnil. O hodnotě této publikace svědčí skutečnost, že velká část domácích i zahraničních autorů, jež se problematikou *ROA* zabývají, z Auského částečně čerpá.³ Dalším českým autorem, který o *ROA* píše, je bývalý ředitel Ústavu pro studium totalitních režimů Pavel Žáček. Jeho dílo zahrnuje řadu článků a několik knih o vlasovcích. Zmínil bych především velmi hodnotnou knihu *Prahou pod pancířem vlasovců*. Povahu primárního pramene má pak dílo *Pervaja divizija ROA*. Jedná se o sepsané vzpomínky velitele *2. pěšího pluku 1. pěší divize ROA* podplukovníka Vjačeslava Pavloviče Artěmjeva. Z dalších autorů bych zmínil například Kirilla Aleksandrova, Joachima Hoffmanna, Stanislava Kokošku, Jindřicha Marka či Karla Richtera. Všechny vojenské útvary uvádím v kurzívě. V části syntetické pak ještě uvedu přepisy vybraných požadavků z Rámcových vzdělávacích programů pro základní vzdělávání a pro gymnázia.

V závěru provedu finální vyhodnocení poznatků a stvrdím či vyvrátím, zda se potvrdily moje domněnky, a zda jsem opravdu dosáhl cíle, kterého jsem si zde stanovil.

<http://www.npmk.cz/node/2>. Datum náhledu: 17. 4. 2015.

3 Srovnej například: KOKOŠKA, Stanislav: Praha v květnu 1945. *Historie jednoho povstání*. 1. vydání. Lidové noviny, Praha: 2005. ISBN 80-7106-740-7. / ŽÁČEK, Pavel: *Prahou pod pancířem vlasovců. České květnové povstání ve fotografiích*. 1. vydání. Mladá fronta, Praha: 2014. ISBN 978-80-204-2681-9.

2 ROZBOR UČEBNIC DĚJEPISU A DALŠÍCH PUBLIKACÍ (ŠKOLSKÝCH DOKUMENTŮ)

Náplní této kapitoly bude kategorizace a dílčí rozbor nashromážděných informací z učebnic dějepisu a dalších publikací (školských dokumentů). Jak jsem zmínil v úvodu práce, potřebné materiály jsem dohledal v Národní pedagogické knihovně J. A. Komenského v Praze.

V souvislosti s dobou udání historické události jsem se zaměřil na sběr informací z pramenů vzniklých (vydaných) od roku 1945 do současnosti. Jsem si vědom skutečnosti, že jsem patrně nepostihl všechny učebnice a další publikace (školské dokumenty), které od roku 1945 doposud vyšly, a jsou v nich zachyceny události Pražského povstání. Ostatně by asi bylo velmi náročné postihnout zcela všechny tyto prameny, v nichž lze dohledat kýžené informace. Z tohoto důvodu jsem za reprezentativní vzorek výzkumných materiálů zvolil prameny právě z fondů NPK. Jedná se o učební materiály zaměřené pro sekundární vzdělávání.⁴

Jak jsem již uvedl v úvodu práce, domnívám se, že v pramenech napříč desetiletími budou rozdílnosti v interpretaci účasti jednotek *ROA* v událostech Pražského povstání. Prameny jsem se rozhodl kategorizovat do tří skupin z hlediska doby jejich vzniku (vydání): 1. 1945-1948; 2. 1948-1989; 3. 1989 - současnost. Z hlediska politické citlivosti ba až nepohodlnosti zásahu jednotek *ROA* v událostech Pražského povstání předpokládám, že zejména v období mezi léty 1948 (komunistický puč v tehdejší Československu)⁵ až 1989 (svržení socialistického zřízení v tehdejší Československé socialistické republice)⁶ budou prameny o této skutečnosti mlčet či ji účelově zkruslovat. Naopak v období po roce 1989 předpokládám v důsledku procesu politické a společenské liberalizace progres v nahlížení historických okolností. Tak trochu specifické období představuje mezidobí let 1945 (konec 2. světové války v Evropě)⁷ až 1948. Je otázkou, zda v pramenech vzniklých (vydaných) v tomto období budou k nalezení zmínky o zásahu vlasovců do událostí Pražského povstání.

4 Zdroj: Mezinárodní standardní klasifikace vzdělávání – ISCED. Národní agentura pro evropské vzdělávací programy web. Dostupné z: <http://www.naep.cz/image/content-management/ISCED%20klasifikace%20vzdelavani.pdf>. Datum náhledu: 15. 4. 2015.

5 Zdroj: Únor 1948. Středa 25. února 1948. Totalita web. Dostupné z: http://www.totalita.cz/1948/1948_0225.php. Datum náhledu: 16. 4. 2015.

6 Zdroj: Sametová revoluce 1989, Jedenáct dní, které otřásly Československem. Totalita web. Dostupné z: http://www.totalita.cz/1989/1989_11.php. Datum náhledu: 16. 4. 2015.

7 Zdroj: Konec 2. světové války v Evropě. Armyweb web. Dostupné z: <http://www.armyweb.cz/clanek/konec-2-svetove-valky-v-evrope>. Datum náhledu: 16. 4. 2015.

V případě, že v pramenech účast jednotek *ROA* v událostech Pražského povstání naleznou zmíněnou, uvedu vždy přepis této zmínky. Považuji za vhodné zmínit, že mnoho z titulů, které jsem podrobil zkoumání, vyšlo ve více vydáních. Byla-li tato vydání shodná, považoval jsem je vždy za jeden a ten samý titul. Výstupy z této kapitoly pak porovnám s historickými údaji, kterým je věnována následující kapitola.

V analytických podkapitolách jmenovitě uvádím jen ty učebnice dějepisu a další publikace (školské dokumenty), v nichž jsem našel zmínku o Pražském povstání, respektive o zapojení jednotek *ROA* v něm.

2.1 Vývoj didaktiky dějepisu a jeho učebnic

Ještě než se budu věnovat prostudovaným titulům, považuji za vhodné představit vývoj didaktiky dějepisu a jeho učebnic napříč sledovaným obdobím. K nalezení potřebných informací jsem použil zejména dokument *Didaktika dějepisu* autora Františka Parkana.⁸ Nekladu si za cíl vyčerpávajícím způsobem popisovat vývoj didaktiky dějepisu napříč sledovaným obdobím, a tak se jedná pouze o rámcové představení.

Ačkoliv autor dokumentu člení výuku dějepisu v období 1945-1990 do dílčích částí 1945-1948; 1948-1953; 1953-1960; 1960-1978; 1978-1990 a období po roce 1990 do dílčích částí 90. léta a přelom tisíciletí; současnost, pro účely této práce posléze postačí zjednodušené dělení na etapy, které jsem uvedl v úvodu kapitoly v souvislosti s kategorizací učebnic a dalších publikací (školských dokumentů). Jen pro doplnění, autorovo členění se řídí vždy nějakou méně či více zásadní změnou ve výuce dějepisu, například změnami osnov jako v roce 1948.⁹

2.1.1 Výuka dějepisu v letech 1945-1990

Výuka dějepisu v letech 1945-1948 – došlo k úpravě učebních plánů a osnov. Důraz byl kladen na výchovu státní, politickou, brannou, lidovou a sociální, přičemž dějepisu zaujímal důležité místo. Ve výuce se mohly používat učebnice schválené do 10. října 1938. Ve výuce v rámci měšťanských škol se používaly učebnice od autorů Karla Čondla, Oldřicha Fidrmuce, Antonína Jiráka, Antonína Reitlera či Eduarda Štorcha. V

8 PARKAN, František: *Didaktika dějepisu*. Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, Praha: 2014. ISBN 978-80-7290-644-4.

9 *Ibidem*. Str. 20.

gymnaziálním školství se používaly učebnice od autorů Josefa Klika a Jaroslava Sochora. V roce 1947 pak vyšla nová gymnaziální učebnice dějepisu od autorů Pavla Choce a Jaroslava Sochora. V tom samém roce byly vydány nové osnovy dějepisu, které vycházely z marxistické historiografie a jejich základem byly zásady zveřejněné v dokumentu *Komunisté – dědicové velkých tradic českého národa*, jejichž autorem byl tehdejší ministr školství Zdeněk Nejedlý. Hlavní důraz byl kladen na hodnoty doby husitské, na dělnické hnutí či propojenost českých dějin s dějinami Sovětské svazu. Takto formulované koncepce se ještě výrazněji uplatnila po únorovém převratu 1948, kdy komunisté zcela ovládli československou politickou scénu.¹⁰

Z období 1945-1948 níže uvádím úryvky z učebnic autorů Oldřicha Fidrmuce a Jana Filipa a autorů Pavla Choce a Jaroslava Sochora.

Výuka dějepisu v letech 1948-1953 – vyšel nový školský zákon, byla zavedena jednotná škola a rovněž byly vydány nové osnovy. Výuka dějepisu na školách druhého stupně měla navazovat na výuku vlastivědy a byla zaměřena na objasňování národních dějin v souvislosti s dějinami obecnými. Na třetím stupni pak byl kladen důraz na dějiny obecné, v nichž národní dějiny byly jejich součástí. Marxistická historiografie představovala základ pro tvorbu učebnic. Ve výuce byl zdůrazňován třídní boj, dělnické hnutí a pozitivní role Sovětského svazu. Skrze tyto hodnoty měli být žáci vedeni k socialistickému vlastenectví a proletářskému internacionalismu. V tomto období se ve výuce hojně používaly přeložené učebnice sovětských autorů Jefimova, Chvostova, Kosminského či Mišulina. V roce 1951 vyšel seznam učebnic domácích autorů, dle nichž se mohlo učit. Mezi tyto patřily učebnice *Dějiny starověku autorů* Jana Dědiny, Oldřicha Fidrmuce, Pavla Choce a Jaroslava Kopáče, *Dějiny středověku* autorů Jana Dědiny, Oldřicha Fidrmuce, Pavla Choce, Jaroslava Kopáče, Marie Pravdové a Hany Sachsové a učební text k novodobým dějinám. Dle těchto učebnic se učilo do roku 1953, kdy byly vydány nové učebnice.¹¹

Výuka dějepisu v letech 1953-1960 – pokračovalo se v „sovětizaci“ školství, byla provedena školská reforma dle sovětského vzoru. Do praxe byly zavedeny osmileté a jedenáctileté střední školy. Všechny školy 1.-3. stupně se staly všeobecně vzdělávacími školami. Osnovy a učebnice byly zpracovány v souladu s politickou koncepcí státu. Posláním dějepisu byla výchova k materialistickému světovému názoru,

10 Ibidem.

11 Ibidem. Str. 20-21.

socialistickému vlastenectví a proletářskému internacionalismu. I nadále bylo vyzdvihováno husitství, dělnické hnutí či sovětské dějiny. Učebnice byly obsahově zpracovány dle marxistického pojetí dějin a jejich společným znakem byla skutečnost, že po didaktické stránce neodpovídaly zásadě přiměřenosti, poněvadž byly neúměrně zatížené faktografií. Osmileté školy používaly učebnice od autorů Vratislava Čapka, Jana Dědiny, Miloše Václava Kratochvíla, Marie Pravdové, Aloise Sosíka a Miloslava Trapla. V případě škol třetího stupně pak byly používány například učebnice autorů Václava Husy, Marie Pravdové či Aloise Sosíka.¹²

Výuka dějepisu v letech 1960-1978 – hlavním znakem tohoto období je skutečnost, že politické uvolnění, které vyvrcholilo událostmi tzv. Pražského jara, se ve výuce dějepisu výrazněji neprojevovalo. Tvorbou učebnic byla i nadále postavena na marxistické historiografii. Ačkoliv se v některých učebnicích již hovořilo o kultu osobnosti a připouštěly se některé politické a společenské chyby učiněné po roce 1948, hlavní důraz byl i nadále kladen na otázky třídního boje, dějin dělnického hnutí či ústřední roli KSČ a Sovětského svazu. Vlastní výuka záležela zejména na učitelích, z nichž se většina záměrně vyhýbala výuce nejnovějších dějin. Situace byla obdobná i v éře tzv. normalizace. Školským zákonem z roku 1960 byla vytvořena soustava škol prvního a druhého cyklu. Opět byly vydány nové osnovy a učebnice. Z didaktického hlediska pak byly školskou reformou postiženy střední školy, kde došlo k odtržení obecných dějin od dějin národních, na středních odborných školách se výuka dějepisu omezila a na školách učňovských se úplně zrušila. Diferenciaci byla podrobena i výuka na gymnáziích, jež se rozdělila na humanitní a přírodovědnou větev. Počínaje rokem 1972, na humanitní větvi byl zaveden historický seminář. Ve školním roce 1972-1973 vstoupily v platnost nové osnovy, avšak ani tyto nepřinášely hmatatelné změny. Od roku 1966 se na základních školách vyučoval dějepis dle učebnice autorské dvojice Pavel Neumann a Marie Pravdová. Jejich učebnice však byla brzy nahrazena učebnicí od Václava Michovského *Z dávné minulosti lidstva*. Ve vyšších ročnících byly používány učebnice autorů Aloise Sosíka a Václava Brabce, dále pak učebnice Jozefa Butvina, Františka Červinky a Jaroslava Jozy či učebnice Karla Bartoška. V sedmdesátých letech byly tyto učebnice nahrazeny učebnicí Miloně Dohnala. Na středních školách se světové dějiny vyučovaly podle učebnice Jaroslava Charváta, československé dějiny do roku 1918 pak podle učebnice Václava Husy. Jaroslav Pátek sepsal učebnici *Československé dějiny 1918-1948* a střední odborné školy používaly učebnici od

12 Ibidem. Str. 21.

autorské dvojice Jiří Hánl a Zdeněk Urban. Zmíněné učebnice se používaly až do poloviny osmdesátých let. V oblasti metodiky a didaktiky dějepisu pak udávali trend ve tvorbě učebnic Vratislav Čapek, Václav Mejstřík, Václav Michovský, Zdeněk Šípek a Vladimír Šlik.¹³

Výuka dějepisu v letech 1978-1990 – školským zákonem z roku 1978 bylo zkráceno maturitní vzdělání na 12 let a povinná školní docházka byla prodloužena 10 let. Na základních školách začínal druhý stupeň pátým ročníkem a dějepis byl zařazen ve výuce všech ročníků. To se týkalo i gymnázií. V případě středních odborných škola byla výuka dějepisu zredukována do prvního a druhého ročníku, v případě středních odborných učilišť pak do prvního ročníku. Na všech typech škol se začínalo výukou starověku a končilo se nejnovějšími dějinami. Existovaly školy, ve kterých probíhala experimentální výuka dějepisu, avšak přes některé snahy nedošlo k zavedení lineárního pojetí výuky dějin namísto cyklického. V případě základních škol byli autory učebnic například Marta Butvinová, Miloš Dohnal, Tomáš Jílek, Marián Skládáný či Marta Zatkalíková. Tyto učebnice se vyznačovaly tím, že pramálo respektovaly přiměřenost obsahu věku žáka. V oblasti experimentálních učebnic tvořili například Vratislav Čapek, Milan Hroch či Václav Michovský. Pro tyto učebnice bylo naopak charakteristické moderní didaktické a metodické zpracování. Gymnaziální učebnice zpracovali Samuel Cambel, Vratislav Čapek a Tomáš Jílek, učebnice pro střední odborné školy sepsali Vratislav Čapek, Václav Michovský a Marián Skládáný. Autorem učebnic pro střední odborná učiliště byl Vratislav Čapek. Většina z těchto autorů působila i v oblasti didaktiky dějepisu. Společným jmenovatelem ve výuce dějepisu a v obsahu učebnic tohoto období byla řada negativních jevů, jež se ve výuce odrážely. Namátkou uvedme například ovlivnění skrze jednostrannou ideologii, která prosazovala třídně politická kritéria historického vývoje a glorifikaci sovětských dějin. Záměrně byla zkreslována některá historická fakta, zejména pak z období nejnovějších dějin. K podstatné změně došlo až po tzv. Sametové revoluci v listopadu 1989.¹⁴

Měl-li bych doplnit vývoj didaktiky dějepisu v období mezi lety 1948-1989, shrnující definici nabízí web Ústavu pro studium totalitních režimů: *„Školní dějepis představoval v kontextu lidově demokratického Československa významný nástroj ideologické indoktrinace. Dějepisné vzdělání se mělo podstatnou měrou podílet na výchově nového socialistického člověka. Výklad dějin se samozřejmě v průběhu let*

13 Ibidem. Str. 22-23.

14 Ibidem. Str. 23.

měnil, podléhal proměnám ideologického kontextu. V učebnicích tak lze zachytit zajímavé posuny v koncepci školního dějepisu.“¹⁵

Zpráva popisující proměny domácího školství od roku 1989 do současnosti pak definuje období mezi lety 1948-1989 jako období, v němž: „*Systém řízení a správy školství byl před rokem 1989 vysoce centralizovaný, kompetence státu ke školství byly rozděleny na několik ministerstev a vedení komunistické strany stanovovalo a přímo či prostřednictvím MŠMT centrálně prosazovalo vzdělávací politiku, obsah vzdělávání a průběh pedagogického procesu.*“¹⁶

Z období 1948-1989 níže uvádím úryvky z učebnic autorů Miloně Dohnala a autorů Samuela Cambela, Ivana Kamence, Zdeňka Macka a Jaroslava Sýkory.

2.1.2 Výuka dějepisu po roce 1990

Výuka dějepisu v 90. letech a na přelomu tisíciletí – po pádu socialistického zřízení nastala liberalizace poměrů v politické i společenské sféře, což se samozřejmě projevilo i ve školství. Neodpovídající učebnice pro všechny typy škol byly postupně vyřazeny a nahrazeny novými. V nabídce se objevila široká škála učebnic a bylo především na učitelích, aby učebnice analyzovali a vybrali tu nejvíce odpovídající konkrétní škole a cílům výuky. Na tvorbě učebnic se podílelo velké množství autorů, a to jak nových, tak i těch, co vytvářeli učebnice již před událostmi listopadu 1989. Změnami prošla rovněž výuka, která byla díky *Metodickému pokynu pro základní a střední školy* oproštěna od povinnosti vyučovat dle marxistické historiografie.¹⁷ Novelizací školského zákona z roku 1990 bylo mimo jiné zrušeno ustanovení o povinnosti jednotné ideové orientace výchovy a vzdělávání.¹⁸ Výuka žáků se měla nést v duchu humanity, demokracie a tolerance. Během devadesátých let došlo k opakované revizi osnov a vzniklo několik vzdělávacích programů pro základní školství (*Základní škola, Obecná škola, Národní škola*). Pro základní a střední školy byly stanoveny závazné znalostní standardy.¹⁹ Po přelomu milénia pak vyšel stěžejní dokument, který svojí náplní nastínil budoucí rozvoj školství a všech dalších vzdělávacích institucí a

15 Zdroj: Učebnice dějepisu. Ústav pro studium totalitních režimů web. Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/cs/ucebnice-dejepisu>. Datum náhledu: 27. 4. 2015.

16 MŠMT ČR: Zpráva o vývoji českého školství od listopadu 1989. MŠMT ČR, Praha: 2009. Str. 7.

17 PARKAN, František: Didaktika dějepisu. Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, Praha: 2014. ISBN 978-80-7290-644-4. Str. 24.

18 MŠMT ČR: Zpráva o vývoji českého školství od listopadu 1989. MŠMT ČR, Praha: 2009. Str. 5.

19 PARKAN, František: Didaktika dějepisu. Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, Praha: 2014. ISBN 978-80-7290-644-4. Str. 24.

aktivit, podílejících se na utváření národní vzdělanosti. Současně vymezil cíle, ke kterým by měla činnost škol a školských zařízení směřovat, a mechanismy, kterými uvedených cílů dosáhnout. Tímto závazným dokumentem se stal v roce 2001 *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice* (tzv. *Bílá kniha*). Tento dokument zdůvodňuje nezbytnost změn, stanovuje cíle dalšího vývoje vzdělávací politiky, analyzuje a hodnotí jednotlivé oblasti vzdělávací soustavy a formuluje hlavní koncepční linie rozhodující pro její další rozvoj. *Bílá kniha* je následně realizována prostřednictvím dlouhodobých záměrů vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy jak na republikové, tak na krajské úrovni.²⁰

Výuka dějepisu v současnosti - rok 2007 byl rokem dalších podstatných změn v českém školství. Nejprve na základních a posléze i na středních školách došlo k zavedení rámcových vzdělávacích programů jakožto stěžejních unifikačních dokumentů, kterými se současné základní a střední školství řídí. Tak jako i v jiných předmětech, i ve výuce dějepisu je kladen důraz na tzv. klíčové kompetence, které určují to, co by žáci po absolvování výuky dějepisu měli umět. Základními kompetencemi jsou kompetence k učení, kompetence k řešení problému, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální a kompetence občanské. Nejde tudíž jen o faktografické znalosti, ale především o schopnosti a dovednosti (schopnost jevy hodnotit, analyzovat a aplikovat). Ve výuce je kladen důraz na znalost moderních dějin, využití regionální historie, dějin všedního dne, multikulturní problematiky a meziředmětových vztahů. Aby byly naplněny výchovně-vzdělávací cíle výuky dějepisu, je k dispozici celá řada učebnic a klasických a mediálních prostředků pro výuku. Zavádějí se učebnice, jež přímo vycházejí z požadavků rámcových vzdělávacích programů. Učebnice jsou doplněny bohatým obrazovým a mapovým materiálem, nadstavbovými texty, anotovanými rejstříky či například vysvětlujícími pojmy. Součástí učebnic jsou pracovní sešity a metodiky pro vyučující. Ve středním školství vyšly kromě nových učebnic pro gymnázia rovněž nové učebnice pro střední odborné školy, jež vycházejí z cyklické koncepce výuky dějepisu. Z hlediska metodické vybavenosti jsou na tom obdobně jako učebnice pro základní školy. Musí však být dodržena zásada přiměřenosti věku a typu školy. I doposud však koexistují 2 koncepce tvorby učebnic. V první případě se jedná o řadu učebnic, v nichž jsou české dějiny a obecné dějiny zpracované jako samostatné celky, a o řadu učebnic, které zpracovávají české dějiny v

20 MŠMT ČR: Zpráva o vývoji českého školství od listopadu 1989. MŠMT ČR, Praha: 2009. Str. 21.

kontextu obecných dějin.²¹

Z období 1989 - současnost níže uvádím úryvky z učebnic autorů Zdeňka Beneše a Vladimíra Nálevky a autorů Jana Kuklíka a Jana Kuklíka.

2.2 Tituly z období vzniku (vydání) 1945-1948

V této podkapitole se budu věnovat rozboru pramenů z období vzniku (vydání) mezi léty 1945-1948. Z celkem 21 analyzovaných titulů 7 obsahovalo informace o událostech Pražského povstání. Absenci této historické události v ostatních analyzovaných titulech z tohoto období si vysvětlují skutečností, že se tehdy jednalo o poměrně čerstvou událost, kvůli čemuž ještě do dějepisných učebnic nebyla zařazena. Dalším faktorem absence zmínění události Pražského povstání je skutečnost, že část učebnic vznikla v době před Mnichovským diktátem a po skončení 2. světové války byla použita jejich poválečná vydání.

Jestliže v 1/3 pramenů z tohoto období jsou události Pražského již zachyceny, ani v jednom z titulů však nelze nalézt žádné zmínky o participaci jednotek *ROA*. Kromě zmíněných faktorů v případě úplné absence údajů o událostech Pražského povstání předpokládám, že připomínání účasti jednotek *ROA* v událostech Pražského povstání již nebylo z politického hlediska žádoucí. Tehdejší Československá republika sice byla postavena na demokratických principech s návazností na předmnichovské období republiky, avšak spadala do oblasti sovětské sféry zájmu (většina území Československa v předmnichovských hranicích byla osvobozena *Rudou armádou*) a její levicové směřování bylo stále více markantní.²² Domnívám se, že v důsledku společenského a politického vývoje byla připomínka účasti vlasovců v událostech Pražského povstání již tabuizována.

Události Pražského povstání jsou zachyceny v následujících titulech: *Československé dějiny*²³, *Československé dějiny: stručný přehled*²⁴, *Dějepis (Učební text*

21 PARKAN, František: Didaktika dějepisu. Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, Praha: 2014. ISBN 978-80-7290-644-4. Str. 24-25.

22 Zdroj: O příčinách vítězství komunistů v únoru 1948. Rozhovor Jana Cholínského s historikem Vitem Smetanou. 3. část. Totalita web. Dostupné z: http://www.totalita.cz/1948/1948_rozh_01_03.php. Datum náhledu: 16. 4. 2015.

23 HOSTAŇ, Jan: Československé dějiny. Nakladatel Josef Hokr, Praha: 1946.

24 FRENDOVSKÝ, František: Československé dějiny: *stručný přehled*. Ústřední učitelské nakladatelství a knihkupectví, Brno: 1946.

pro I. a II. ročník veřejných obchodních škol)²⁵, *Dějepis II (Učební text pro II. ročník obchodních akademií)*²⁶, *Dějepis IV (Učební text pro IV. ročník obchodních akademií)*²⁷, *Dějepisné učební texty pro 8. třídu středních škol*²⁸ a *Učebnice dějepisu pro nižší třídy středních škol*²⁹.

Svoje domněnky o záměrné absenci zmínek o účasti jednotek ROA v událostech Pražského povstání podkládám ukázkou vyličení událostí Pražského povstání ve dvou z výše zmíněných titulů. Soudím, že jejich ideologická podjatost je nesporně patrná.

„Na všechny tyto události odpověděla neozbrojená Praha a s ní celá země. 5. května povstáním proti nacistům, kteří se stahovali do Čech a hrozili ještě na poslední chvíli násilnostmi.

Boj začal u pražského rozhlasu a v krátkosti se rozšířil po celém městě, které se zaplnilo barikádami a bojovým nadšením přímo husitským. Odtud boj zachvacoval všechna místa v zemi, v nichž se nacisté snažili udržet. Český národ byl hitlerovským imperialismem pohlcen první, ale našel v sobě po mučivých šesti letech přece dostatek síly, aby pod vedením České národní rady v čele s univ. prof. Albertem Pražákem a za horlivé pomoci místních revolučních Národních výborů davovou revoluci všeho lidu dovršil dosavadní pasivní sabotážní odboj a z frontových štábů řízené i místní rozptýlené akce neohrožených partyzánů. Dramatický boj na barikádách, vedený bez dostatečné výzbroje, ale zejména u naší mládeže s tím větším hrdinstvím, rozběsil hitlerovské hordy k zvěrstvu i proti dětem a k barbarскому ničení pražských stavebních památek, především Staroměstské radnice.

Zatím však Rudá armáda zlomila německý odpor a na přímý rozkaz generalissima Stalina se přivalila směrem od Drážďan zachránit Prahu a zbytek Čech. Ráno 9. května se utrpení Prahy změnilo v jásavé vítání osvoboditelských vojsk sovětských, a záhy potom i vojsk naší armády zahraniční.“³⁰

25 ČERMÁK, Vratislav; OLIVA, Otto: *Dějepis (učební text pro I. a II. ročník veřejných obchodních škol. Státní nakladatelství, Praha: 1947.*

26 JELÍNEK, Jaroslav; ŠERÁK, Miroslav: *Dějepis II (Učební text pro II. ročník obchodních akademií). Státní nakladatelství, Praha: 1948.*

27 JELÍNEK, Jaroslav; ŠERÁK, Miroslav: *Dějepis IV (Učební text pro IV. ročník obchodních akademií). Státní nakladatelství, Praha: 1948.*

28 FIDRMUC, Oldřich; FILIP, Jan: *Dějepisné učební texty pro 8. třídu středních škol. Státní nakladatelství, Praha: 1948.*

29 CHOC, Pavel; SOCHOR, Jaroslav: *Učebnice dějepisu pro nižší třídy středních škol. Česká grafická unie, Praha: 1947.*

30 FIDRMUC, Oldřich; FILIP, Jan: *Dějepisné učební texty pro 8. třídu středních škol. Státní*

„Konečně 5. května povstala Praha a téměř beze zbraní a bez organisovaných vojenských sil zadržela nápor silných a dobře vyzbrojených německých armád až do příchodu osvoboditelské Rudé armády, jež na přímý rozkaz maršála Stalina nepřetržitým pochodem za stálého boje spěchala z Německa na pomoc bojujícímu městu. Poslední výstřely této strašné války v Evropě tedy zazněly na našem území.“³¹

2.3 Tituly z období vzniku (vydání) 1948-1989

Následující řádky budou věnovány analýze školských pramenů z období vzniku (vydání) mezi léty 1948-1989, ohraničeného událostmi, které jsem již zmínil výše. Netřeba zabíhat do rozborů této etapy českých, respektive československých dějin. Pouze ve stručnosti je nutno podotknout, že v kontextu této práce by se mělo jednat o období, které ze společenského a politického (ideologického) hlediska bylo interpretací účasti jednotek *ROA* v událostech Pražského povstání nejméně nakloněno. Dlouhá desetiletí socialistického totalitarismu, jenž byl ovlivněn politikami Moskvy, se podepsala na deformaci mnoha historických skutečností. Předpokládám, že i v mnou zkoumané oblasti bude tato deformace jasně postižitelná. Jestliže v předchozí podkapitole jsem se pouze domníval, že za tabuizací účasti jednotek *ROA* v událostech Pražského povstání stály dobové společenské a politické poměry, v souvislosti s touto érou jsem o tom přesvědčen.

Oproti pramenům z období let vzniku (vydání) 1945-1948 byla ve všech zkoumaných učebnicích a dokumentech část věnovaná událostem Pražskému povstání. Z fondů NPK jsem prostudoval celkem 26 titulů, z nichž pouze v 1 případě byla v souvislosti s událostmi Pražského povstání zmíněna účast jednotek *ROA*. Stejně jako v předchozí podkapitole, i v této části uvedu výčet titulů, v nichž jsou události Pražského povstání zachyceny. Rovněž uvedu příklady interpretace těchto událostí. Nejdůležitější v kontextu této práce je pak zachycení titulu, v němž je účast vlasovců v událostech Pražského povstání zmíněna.

Události Pražského povstání jsou zachyceny v následujících titulech: *Československé dějiny (1939-1948)*³², *Československé dějiny 1945–1972*³³,

nakladatelství, Praha: 1948. Str. 213.

31 CHOC, Pavel; SOCHOR, Jaroslav: Učebnice dějepisu pro nižší třídy středních škol. Česká grafická unie, Praha: 1947. Str. 133.

32 PÁTEK, Jaroslav: Československé dějiny (1939-1948). Státní pedagogické nakladatelství, Praha: 1974.

*Československé dějiny: Pokusná učebnice pro jedenáctý ročník, druhá část (od roku 1848)*³⁴, *Československé dějiny: Učebnice pro druhý a třetí ročník střední všeobecně vzdělávací školy*³⁵, *Československé dějiny: Učebnice pro střední školu*³⁶, *Dějepis: Experimentální učební text pro III. ročník gymnázia*³⁷, *Dějepis: Společenskovědný seminář v dějepise*³⁸, *Dějepis: Učební text pro IV. třídu středních škol*³⁹, *Dějepis II pro 2. ročník středních odborných škol a 1. ročník středních odborných učilišť (studijní obory)*⁴⁰, *Dějepis III*⁴¹, *Dějepis pro I. a II. (desátý) ročník*⁴², *Dějepis pro III. ročník gymnázia*⁴³, *Dějepis pro desátý ročník: Pokusná učebnice*⁴⁴, *Dějepis pro kursy z učiva osmileté střední školy II. část*⁴⁵, *Dějiny 19. a 20. století: Dějepis pro střední odborná učiliště (učební obory)*⁴⁶, *Dějiny ČSR III. díl (1918-1948): Učební text pro II. postupný ročník všeobecně vzdělávacích škol a školy pedagogické*⁴⁷, *Dějiny doby nejnovější (1914-1945): Učební text dějepisu pro jedenáctý ročník škol všeobecně vzdělávacích a pro třetí ročník škol pedagogických*⁴⁸, *Dějiny novověku: Učební text pro IV. třídu středních škol*⁴⁹, *Experimentální učební osnovy pro gymnázia: Dějepis (povinný*

33 KRÁL, Václav: *Československé dějiny 1945-1972*. Státní pedagogické nakladatelství, Praha: 1974.

34 HUSA, Václav: *Československé dějiny: Pokusná učebnice pro jedenáctý ročník, druhá část (od roku 1848)*. Státní pedagogické nakladatelství, Praha: 1961.

35 HUSA, Václav: *Československé dějiny: Učebnice pro druhý a třetí ročník střední všeobecně vzdělávací školy*. Státní pedagogické nakladatelství, Praha: 1964.

36 HUSA, Václav; KROPILÁK, Miroslav: *Československé dějiny: Učebnice pro střední školu*. Státní pedagogické nakladatelství, Praha: 1967.

37 KOVÁČOVÁ, Anna a kol.: *Dějepis: Experimentální učební text pro III. ročník gymnázia*. Státní pedagogické nakladatelství, Praha: 1978.

38 MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ: *Dějepis: Společenskovědný seminář v dějepise*. Státní pedagogické nakladatelství, Praha: 1969.

39 DĚDINA, Jan; FIDRMUC, Oldřich; CHOC, Pavel; KOPÁČ, Jaroslav; PRAVDOVÁ, Marie; SACHSOVÁ, Hana: *Dějepis: Učební text pro IV. třídu středních škol*. Státní nakladatelství, Praha: 1950.

40 ČAPEK, Vratislav; FLOREK, Ondřej; MACEK, Zdeněk; SUTTÝ, Miroslav: *Dějepis II pro 2. ročník středních odborných škol a 1. ročník středních odborných učilišť (studijní obory)*. Státní pedagogické nakladatelství, Praha: 1984.

41 DOHNAL, Miloň: *Dějepis III*. Státní pedagogické nakladatelství, Praha: 1980.

42 CHARVÁT, Jaroslav; PRAVDOVÁ, Marie; SOJÁK, Vladimír: *Dějepis pro I. a II. (desátý) ročník*. Státní pedagogické nakladatelství, Praha: 1963.

43 CAMEL, Samuel; KAMENEC, Ivan; MACEK, Zdeněk; SÝKORA, Jaroslav: *Dějepis pro III. Ročník gymnázia*. Státní pedagogické nakladatelství, Praha: 1986.

44 CHARVÁT, Jaroslav; PRAVDOVÁ, Marie; SOJÁK, Vladimír: *Dějepis pro desátý ročník: Pokusná učebnice*. Státní pedagogické nakladatelství, Praha: 1958.

45 JOZA, Jaroslav; PŮSL, František: *Dějepis pro kursy z učiva osmileté střední školy II. část*. Státní pedagogické nakladatelství, Praha: 1960.

46 ČAPEK, Vratislav a kol.: *Dějiny 19. a 20. století: Dějepis pro střední odborná učiliště (učební obory)*. Státní pedagogické nakladatelství, Praha: 1988.

47 HYSKO, Miro; KROPILÁK, Miroslav; URBAN, Zdeněk: *Dějiny ČSR III. Díl (1918-1948): Učební text pro II. postupný ročník všeobecně vzdělávacích škol a školy pedagogické*. Státní pedagogické nakladatelství, Praha: 1955.

48 SOJÁK, Vladimír; VÁVRA, Jaroslav; VOŠAHLÍK, Josef: *Dějiny doby nejnovější (1914-1945): Učební text dějepisu pro jedenáctý ročník škol všeobecně vzdělávacích a pro třetí ročník škol pedagogických*. Státní pedagogické nakladatelství, Praha: 1956.

49 DĚDINA, Jan; FIDRMUC, Oldřich; CHOC, Pavel; KOPÁČ, Jaroslav; PRAVDOVÁ, Marie; SACHSOVÁ, Hana: *Dějiny novověku: Učební text pro IV. třídu středních škol*. Státní pedagogické

předmět v I.-III. ročníku), *Dějepisný seminář (volitelný předmět ve IV. ročníku)*⁵⁰, *Světové dějiny: Učebnice pro I. a II. ročník gymnázií a I. ročník středních odborných škol*⁵¹, *Učební osnovy gymnasia: Dějepis (povinný předmět), Dějepis (volitelný předmět na přírodovědné větvi), Společenskovědní seminář v dějepise (volitelný předmět)*⁵², *Učební osnovy střední školy pro pracující (večerní a směnné studium): Dějepis*⁵³, *Učební osnovy středních všeobecně vzdělávacích škol: Dějepis*⁵⁴, *Učební texty pro dějepis*⁵⁵ a *Učební texty pro dějepis: dějiny nové doby, část II.*⁵⁶ V titulu, který je tučně zvýrazněn, lze najít zmínky o účasti jednotek ROA v událostech Pražského povstání.

Obdobně jako v předchozí podkapitole, i v této části jsem vybral 2 příklady dobovými poměry ovlivněné interpretace událostí Pražského povstání.

„Proti brutálním záměrům fanatických hitlerovských velitelů bylo nutno se aktivně bránit. Bylo třeba soustředit všechny síly proti okupantům a v přímých bojových akcích se jim postavit na odpor. Koncem dubna byla v Praze vytvořena Česká národní rada jako vedoucí orgán národně osvobozenického boje. Byly v ní zastoupeny všechny složky odporu. Partyzánské oddíly v severních Čechách, na Českomoravské vrchovině a v jižních Čechách zintenzivnily boj a bránily přesunům německých armád.

Revoluční nálada narůstala i v hlavním městě Praze a vyvrcholila 5. května 1945, kdy přerostla v lidové povstání jako bezprostřední reakci na fašistický teror. Do čela Pražského povstání se postavila Česká národní rada a ilegální ústřední vedení Komunistické strany Československa. Pražský lid se zbraní v ruce se postavil proti nacistickým vojskům. Na nádražích byly odzbrojovány německé transporty, byly obsazeny závody, železniční stanice, pošty a rozhlas. Během noci na 6. května bylo na pražských ulicích vystavěno 1600 barikád, na nichž zaujali bojová postavení ozbrojení

nakladatelství, Praha: 1953.

50 MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ ČESKÉ SOCIALISTICKÉ REPUBLIKY: Experimentální učební osnovy pro gymnázia: *Dějepis (povinný předmět v I.-III. ročníku), Dějepisný seminář (volitelný předmět ve IV. ročníku)*. Státní pedagogické nakladatelství, Praha: 1982.

51 CHARVÁT, Jaroslav: *Světové dějiny: Učebnice pro I. a II. ročník gymnázií a I. ročník středních odborných škol*. Státní pedagogické nakladatelství, Praha: 1981.

52 MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ ČESKÉ SOCIALISTICKÉ REPUBLIKY: *Učební osnovy gymnasia: Dějepis (povinný předmět), Dějepis (volitelný předmět na přírodovědné větvi), Společenskovědní seminář v dějepise (volitelný předmět)*. Státní pedagogické nakladatelství, Praha: 1972.

53 MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ A KULTURY: *Učební osnovy střední školy pro pracující (večerní a směnné studium): Dějepis*. Státní pedagogické nakladatelství, Praha: 1964.

54 MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ A KULTURY: *Učební osnovy středních všeobecně vzdělávacích škol: Dějepis*. Státní pedagogické nakladatelství, Praha: 1966.

55 VÁVRA, Jaroslav: *Učební texty pro dějepis*. Státní nakladatelství, Praha: 1952.

56 BAUMANN, Bedřich; ŠEDA, Václav; VÁVRA, Jaroslav: *Učební texty pro dějepis: dějiny nové doby, část II.* Státní pedagogické nakladatelství, Praha: 1953.

Pražané. Překvapené německé jednotky a příslušníci SS zahájili proti povstalcům útok, při němž použili nejhrůznějších prostředků. Proti obráncům barikád posílali tanky a před nimi hnali děti a ženy. Vraždili bezbranné obyvatele, povstalce i vězně. Povstalci, kteří bojovali úporně o každou barikádu, nezůstali osamoceni. Povstání se rozšířilo i na český venkov, odkud přicházely Praze posily.

V době, kdy Pražané bojovali svůj nerovný boj, nastoupily úderné skupiny I. ukrajinského frontu v německé oblasti severně od Drážďan k útoku na jih s cílem osvobodit Prahu. Německou obranu se jim podařilo prolomit v celé šíři a v ranních hodinách 9. května vnikly první tankové jednotky generálů Leljušenka a Rybalka do severních předměstí Prahy. Pražané vítali s vděčností a dojetím své osvoboditele. Devátý květen se stal dnem vítězství.“⁵⁷

„Povstání českého lidu proti nenáviděným okupantům začalo v prvních dnech května 1945 v těch městech a oblastech, které se nacházely nejbliže osvobozenecých jednotek Sovětské armády. Hlavní vojenskou silou povstání byly partyzánské oddíly, které za pomoci národních výborů a ozbrojených obyvatel obsazovaly města a obce, v nichž likvidovaly nacistickou okupační správu, její mocenské orgány, osvobozovaly politické vězně a vyhlášovaly obnovení Československé republiky. Na mnoha místech byly součástí povstání anebo signálem k jeho vypuknutí dělnické stávký. Povstalci kromě přímých bojů s nacistickými jednotkami poškozovali železniční tratě a jiná komunikační spojení, ničili německé transporty, a tím ztěžovali vojenské operace německých armád v českém prostoru.

V prvních dnech května 1945 vypuklo povstání v Přerově, Nymburce, Poděbradech, Semilech, v Železném Brodě, Plzni, na Kladně, v jihočeských okresech a v dalších desítkách měst. Ozbrojený odpor však nebyl centrálně řízen. Často propukal živelně. Nacistům se na mnohých místech podařilo první ohniska povstání krvavě potlačit, nepodařilo se jim však zabránit jeho šíření a revolučnímu rozmachu. 4. května 1945 dokončilo IV. prozatímní ilegální vedení KSČ poslední konkrétní přípravy na ozbrojené vystoupení v Praze, která se stala od 5. května centrem a nejvýznamnějším bojištěm povstání. Jeho hlavní silou zde byli dělníci pražských závodů. Pražský lid zlikvidoval okupační správu, vyhlásil obnovenou republiku a připravoval se na ozbrojený boj. V noci z 5. na 6. května vyrostlo na pražských ulicích 1600 barikád, které bránilo 30 000 bojovníků. Na výzvu pražského rozhlasu přicházely na pomoc bojujícímu

57 DOHNAL, Miloň: Dějepis III. Státní pedagogické nakladatelství, Praha: 1980. Str. 89-90.

městu stovky obyvatel z venkova. Nacistům se podařilo pomocí tanků obsadit části města, v nichž rozpoutali teror proti civilnímu obyvatelstvu a rukojmím. 9. května 1945 osvobodily Prahu jednotky Sovětské armády, jež v následujících dvou dnech rozdrtily zbytky německých vojsk na českém území.

Květnové povstání českého lidu, jehož se zúčastnilo téměř 100 000 bojovníků (z nich padlo nebo bylo zavražděno 8000 osob), zlikvidovalo okupační správu, ochromilo tyl nacistických armád, ztížilo jim ústup a zabránilo zničení hospodářských a kulturních hodnot českých zemí. Komunisté vtiskli povstání českého lidu pokrokový, lidový charakter. Povstání se stalo součástí a pokračováním národní a demokratické revoluce v Československu. Široké vrstvy českého národa se v něm přihlásily k politickým zásadám vznikajícího lidově demokratického systému.“⁵⁸

V kontextu této práce je však stěžejní úryvek z učebnice dějepisu, vzniklé (vydané) v tomto období, a jehož součástí je i zmínka o zapojení se jednotek ROA do událostí Pražského povstání. Úryvek doslovně níže cituji.

„Mezitím národně osvobozenecský boj v českých zemích šel ke svému vyvrcholení. V prvních květnových dnech začal na mnoha místech Čech a Moravy propukát otevřený boj s německými jednotkami (Přerov, Vizovice, Nymburk, Poděbrady aj.). 5. května vypuklo převážně živelně lidové povstání v hlavním městě Praze. Revoluční situaci v Praze se pokusil K. H. Frank zvládnout vytvořením nové, tzv. Česko-moravské vlády, která by převzala veškerou moc a pohraničním německým oblastem zajistila autonomii. Za tím účelem dal přivést z Terezína a jiných věznic asi 16 osob, mezi nimi K. Kroftu, J. Kvapila, V. Krajinu aj.

Tento převrat měl být uskutečněn s pomocí protektorátního předsedy vlády Bienerta, který se dostavil na pražskou radnici s abdikčním dopisem a provoláním k českému národu, který chtěl pronést do rozhlasu. Byl však povstanci zatčen a pokus byl zmařen. Současně K. H. Frank informoval o svém úmyslu 3. americkou armádu prostřednictvím generála Ziervogela a nabídl jí kapitulaci.

Revoluční situaci v Praze se pokusily ovládnout buržoazní odbojové skupiny, které vytvořili tzv. Národní výbor. Začaly připravovat vojenskou mobilizaci a provedení převratu po vzoru 28. října 1918. Odpoledne 5. května se ustavilo vojenské velitelství

⁵⁸ CAMBEL, Samuel; KAMENEC, Ivan; MACEK, Zdeněk; SÝKORA, Jaroslav: Dějepis pro III. Ročník gymnázia. Státní pedagogické nakladatelství, Praha: 1986. Str. 196-198.

Velké Prahy „Bartoš“ v čele s generálem K. Kutlvašem; bylo složeno vesměs z vyšších důstojníků. Obsadilo hlavní kryt protiletectvé policie v Bartolomějské ulici, technicky velmi dobře vybavený, a za svého vrchního velitele uznalo nejprve generála Alexe (Slunečko), který měl být velitelem vojenského odboje v celých Čechách. Jakmile vstoupila z ilegality Česká národní rada a politicky se jí podařilo situaci ovládnout, podřídilo se jí i vojenské velitelství Bartoš.

Česká národní rada byla složena z osob různého politického zaměření. Byli v ní zastoupeni i komunisté. V jejím čele stál A. Pražák. Vedle ní se vytvořil ještě Národní výbor města Prahy v čele s V. Vackem.

Vedle svolání České národní rady k lidu a výzvy k německým jednotkám ke kapitulaci vydalo své prohlášení také vedení KSČ:

„Komunisté! Včerejším dnem počalo naše přímé bojové vystoupení. Dokažte, že jste právě tak nadšení a houževnatí, odvážní a vynalézaví v otevřeném boji proti nepříteli, jako jste byli v šestiletém zápase se stvůrami gestapa. Buďte všude nejlepšími z nejlepších a doneste slavně k cíli svůj prapor, skropený krví tisíců soudruhů. Železná disciplína bolševické strany a nadšení bratrské Rudé armády jsou nám zářnými vzory. Vzhůru do poslední bitvy za svobodu lidově demokratické Československé republiky.“

Již v prvních hodinách boje dosáhlo povstání řady úspěchů. Byly ovládnuty důležité mosty přes Vltavu, holešovická elektrárna, telefonní ústředny, byli propuštěni vězni z Pankráce a po urputných bojích byla dobyta budova rozhlasu. Volání rozhlasu sehrálo pak velmi důležitou úlohu v celém průběhu povstání. Nacisté se udrželi ještě na Hradčanech, v některých částech Dejvic, Karlína, Žižkova, na letišti v Ruzyni a v Petschkově paláci. Ohniska jejich odporu však byla v podstatě izolována. Proti ojedinělým výpadům německých tanků se začaly objevovat v ulicích první barikády.

Následující den se nacistické velení vzpamatovalo z momentu překvapení a začalo k Praze stahovat jednotky z benešovského a milovického cvičiště (SS divize Wallenstein, Wiking, Das Reich a další), které měly zaútočit na Prahu v koordinaci s vojenskými jednotkami uvnitř města ještě 6. května. Pro houževnatý odpor venkovského obyvatelstva se nepodařilo přesun jednotek uskutečnit včas.

Útok německých vojsk na Prahu, podporovaný letectvem a dělostřelectvem, byl zahájen až 7. května v ranních hodinách. Na 1600 barikádách kladli slabě vyzbrojení

Pražané houževnatý odpor. Jejich situace se stávala čím dál kritičtější. Zlepšení nemohl přinést ani zásah vlasovců, který sice pronikající německá vojska do středu města na některých místech dočasně zadržel, ale celkem vojenskou situaci Prahy rozhodnout nemohl a navíc by způsobil povstání vážné politické komplikace. Šlo o vojska generála Vlasova, která se provinila zradou na Sovětském svazu. Zcela zklamalo také vojenské velitelství, které odpor ponechalo živelnému vývoji.

Rovněž však pro německá vojska se situace stala krajně kritickou.

Na zoufalé volání Prahy o pomoc odpověděl J. V. Stalin rozkazem k urychlení pražské operace, která začala již 6. května vojsky IV. ukrajinského frontu. Brzy na to začala útočit sovětská vojska také ve směru od Budyšína, Olomouce a Brna. V noci ze 7. na 8. května podepsalo Německo v Remeši kapitulaci. V této situaci německé vojenské velení pochopilo neudržitelnost své obrany v českém prostoru a rozhodlo se co nejrychleji ustoupit na území obsazené americkými vojsky. Praha pro ně začala mít klíčový význam komunikačního uzlu. Jednáním s představiteli České národní rady dosáhlo německé velení 8. května odpoledne dohody o provedení kapitulace německých branných sil, která jim umožnila volný průchod na západ. V historii druhé světové války je to jediná dohoda, která byla s nacistickým velením uzavřena před skončením války.

Dohodu o potlačení německých ohnisek odporu v Praze však nacistické velení nesplnilo a boj pokračoval až do příchodu Sovětské armády. 9. května v ranních hodinách pronikly do Prahy předsunuté tankové jednotky generála Leljušenka a Rybalka a zlikvidovaly poslední ohniska německého odporu.“⁵⁹

2.4 Tituly z období vzniku (vydání) 1989 – současnost

Tématem poslední podkapitoly této kapitoly bude rozbor školských pramenů, které vznikly (byly vydány) v období po tzv. Sametové revoluci v roce 1989, jejímž důsledkem byl pád socialismu v tehdejším Československu. Předpokládám, že v souvislosti se společenskými a politickými změnami bude patrný i nárůst historiografické objektivy ve školských pramenech. Domnívám se, že dojde k značnému pozitivnímu posunu i v interpretaci zapojení jednotek ROA do událostí Pražského povstání.

⁵⁹ PÁTEK, Jaroslav: Československé dějiny (1939-1948). Státní pedagogické nakladatelství, Praha: 1974. Str. 58-61.

Z fondů NPK jsem zpracoval celkem 25 titulů (učebnici, pracovní sešit a metodickou příručku jedné řady počítám za 1 titul). Všechny tituly obsahovaly podrobnější či obecnější popis událostí Pražského povstání. S potěšením pak mohu konstatovat, že z oněch 25 prostudovaných titulů již 19 obsahuje i zmínku o účasti vlasovců v událostech Pražského povstání.

Stejně jako v předchozích podkapitolách této kapitoly, i v této části uvedu výčet prostudovaných titulů. Rovněž uvedu 2 úplné příklady popisu událostí Pražského povstání (1 bez zmínky jednotek ROA a 1 se zmínkou jednotek ROA). Z dalších titulů, v nichž je účast jednotek ROA v událostech Pražského povstání zmiňována, uvedu pouze ty konkrétní formulace, které se zmíněných týkají.

Události Pražského povstání jsou zachyceny v následujících titulech: *České a československé dějiny II: od roku 1790 do současnosti*⁶⁰, *České a československé dějiny III: Dokumenty a materiály*⁶¹, *České dějiny II: učebnice pro střední školy*⁶², *České země ve 20. století: co v učebnicích je i není*⁶³, *Dějepis: Nová doba, 3. díl, Druhá světová válka a československý odboj*⁶⁴, *Dějepis: Novověk, moderní dějiny*⁶⁵, *Dějepis: sbírka úloh pro společnou část maturitní zkoušky*⁶⁶, *Dějepis II. v kostce*⁶⁷, *Dějepis 4 pro gymnázia a střední školy: nejnovější dějiny*⁶⁸, *Dějepis 9: učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia*⁶⁹, *Dějepis 9 moderní dějiny*⁷⁰, *Dějepis 9 nejnovější dějiny pro základní školy*⁷¹, *Dějiny 20. století*⁷², *Dějiny 20. století: dějepisné atlasy pro základní školy a víceletá gymnázia*⁷³, *Dějiny Československé republiky slovem a dokumenty: Od*

60 MAREK, Jaroslav a kol.: *České a československé dějiny II: od roku 1790 do současnosti*. Fortuna, Praha: 1991.

61 HARNA, Josef a kol.: *České a československé dějiny III: Dokumenty a materiály*. Fortuna, Praha: 1992.

62 KVAČEK, Robert: *České dějiny II: učebnice pro střední školy*. SPL – Práce, Praha: 2002.

63 GLOSER, Jan; SEDLMAYEROVÁ, Milena: *České země ve 20. století: co v učebnicích je i není*. Albra, Úvaly: 2004.

64 JOŽÁK, Jiří: *Dějepis: Nová doba, 3. díl, Druhá světová válka a československý odboj*. SPL – Práce, Praha: 1993.

65 ČAPKA, František; ZRNÍKOVÁ, Jana: *Dějepis: Novověk, moderní dějiny*. Nová škola, Brno: 2012.

66 HOMEROVÁ, Marie; PARKAN, František: *Dějepis: sbírka úloh pro společnou část maturitní zkoušky*. TAURIS, Praha: 2002.

67 SOCHROVÁ, Marie: *Dějepis II. v kostce*. Fragment, Praha: 2004.

68 KUKLÍK, Jan; KUKLÍK, Jan: *Dějepis 4 pro gymnázia a střední školy: nejnovější dějiny*. SPN – pedagogické nakladatelství, Praha: 2005.

69 MIKESKA, Tomáš; PARKAN, František; PARKANOVÁ, Markéta: *Dějepis 9: učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia*. Fraus, Plzeň: 2011.

70 BUREŠOVÁ, Jana; HÝSEK, Ondřej: *Dějepis 9 moderní dějiny*. PRODOS, Olomouc: 2008.

71 PARKAN, František; VÁLKOVÁ, Veronika a kol.: *Dějepis 9 nejnovější dějiny pro základní školy*. SPN – pedagogické nakladatelství, Praha: 2009.

72 KUNSTOVÁ, Eliška; MANDELOVÁ, Helena; PAŘÍZKOVÁ, Ilona: *Dějiny 20. století*. DIALOG, Liberec: 2004.

73 MANDELOVÁ, Helena a kol.: *Dějiny 20. století: dějepisné atlasy pro základní školy a víceletá*

roku 1918 do roku 1992⁷⁴, *Dějiny českých zemí II*⁷⁵, *Dějepis pro střední odborné školy*⁷⁶, *Dějepis pro střední odborné školy: české a světové dějiny*⁷⁷, *Dějiny moderní doby 1. díl*⁷⁸, *Historie 1 moderní dějiny*⁷⁹, *Lidé v dějinách: období 1918-1945 rozkvět a soumrak československé demokracie*⁸⁰, *Maturitní otázky dějepisu*⁸¹, *Moderní dějiny pro střední školy: světové a české dějiny 20. století a prvního desetiletí 21. století*⁸², *Svět a Československo ve 20. století*⁸³ a *Školní atlas českých dějin: atlas pro základní školy a víceletá gymnázia*⁸⁴. V titulech, které jsou tučně zvýrazněny, lze najít zmínky o účasti jednotek ROA v událostech Pražského povstání. V části této podkapitoly, která se bude věnovat přepisu úryvků, budou tyto řazeny dle pořadí výše zmíněných titulů.

V následujících dvou vybraných ukázkách doslovně přepisují události Pražského povstání tak, jak jsou ve školském pramenu zaznamenány.

„Jako v mnoha jiných obsazených zemích vypuklo v protektorátu masové povstání proti okupantům až na samotném konci války. V prvních květnových dnech roku 1945 začalo v severovýchodních Čechách a 5. května se rozhořelo v Praze. V jeho čele stála Česká národní rada (ČNR), složená ze zástupců politických stran podílejících se na odboji – včetně KSČ. Postavení bojující Prahy bylo obtížné, neboť na území Čech se dosud nacházely silně ozbrojené a disciplinované jednotky armády i SS. Praha přitom nabízela jedinou cestu na západ. V obtížné situaci, kdy americká armáda odmítla překročit demarkační linii, která byla předem dohodnuta se sovětským velením, uzavřela ČNR s německou posádkou příměří a umožnila její odchod z města. To už k Praze směřovaly sovětské jednotky vyslané od Berlína. Do Prahy dorazily 9. května

gymnázia. Kartografie, Praha: 2001.

74 JANOVSKEJ, Julius: Dějiny Československé republiky slovem a dokumenty: *Od roku 1918 do roku 1992*. S & M, Praha: 1994.

75 FIŠER, Rudolf; HARNA, Josef: Dějiny českých zemí II. Fortuna, Praha: 1998.

76 BENEŠ, Zdeněk; NÁLEVKA, Vladimír: dějepisu pro střední odborné školy. SPL – Práce, Praha: 2009.

77 ČORNEJ, Petr; ČORNEJOVÁ, Ivana; KUDRYS, Milan; PARKAN, František: Dějepisu pro střední odborné školy: *české a světové dějiny*. SPN – pedagogické nakladatelství, Praha: 2002.

78 AUGUSTA, Pavel; HONZÁK, František; LUŇÁK, Petr; PEČENKA, Marek: Dějiny moderní doby 1. díl. SPL – Práce, Praha: 2007.

79 LÁNÍK, Jaroslav; PILÁT, Vladimír: Historie 1 moderní dějiny. Scientia, Mníšek pod Brdy: 2000.

80 KUKLÍK, Jan: *Lidé v dějinách: období 1918-1945 rozkvět a soumrak československé demokracie*. Fortuna, Praha: 1996.

81 AUBRECHT, Radek; KADERKA, Michal: Maturitní otázky dějepisu. Fragment, Praha: 2007.

82 ČURDA, Jan; DVOŘÁK, Petr; HUŠEK, Petr; JINDŘÍŠKOVÁ, Jitka; KAŠKA, Václav; KOLÁŘ, Ondřej; NĚMEC, Jiří; PÁNEK, Tomáš: *Moderní dějiny pro střední školy: světové a české dějiny 20. století a prvního desetiletí 21. století*. DIDAKTIS, Brno: 2014.

83 HÁJEK, Miloš; RYŠÁNKOVÁ, Jarmila a kol.: *Svět a Československo ve 20. století*. HORIZONT, Praha: 1990.

84 KARTOGRAFIE PRAHA: *Školní atlas českých dějin: atlas pro základní školy a víceletá gymnázia*. Kartografie, Praha: 2006.

ráno.“⁸⁵

„V Praze vypuklo povstání 5. května 1945. Pražané reagovali spontánně a podobně jako 28. října 1918 předběhli organizované přípravy povstání. Do jeho čela se ale pohotově postavila Česká národní rada, složená ze všech důležitých protifašistických sil a skupin včetně komunistů; předsedal jí prof. Albert Pražák. Vojenského velení povstaleckých akcí se ujalo vojenské velitelství Bartoš a Alex a vytvořilo štáb Vojenského velitelství Velké Prahy, v jehož čele stanul gen. Karel Kutlvašr.

Povstalecké síly v Praze zpočátku dosáhly významných úspěchů. Za přispění ozbrojených protektorátních složek ovládly budovu rozhlasu, odkud se pak vysílaly o pomoc bojující Praze. Městský rozhlas zase nabádal Pražany, aby začali na ulicích stavět barikády, které měly mírnit převahu německých sil v těžké výzbroji a znemožnit jim průchod Prahou. Ale právě o to německým jednotkám především šlo. Hodlaly si otevřít cestu do amerického zajetí stůj co stůj.

VLASOVCI: V kritické situaci poskytli pomoc bojující Praze takzvaní vlasovci, příslušníci Ruské osvobozené armády (ROA). Jejich zásah povstalcům nesporně pomohl. Představitelé ČNR ale s nimi odmítli jednat a splnit jejich požadavky. Nechtěli porušit spojenecké dohody, neboť tito ruští a ukrajinští vojáci, jimž velel bývalý sovětský generál A. A. Vlasov, bojovali až dosud po boku Hitlera. (Vlasovci, kteří vyhlášovali, že bojují proti Stalinově diktatuře, vytvořili jednotky působící zpravidla v týlu fronty jako strážní, případně protipartyzánské oddíly). Na české území se dostali s ustupující německou frontou až v samém závěru války, kdy už byla totální německá porážka jasná. Ze svízelné situace hledali východisko v kontaktech s vojenským velením pražského povstání. Stěžít ale mohli očekávat, že jim jejich spojení s nacistickým Německem bude prominuto, byť jej zdůvodňovali snahou o osvobození Ruska od Stalina. Po 7. květnu 1945 se vlasovci pokusili přejít do amerického zajetí, většinu z nich ale zajala postupující sovětská armáda. Velitelé ROA gen. Vlasov, gen. Buňačenko (který přímo velel jednotkám operujícím v Praze) a další byli odsouzeni za velezradu a popraveni. Další vojáci a důstojníci ROA skončili v gulazích.

Hořící Staroměstská radnice a představa další zkázy starobylého města přiměla ČNR, aby uzavřela 8. května 1945 s německým velením odhodu o kapitulaci německých

85 BENEŠ, Zdeněk; NÁLEVKA, Vladimír: dějepis pro střední odborné školy. SPL – Práce, Praha: 2009. Str. 197.

jednotek. Podle ní byly německé jednotky povinny složit těžké zbraně na okraji Prahy a lehkou výzbroj před americkými liniemi, kam směřovaly do zajetí. Dne 8. května po 19. hodině byl protokol o kapitulaci vysílán rozhlasem. Otevřely se barikády k průchodu německých jednotek. Město Praha bylo zachráněno.

Dne 8. května 1945 večer boje v Praze utichly. Na některých místech Prahy ještě znovu vzplály 9. května ráno. Do téměř již svobodného města přijížděly sovětské tanky. 9. května 1945 stanuli na půdě Prahy také první českoslovenští vojáci. Ve Kbelích přistály letouny 1. československé letecké smíšené divize, o něco později Praha přivítala příslušníky 1. československé tankové brigády. 10. května 1945 přiletěla do Prahy z Košic československá vláda, která podle dohody představitelů republiky v emigraci přebrala od ČNR moc. Základního cíle odboje bylo dosaženo: Československá republika se obnovila.“⁸⁶

Stěžejním výzkumným materiálem jsou zmínky o účasti jednotek ROA v událostech Pražského povstání. Jejich prepis je náplní následujících řádků.

„V následujících dnech procházelo povstání jak v Praze, tak v ostatních oblastech kritickým obdobím. V odpoledních hodinách 6. 5. zasáhli do bojů v Praze také vlasovci (Ruská osvobozená armáda), a to útvary 1. divize (velitel S. K. Buňačenko). Znemožnili koordinaci útoku Němců na Prahu a pomohli zpevnit obranu povstání na levém vltavském břehu, a to v nejtěžším dni 7. 5. V důsledku rozporů s ČNR, když se snažili vystupovat jako samostatný politický subjekt, zahájili ráno 8. 5. odchod na západ.“⁸⁷

„O úloze vlasovců v průběhu povstání v Praze hovoří výňatky ze vzpomínek J. Kotrlého, jednoho z představitelů České národní rady. Pražské povstání 1945, Washington 1965, s. 77-78. Vlasovci se nám (ČNR – pozn. edit.) nabídli sami a prohlašovali, že chtějí bojovat po našem boku jako Slované... Část vlasovců byli lidé, kteří chtěli z této pomoci vytlouci politický kapitál. Česká národní rada se dostávala do svízelných situací... Později nám bylo hlášeno, že Vlasovovy oddíly se chtějí zmocnit rozhlasu pro sebe a jenom vyjednáváním našeho důstojníka s nimi se podařilo věc odvrátit... To ukazuje, jak nepřehledná a delikátní byla situace. Česká národní rada žádných politických koncesí neučinila a ani k nějakému jednání

86 KUKLÍK, Jan; KUKLÍK, Jan: Dějepis 4 pro gymnázia a střední školy: *nejnovější dějiny*. SPN – pedagogické nakladatelství, Praha: 2005. Str. 100-101.

87 MAREK, Jaroslav a kol.: České a československé dějiny II: *od roku 1790 do současnosti*. Fortuna, Praha: 1991. Str. 93.

nedošlo... Nelze popírat, že pomoc vlasovců nám podstatně pomohla, zejména na úseku Lobkovicova náměstí a západně od Prahy. Zasíla také zmatek do řad a myslí Němců. Sluší uvážit, že jsme byli beze zbraní a bez pomoci a, což bylo ještě horší, i beze zpráv.“⁸⁸

„Povstalcům načas pomohla Ruská osvobozenecká armáda generála Vlasova. Byla postavena v Německu hlavně z ruských zajatců, jejichž životní podmínky v zajateckých táborech byly vražedné. Vstup do armády, kterou organizoval bývalý sovětský generál Vlasov, byl pro většinu zajatců únikem před záhubou. Armáda se prohlásila za bojovníka proti Stalinovu bolševickému režimu. Po boku Hitlerových vojsk nemohla ovšem Rusko „osvobodit“. Zásah v Praze byl její největší účastí v bojích. Politicky se neshodla s Českou národní radou, a tak se z Prahy stahovala na západ, do amerického zajetí.“⁸⁹

„Úloha vlasovců: Zatímco na venkově docházelo pod tlakem postupujících spojeneckých vojsk k novému rozmachu povstání, v Praze se ve dnech 6.-8. května nevyvíjela situace pro lidové síly příznivě. V nejtěžších chvílích jím velice účinně pomohli příslušníci 1. divize Ruské osvobozenecké armády (ROA). ROA velel generál Andrej Andrejevič Vlasov; tvořili ji bývalí sovětské váleční zajatci, kteří původně měli bojovat po boku nacistů za osvobození Ruska od bolševismu. Nyní se pomocí Pražanů pokoušeli získat právo poválečného azylu na Západě. ČNR se však distancovala od jakýchkoliv politických úmluv s těmito jednotkami, považovanými i západními spojenci za zrádce Sovětského svazu. Poté se vlasovci stáhli z města.“⁹⁰

„Pražské květnové povstání. Pomoc spojenců: 6.-8. 5. účinná pomoc příslušníků 1. divize ROA (Rudé osvobozenecké armády) v čele s generálem Andrejem Andrejevičem Vlasovem (vlasovci – bývalí sovětské váleční zajatci, získaní pro boj na straně Německa proti ruskému bolševismu) – pomocí Praze snaha získat politický azyl na Západě, ale i tam považováni za zrádce SSSR; ČNR se od nich distancovala, 8. 5. ústup z Prahy.“⁹¹

„VLASOVCI: V kritické situaci poskytli pomoc bojující Praze takzvaní

88 HARNA, Josef a kol.: České a československé dějiny III: *Dokumenty a materiály*. Fortuna, Praha: 1992. Str. 167-168.

89 KVAČEK, Robert: České dějiny II: *učebnice pro střední školy*. SPL – Práce, Praha: 2002. Str. 169.

90 JOŽÁK, Jiří: Dějepis: *Nová doba, 3. díl, Druhá světová válka a československý odboj*. SPL – Práce, Praha: 1993. Str. 89.

91 SOCHROVÁ, Marie: Dějepis II. v kostce. Fragment, Praha: 2004. Str. 133.

vasovci, příslušníci Ruské osvobozené armády (ROA). Jejich zásah povstalcům nesporně pomohl. Představitelé ČNR ale s nimi odmítli jednat a splnit jejich požadavky. Nechtěli porušit spojenecké dohody, neboť tito ruští a ukrajinští vojáci, jimž velel bývalý sovětský generál A. A. Vlasov, bojovali až dosud po boku Hitlera. (Vlasovci, kteří vyhlášovali, že bojují proti Stalinově diktatuře, vytvořili jednotky působící zpravidla v týlu fronty jako strážní, případně protipartyzánské oddíly). Na české území se dostali s ustupující německou frontou až v samém závěru války, kdy už byla totální německá porážka jasná. Ze svízelné situace hledali východisko v kontaktech s vojenským velením pražského povstání. Stěží ale mohli očekávat, že jim jejich spojení s nacistickým Německem bude prominuto, byť jej zdůvodňovali snahou o osvobození Ruska od Stalina. Po 7. květnu 1945 se vlasovci pokusili přejít do amerického zajetí, většinu z nich ale zajala postupující sovětská armáda. Velitelé ROA gen. Vlasov, gen. Buňačenko (který přímo velel jednotkám operujícím v Praze) a další byli odsouzeni za velezradu a popraveni. Další vojáci a důstojníci ROA skončili v gulazích.“⁹²

„Učebnice: V kritické situaci pomohly Praze jednotky Ruské osvobozené armády generála Vlasova, tzv. vlasovci. Jaký byl osud generála Vlasova a zajatých vlasovců? Pracovní sešit: Ruská osvobozená armáda (ROA) byla jednotka utvořena ze sovětských vojáků nazvaných podle jejich velitele gen. Vlasova (vlasovci), kteří bojovali na straně Němců s cílem svrhnout stalinský režim v SSSR. Jakou roli sehráli vlasovci v květnovém povstání? Vlasov Andrej Andrejevič (1900-1946) – sovětský generál. Po zajetí Němci založil Ruskou osvobozenou armádu, bojující na straně nacistů. Po válce popraven. Metodologická příručka: Cíl: Osvobození republiky – dílčí očekávané výstupy – žák: správně používá pojmy: květnové povstání, Albert Pražák, Karel Kutlvašr, Andrej Andrejevič Vlasov; vysvětlí význam pražského povstání a zapojení vlasovců. Práce s učivem: Které armády se podílely na osvobozování vašeho regionu? Využití regionální historie; na osvobozování území dnešní ČR se podílela sovětská, americká armáda, polská, československá a Ruská osvobozená armáda. Odpověď na otázku je třeba zvolit podle místa bydliště.; Lišta: Andrej Andrejevič Vlasov (1901-1946) – sovětský generál. V roce 1919 vstoupil do Rudé armády, kde zastával významné velitelské funkce. V době bojů u Moskvy získal několik vyznamenání a byl povýšen na generálporučíka. V roce 1942 ho zajali při obraně

92 KUKLÍK, Jan; KUKLÍK, Jan: Dějepis 4 pro gymnázia a střední školy: *nejnovější dějiny*. SPN – pedagogické nakladatelství, Praha: 2005. Str. 101.

*Leningradu nacisté, s nimiž začal spolupracovat, a vytvořil ze zajatců Ruskou osvobozenickou armádu, která bojovala na straně Němců. V době květnového povstání se vojáci jeho armády zúčastnili bojů proti nacistům. 9. 5. 1945 byl A. A. Vlasov Američany zajat a vydán Sovětskému svazu. V roce 1946 byl odsouzen k trestu smrti a popraven.; Lišta: Jakou roli sehráli vlasovci v květnovém povstání? Pracovní sešit str. 39. Nabídl ČNR pomoc, ale ta ji odmítla. Přesto se jejich část, než opustili Prahu, zúčastnila bojů a pomohla zachránit Prahu a životy mnoha jejích občanů.; Doporučujeme: *Doporučená literatura pro učitele: AUSKÝ, S., A.: Vojska generála Vlasova v Čechách. Praha, 1996.*“⁹³*

„Učebnice: *Pražským povstalcům pomáhali v boji tzv. vlasovci. Zjistěte, o koho se jedná. Pracovní sešit: Osvobozování území ČR: 24: S pomocí literatury nebo internetu vysvětlí zkratku ROA. Jaké bylo působení ROA za druhé světové války? Jak se tato vojenská organizace zachovala v době Pražského povstání?*“⁹⁴

„*Na jejich zastavení se podílely jednotky generála Vlasova... V průběhu povstání padlo na barikádách 1694 českých vlastenců, v bojích asi 300 vlasovců, 30 rudoarmějců a 1000 Němců.; České květnové povstání a vlasovci: Němci zamýšleli vytvořit z Prahy pevnost a z Čech místo silné obrany. Tomu se snažili zabránit obyvatelé několika měst. Již 1. května vypuklo povstání v Přerově, 2. května v Nymburce, v dalších dnech na Semilsku a Novopacku. 5. května povstali obyvatelé Plzně, Prahy i jiných měst. Do bojů zasáhly i jednotky bývalého sovětského generála Vlasova. Ten v roce 1942 padl do německého zajetí. Nabídl Němcům své služby a získal svolení vytvořit jednotky ROA (Ruské osvobozenické armády) bojující proti RA. Když se blížil konec války, snažili se vlasovci odčinit svou zradu, získat si zásluhy o vítězství a dostat se přes Čechy do Bavorska – do amerického zajetí. V průběhu svého přesunu zasáhli i do dějů Pražského povstání, a to v okamžiku, kdy se od jihu dostaly na Pankrác německé tankové jednotky. Vlasovci zastavili Němce vraždící civilisty, které vyveklí z krytů. Pro své předchozí zločiny však odpuštění nezískali. Byli Američany předáni sovětským jednotkám a většina z nich byla za zradu popravena.*“⁹⁵

„Dokážete s pomocí map odpovědět? 13) *Jaký byl průběh pražského povstání?*

93 MIKESKA, Tomáš; PARKAN, František; PARKANOVÁ, Markéta: Dějepis 9: učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia. Fraus, Plzeň: 2011. Uč. str. 87; prac. str. 18-19; met. str. 119-121.

94 PARKAN, František; VÁLKOVÁ, Veronika a kol.: Dějepis 9 nejnovější dějiny pro základní školy. SPN – pedagogické nakladatelství, Praha: 2009. Uč. str. 88; prac. str. 25.

95 KUNSTOVÁ, Eliška; MANDELOVÁ, Helena; PAŘÍZKOVÁ, Ilona: Dějiny 20. století. DIALOG, Liberec: 2004. Str. 78.

Kde vyrostly barikády a kde došlo k největším bojům? Která armáda výrazně zasáhla do průběhu bojů 6. a 7. května? Jaké ztráty na životech přinesla 2. světová válka? Kolik občanů evropských států padlo na frontách nebo zemřelo za války a jaký podíl na tom měla genocida Židů?; přílohy 1, 2 a 3.“⁹⁶

*„Květnové povstání v Praze: V nejtěžší chvíli, 7. května, vystoupili na straně povstalců vojáci Vlasovovy armády (velitel S. K. Buňačenko). Zasáhli zejména v jihozápadní části města.; Vlasovci byli označováni jako příslušníci tzv. Ruské osvobozené národní armády, která v letech druhé světové války bojovala na straně Němců proti Sovětskému svazu. Jednotky se formovaly ze sovětských válečných zajatců, ale i z dobrovolníků získaných v řadách obyvatel okupovaných částí Sovětského svazu, kteří stáli z různých důvodů proti sovětskému režimu a domnívali se, že je možno dosáhnout změny poměrů za pomoci nacistického Německa. V čele armády stál bývalý sovětský generál A. A. Vlasov, který byl pro tuto funkci získán poté, když v červenci 1942 padl do německého zajetí. Vlasovci většinou působili v týlu fronty jako strážníci, případně jako protipartyzánské oddíly. Při posunu fronty se v závěru války většina z nich ocitla v Čechách. Tehdy si již valná část uvědomovala svůj omyl a hledala východisko z nastalé situace. Proto se také kontaktovali s vojenskými veliteli pražského povstání a zasáhli do bojů proti německým jednotkám. Po 7. květnu se pokusili přejít do amerického zajetí. Většinu z nich zajala sovětská armáda. Zbylé předalo americké velení SSSR. Generál A. A. Vlasov a další velitelé byli odsouzeni za vlastizradu, k trestu smrti a popraveni. Většina vojáků a důstojníků byla internována v sovětských koncentračních táborech.; Poznatky historiků: AUSKÝ, C. A., *Vojska generála Vlasova v Čechách, Praha 1996 (2. vyd.)*.“⁹⁷*

„V průběhu povstání, kdy nacisté sáhli i k vyvražďování civilního obyvatelstva, pomohly Praze jednotky Ruské osvobozené armády generála Vlasova, stojící donedávna na německé straně. Proto s nimi vedení povstalců odmítlo jakoukoli spolupráci.“⁹⁸

„6. května zasáhli na straně povstalců, kteří byli již v téměř beznadějně situaci, vojáci 1. divize Ruské osvobozené armády, v níž do té doby po boku nacistů bojovali zběhlí ruští vojáci. Vlasovci, jak byli označováni podle svého velitele generála

96 MANDELOVÁ, Helena a kol.: Dějiny 20. století: dějepisné atlasy pro základní školy a víceletá gymnázia. Kartografie, Praha: 2001. Str. 40-43.

97 FIŠER, Rudolf; HARNA, Josef: Dějiny českých zemí II. Fortuna, Praha: 1998. Str. 199-202.

98 ČORNEJ, Petr; ČORNEJOVÁ, Ivana; KUDRYŠ, Milan; PARKAN, František: Dějepis pro střední odborné školy: české a světové dějiny. SPN – pedagogické nakladatelství, Praha: 2002. Str. 209.

Vlasova, marně doufali, že se vystoupením proti Němcům na poslední chvíli zachrání před trestem a získají poválečný azyl na Západě.“⁹⁹

„V této kritické situaci zasáhly do boje jednotky Ruské osvobozené armády (ROA, tzv. vlasovci podle velitele generála Andreje Vlasova). Tyto jednotky dosud bojovaly po boku Němců proti Rudé armádě, v posledních hodinách války se však pokoušely probít na západ a vystoupily na straně povstalců. Jejich zásah přispěl k zažehnání nejhorší krize.“¹⁰⁰

„V kritické situaci poskytli pomoc bojující Praze vlasovci, příslušníci Ruské osvobozené armády (ROA). Jejich zásah povstalcům nesporně pomohl, ale ČNR s nimi odmítla jednat. Vycházela z toho, že tito ruští a ukrajinští vojáci, jimž velel bývalý sovětský generál Vlasov, bojovali až dosud po boku Hitlera. Vlasovci se tak ocitli v bezvýchodné pozici. Nemohli očekávat, že by jim jejich spojení s nacistickým Německem mohlo být prominuto, i když jej zdůvodňovali tím, že chtěli dosáhnout osvobození Ruska od nadvlády Stalina. Z Prahy se stáhli 8. května 1945. Pokud se nedostali do amerického zajetí, zmasakrovaly je jednotky sovětské armády; pokud ano, byli vydáni a čekal je stejný osud.“¹⁰¹

„Zlom přinesl zásah vlasovců, sovětských vojáků, kteří se po zajetí Němci kvůli nenávisti ke Stalinovi postavili na jejich stranu a bojovali proti „své“ zemi. Za příslib odchodu do amerického zajetí se nyní postavili proti Němcům.“¹⁰²

„Postupu Wehrmachtu a jednotek SS z benešovského cvičiště do centra Prahy odolávalo na straně povstalců i vládní vojsko a tzv. Ruská osvobozená armáda generála Andreje A. Vlasova (tzv. vlasovci) – protibolševická jednotka sestavená Němci z ruských zajatců.“¹⁰³

„Pomoc bojovníkům pražského povstání poskytli vlasovci (oddíly Němci zajatého ruského generála Andreje Vlasova), kteří odmítli bojovat na straně

99 AUGUSTA, Pavel; HONZÁK, František; LUŇÁK, Petr; PEČENKA, Marek: Dějiny moderní doby 1. díl. SPL – Práce, Praha: 2007. Str. 105.

100 LÁNÍK, Jaroslav; PILÁT, Vladimír: Historie 1 moderní dějiny. Scientia, Mníšek pod Brdy: 2000. Str. 130.

101 KUKLÍK, Jan: Lidé v dějinách: období 1918 – 1945 rozkvět a soumrak československé demokracie. Fortuna, Praha: 1996. Str. 71.

102 AUBRECHT, Radek; KADERKA, Michal: Maturitní otázky dějepís. Fragment, Praha: 2007. Str. 137.

103 ČURDA, Jan; DVOŘÁK, Petr; HUŠEK, Petr; JINDŘIŠKOVÁ, Jitka; KAŠKA, Václav; KOLÁŘ, Ondřej; NĚMEC, Jiří; PÁNEK, Tomáš: Moderní dějiny pro střední školy: světové a české dějiny 20. století a prvního desetiletí 21. století. DIDAKTIS, Brno: 2014. Str. 92.

hitlerovců. ¹⁰⁴

„Přílohy 4 a 5.“ ¹⁰⁵

104 HÁJEK, Miloš; RYŠÁNKOVÁ, Jarmila a kol.: Svět a Československo ve 20. století. HORIZONT, Praha: 1990. Str. 72.

105 KARTOGRAFIE PRAHA: Školní atlas českých dějin: *atlas pro základní školy a víceletá gymnázia*. Kartografie, Praha: 2006. Str. 51.

3 ROA

V této kapitole se budu věnovat popisu historických událostí, v nichž byla *ROA*, respektive hlavně její *1. pěší divize* aktérem. Z územního hlediska omezím tento popis hlavně na teritorium tehdejšího Protektorátu Čechy a Morava, z časového hlediska se pak bude jednat zejména o dobu průběhu Pražského povstání.

Z důvodu pochopení kontextu považuji za vhodné alespoň rámcově organizaci *ROA* představit. V úvodní části kapitoly tak pohovořím o jejím vzniku, struktuře, formování, cílech a o *1. pěší divizi*. V krátkosti zmíním, jaké pohnutky vedly velení *ROA* k zásahu v Pražském povstání. Dále se pak již budu věnovat popisu zmíněných historických událostí, do nichž *ROA* na území Protektorátu Čechy a Morava zasáhla. Cílem této kapitoly je vzhledem k zaměření práce co nejvýstižnější a nejvhodnější vyličení zásahu a úlohy *ROA* v událostech Pražského povstání.

Z hlediska metodologického se jeví jako nejvhodnější deskripce událostí na základě informací načerpaných z pramenů, jež se problematikou *ROA* zabývají. Výčet těch hlavních uvádím v úvodu práce.

3.1 Představení ROA

Tato podkapitola je věnována rámcovému představení *ROA*. Jak jsem zmínil v úvodu této kapitoly, z důvodu pochopení kontextu považuji za vhodné představit vznik, strukturu, formování a cíle hnutí. Rovněž představím *1. pěší divizi ROA*.

Dne 12. července 1942 byl v malé obci s názvem Tuchoveži ležící poblíž tehdejšího Leningradu předán německé hlídce velitel *2. sovětské úderné armády Volchovského frontu Rudé armády*, generálporučík Andrej Andrejevič Vlasov.¹⁰⁶ Tímto okamžikem se začal psát příběh, na jehož konci je zásah podivných rusky mluvících vojáků v německých uniformách v Pražském povstání. Podívejme se však na kořeny toho, proč a s jakými účely byla *ROA* v listopadu 1944 oficiálně ustavena.

106 AUSKÝ, Stanislav A.: *Vojska generála Vlasova v Čechách*. 4. vydání. Vyšehrad, Praha: 2005. ISBN 80-7021-793-6. Str. 12.

3.1.1 Možnosti mobilizace obyvatel národů Sovětského svazu k boji proti bolševismu

V následujícím odstavci se podíváme na možnost mobilizace sovětského obyvatelstva do německých řad obecně. Počáteční fáze německého útoku na Sovětský svaz se nesly v duchu rychlého postupu německých sil. Německá blesková válka na východě decimovala jednotky zaskočeného a špatně organizovaného protivníka. Velká část obyvatelstva na zabraných územích německá vojska zpočátku vítala. Neviděla v nich okupanty, nýbrž osvoboditele od bolševické tyranie. Této počáteční náklonnosti dokázalo mnoho německých velitelů využít. Vzhledem k velkým vzdálenostem, nedostatku motorizovaných prostředků či velké hloubce německého týlu byly organizovány různě velké, avšak roztroušené jednotky ze zajatců či místních dobrovolníků.¹⁰⁷ Ačkoliv organizace podobných jednotek probíhala bez vědomí německého *Vrchního velitelství branné moci* (dále jen *OKH*)¹⁰⁸, počet těchto převážně týlových jednotek, které můžeme souhrnně nazvat jako *Hilfswillige (Hiwi)*¹⁰⁹, rychle narůstal. Obrovského potenciálu protisovětsky naladěného obyvatelstva a množství sovětských zajatců si byla řada důstojníků v německé armádě (například původem pobaltských Němců, kteří měli k Rusku nějaký vztah) dobře vědoma. Tito se stali iniciátory a propagátory názoru, aby se náklonnosti místního obyvatelstva a jeho potenciálu účelně využilo k pomoci porážení Sovětského svazu. Na zabraných územích se měla protisovětská nálada podporovat například udělováním částečných autonomií s možnostmi jistého stupně samosprávy. Až na malé výjimky (například samospráva běloruské obce Lokot') však německé nejvyšší velení tyto snahy jakkoliv odmítalo.¹¹⁰ Německá správa zabraných území byla realizovaná s ohledem na rasovou teorii o méněcennosti místního obyvatelstva. Z osvoboditelů se stali neomezení páni, jejichž společným jmenovatelem byla brutalita vůči místnímu obyvatelstvu. Tato skutečnost se musela projevit v postupné změně postoje místního obyvatelstva vůči německým orgánům. Válka na východě se nevyvíjela dle německých představ. Po německých porážkách u Moskvy, u tehdejšího Stalingradu či u Kursku se situace na bojištích

107 AUSKÝ, Stanislav A.: *Vojska generála Vlasova v Čechách*. 4. vydání. Vyšehrad, Praha: 2005. ISBN 80-7021-793-6. Str. 14.

108 Zdroj: *The Nazi Party: Military Organization of the Third Reich*. Jewish Virtual Library web. Dostupné z: https://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Holocaust/Third_Reich.html. Datum náhledu: 21. 4. 2015.

109 Zdroj: *Hilfswillige*. Yad Vashem web. Dostupné z: http://www.yadvashem.org/odot_pdf/Microsoft%20Word%20-%206372.pdf. Datum náhledu: 21. 4. 2015.

110 Zdroj: *Lokot'skaja al'ternativa*. Parlamentskaja gazeta web. Dostupné z: <http://old.pnp.ru/archive/19490147.html>. Datum náhledu: 13. 3. 2015.

východní fronty začala obracet.¹¹¹ Stupňující se tlak *Rudé armády*, ztráta dříve dobytých území či rostoucí partyzánská aktivita v německém týlu, to vše v kombinaci s obrovskými materiálními a lidskými ztrátami, stály za změnou postoje některých německých vyšších velitelů k možnosti využití dobrovolníků z národů Sovětského svazu. Až na samém konci roku 1944 došlo z milosti Němců k utvoření instituce, kterou bychom mohli označit za zastřešující ruskou politickou a vojenskou protisovětskou nacionalistickou organizaci – *Komitéť osvobození národů Ruska* (dále jen *KONR*) a jeho ozbrojenou složku *ROA*. V roce 1944 však již bylo moc pozdě na to, aby tato organizace byla schopna seskupit potřebný počet sil a zvrátit tak průběh války na východě.

3.1.2 Osoba generálporučíka Andreje Andrejeviče Vlasova v německém zajetí

Vraťme se nyní k osobě generálporučíka Vlasova a jeho činnosti po zajetí v červenci 1942. Zajetí sovětských důstojníků byli shromažďováni ve zvláštních sběrných táborech, v nichž se podrobovali prvotním výslechům. V případě užitečnosti pak tito cenní zajatci putovali na další německá pracoviště, ve kterých se s nimi dále pracovalo. Takovým místem bylo i berlínské sídlo zpravodajské německé organizace *VINETA*. Organizace byla založena v průběhu roku 1942 a její náplní činnosti byla kolektivizace složek a materiálů pro propagační válku se Sovětským svazem.¹¹² Z organizačního hlediska byla organizace podřízena *OKH* a v jejím čele stál plukovník (později generálmajor) Reinhard Gehlen.¹¹³ Organizace dlouho čekala na významnou sovětskou postavu, kterou by mohla použít pro své účely. Dne 17. září 1942 byla tato postava dopravena za doprovodu kapitána Wilfrieda Strik-Strikfeldta do Berlína dopravena. Byl jí aureolou ověčený sovětský generálporučík Vlasov.

Je nasnadě zmínit, co vlastně Vlasova vedlo ke spolupráci s Němci. Auský shledává hlavním důvodem odpor, který si Vlasov vypěstoval proti sovětskému velení a politickému zřízení v zemi od napadení Sovětského svazu. Zejména pak neúspěch Ljubanské útočné operace a s ním spojené vykrvácení *2. sovětské úderné armády* vedly k názorovému přerodu Vlasova.¹¹⁴ Do té doby lze o Vlasovovi hovořit jako o oddaném veliteli Rudé armády. Nebylo by však přesné hovořit o Vlasovovi jako o zrádci či

111 KLIMEŠ, Vít: *Válka na východě – analýza problémů vedoucích k obratu ve 2. světové válce.*

Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc: 2013. Str. 14-17.

112 AUSKÝ, Stanislav A.: *Vojska generála Vlasova v Čechách*. 4. vydání. Vyšehrad, Praha: 2005. ISBN 80-7021-793-6. Str. 15.

113 Ibidem.

114 Ibidem. Str. 13.

přeběhlíkovi. Samotný Vlasov se považoval za nacionalistu a byl ochoten pozvednout zbraně proti Sovětskému svazu až tehdy, bude-li k tomu vyzván ruskou nacionální vládou.

Generálporučík Vlasov se měl stát vůdčí postavou zamýšleného ruského nacionálního protibolševického hnutí, které by sjednotilo roztroušené ruské jednotky v německých řadách a po boku Německa by bojovalo na východní frontě proti Sovětskému svazu. Tato idea se však až do roku 1944 ukázala jako planá, jelikož vyšší místa německého velení počítala s Vlasovem a jeho hnutím, které de iure neexistovalo, pouze k propagandistickým účelům. Období od zajetí po rok 1944 lze označit za období, jež Vlasov a jeho rozrůstající se skupina museli strávit trpkým čekáním. S přibývajícím německými neúspěchy na východní frontě však zároveň sílily hlasy, které se dožadovaly vytvoření armády ze sovětských zajatců a dobrovolníků.

První seriózní jednání proběhla až v létě 1944. Iniciátorem nebyl *OKH*, nýbrž překvapivě *SS-Hauptamt*. Od této chvíle se hnacím motorem ve věci vzniku a organizace dobrovolnických jednotek složených z národů Sovětského svazu stala *SS*. Přidanou hodnotou bylo rozhodnutí, dle něhož měly masy dobrovolníků v německých stejnokrojích dostat politický cíl, čímž měla být zajištěna jejich další loajalita.¹¹⁵ Na popud plukovníka zbraní *SS* Güntera D'Alquena říšský velitel zbraní *SS* Heinrich Himmler přistoupil k jednání o vzniku ruské nacionální armády. K vzájemné schůzce Himmlera a Vlasova došlo 16. září 1944. V rozhovoru Himmler vyjádřil politování nad tím, že k této schůzce dochází až tak pozdě. Hlavním námětem schůzky však bylo, jak přispět jako „rovnocenní“ partneři k porážce Stalinova režimu.¹¹⁶ Výsledkem schůzky bylo jmenování Vlasova vrchním velitelem dobrovolnických útvarů v hodnosti, která mu příslušela v *Rudé armádě*. Zároveň dostal souhlas k zformování tří pěších divizí dle organizačního schématu německého *Wehrmachtu* (*Volksgrenadier-Division*¹¹⁷).¹¹⁸ Následovala dohoda o vzniku politického centra (de facto ruské nacionální vlády), kterému by ozbrojené síly podléhaly.

Pro ilustraci proměny německého názoru na dobrovolnická uskupení uvádím část rozhovoru mezi Heinrichem Himmlerem a plukovníkem generálního štábu

115 Ibidem. Str. 17.

116 Ibidem. Str. 18.

117 Zdroj: Germany's Tables of Organization and Equipment (TOE). World War II Vehicles, Tanks, Airplanes, and Guns web. Dostupné z: <http://www.wwiivehicles.com/germany/organization.asp>. Datum náhledu: 13. 3. 2015.

118 STEENBERG, Sven: Vlasov. Alfred A. Knopf, New York: 1970. Str. 143-148.

německé armády Heinzem Danko Herrem ze dne 12. listopadu 1944. Himmler: „*Jak uslyšíte, mluvil jsem s generálem, tímhle tím.*“. Herre: „*Vý myslíte generála Vlasova?*“. Himmler: „*Ano, Vlasova. Ten člověk se mi velmi líbil. Co to s ním armáda tak dlouho dělala? Proč mu nebyl dán žádný politický cíl? Vždyť mohl přeci postavit armády do boje proti Sovětům.*“. Herre: „*Generální štáb po léta usiloval, aby se přibližně jednomu milionu dobrovolníků pocházejících z východu, kteří bojují na naší straně, stanovil politický cíl. To se dělo současně s očekáváním, že tak dojde k „levé en masse“ ruského obyvatelstva na obou stranách fronty proti sovětskému režimu. Ale německé politické vedení odmítáním stanovení politického cíle hrálo v tom rozhodující úlohu...*“.¹¹⁹ V další části rozhovoru vyjadřuje Herre svoji skepsi vůči úspěchu ruského nacionálního hnutí z důvodu rozložení sil na východní frontě a tamnímu vojenskému vývoji, nicméně schůzkou Himmlera a Vlasova byla dána pomyslná zelená vzniku ruského nacionálního politického a vojenského hnutí.

3.1.3 Vznik KONR/ROA

Dne 14. listopadu 1944 se na Pražském hradu v Praze v Protektorátu Čechy a Morava konala konference emigrantských skupin z území Sovětského svazu. Jejím výsledkem bylo ustavení *Komitétu osvobození národů Ruska* (ruská nacionální vláda, *KONR*), jehož součástí byl *Manifest*, který byl vlastně programem nově vzniklé ruské nacionální vlády. Zároveň bylo rozhodnuto o vytvoření *Ozbrojených sil KONR*. Tyto obdržely již zmíněné označení *Ruská osvobozenecá armáda (ROA)*. V čele *KONR* i *ROA* stanul generálporučík Vlasov. Pražskou konferencí bylo de iure stvrzeno několikaleté úsilí generála Vlasova a okruhu jeho spolupracovníků, který se kolem jeho osoby postupem času utvořil. Dodejme, že ačkoliv označení *ROA* používaly některé jednotky složené z národů Sovětského svazu a bojující na straně Německa již před tímto aktem, až od Pražské konference lze hovořit o regulérní *ROA*. Zajímavostí, kterou uvádí Auský ve své knize, je skutečnost, že již v roce 1944 některé osoby z kruhů okolo generála Vlasova navázaly styky s osobami z českého vnitřního odboje, což mělo později napomoci k účasti *1. pěší divize ROA* v Pražském povstání.¹²⁰

Pražské konference se neúčastnil generálmajor Sergej Kuzmič Buňačenko, velitel *1. pěší divize ROA*, která se tou dobou již formovala dle struktury německých

119 AUSKÝ, Stanislav A.: *Vojska generála Vlasova v Čechách*. 4. vydání. Vyšehrad, Praha: 2005. ISBN 80-7021-793-6. Str. 19.

120 Ibidem. Str. 27.

Volksgrenadier-Division ve vojenském táboře v německém městě Münsingen.¹²¹ V otázkách organizace divize byl velitelem německý plukovník Herre se štábem, který sestavil z obdobně smýšlejících armádních důstojníků. V německé organizační struktuře obdržela divize označení *600. Infanterie-Division (Russ.)*.¹²² O něco později se začalo v německém Heubergu s organizováním *2. pěší divize ROA (650. Infanterie-Division (Russ.)*), jejímž velitelem se stal generálmajor Grigorij Alexandrovič Zverev.¹²³ V plánu byla rovněž *3. pěší divize ROA* pod velením generálmajora Michajla Michajloviče Šapovalova¹²⁴ a snad i *4. pěší divize ROA* pod velením generálmajora Antona Vasiljeviče Turkula¹²⁵, avšak pouze *1.* a zčásti i *2. pěší divize ROA* se staly bojeschopnými útvary. Kromě pěších divizí vznikly i další útvary *ROA*, mezi kterými lze zmínit například *Důstojnickou školu ROA* či *Vzdušné síly ROA*.¹²⁶ V kontextu naší práce nás však bude zajímat zejména *1. pěší divize ROA*, která jako jediná ze zmíněných těles plně zasáhla do Pražského povstání.

1. pěší divize ROA se formovala, jak již bylo zmíněno, v táboře ve městě Münsingen. Byla organizována dle německého schématu, avšak od počátku formování početními stavy přesahovala tabulkové počty vojáků. Zpočátku disponovala třemi pěšími pluky (*1.* - plukovník Andrej Dmitrijevič Archipov, *2.* - podplukovník Vjačeslav Pavlovič Artěmjev a *3.* - podplukovník Georgij Petrovič Alexandrov-Rjabcev) po dvou pěších praporech, v průběhu času přibyl i *4. pěší pluk* – plukovník Igor Konstantinovič Sacharov.¹²⁷ Divize dále disponovala *Samostatným průzkumným oddílem* – major (později podplukovník) B. A. Kostěnko, *Dělostřeleckým plukem* – podplukovník Vasilij Trofimovič Žukovskij, *Samostatným protiletadlově-protitankovým oddílem* – major B. D. Koroljov a dalšími částmi.¹²⁸ Již v prosinci 1944 činil stav divize přibližně 13 000 vojáků, z čehož asi ¼ tvořili příslušníci bývalé *29. granátnické divize SS (1. ruské)* a dále pak příslušníci různých ruských jednotek stažených jak ze západní, tak z východní fronty.¹²⁹ Postupem času se početní stav divize vyšplhal až na přibližně 20 000

121 ŽÁČEK, Pavel: Prahou pod pancířem vlasoců. *České květnové povstání ve fotografii*. 1. vydání. Mladá fronta, Praha: 2014. ISBN 978-80-204-2681-9. Str. 16.

122 AUSKÝ, Stanislav A.: DOBROVOLNÍCI: Evropská politika a druhá světová válka. 1. vydání. Dita, Praha: 2002. ISBN 80-85926-35-0. Str. 220.

123 Ibidem. Str. 221.

124 Ibidem.

125 AUSKÝ, Stanislav A.: Vojska generála Vlasova v Čechách. 4. vydání. Vyšehrad, Praha: 2005. ISBN 80-7021-793-6. Str. 264.

126 Ibidem. Str. 264-265.

127 ŽÁČEK, Pavel: Prahou pod pancířem vlasoců. *České květnové povstání ve fotografii*. 1. vydání. Mladá fronta, Praha: 2014. ISBN 978-80-204-2681-9. Str. 104-106.

128 Ibidem. Str. 104-108.

129 Zdroj: Suchoputnye vojska ROA. Voennaja literatura web. Dostupné z:

vojáků.¹³⁰ Počty vojáků, kteří by byli zverbováni z řad bývalých sovětských zajatců z východní fronty, byly u *1. pěší divize ROA* zanedbatelné. O vystrojení a vyzbrojení *1. pěší divize ROA* se staral německý partner. Co do přesvědčení bylo dle odhadů německého majora Helmutha Schwenningera, představitele německého styčného velitelství při *1. pěší divizi ROA*, v divizi 20 % přesvědčených antistalinistů, 60 % oportunistů a 20 % protivníků a přeběhlíků.¹³¹ Většina však shodně viděla ve vlasovském hnutí poslední naději, jak se nějakým způsobem zachránit před hrozícím sovětským zajetím a následnou mstou bolševického režimu.

Přibližně v polovině února 1945 dosáhla *1. pěší divize ROA* potřebné bojové způsobilosti. Počátkem března 1945 bylo rozhodnuto o odeslání *1. pěší divize ROA* na oderskou frontu, kde měla být zařazena do sestavy německé skupiny armád „*Visla*“ a posléze nasazena do boje proti *Rudé armádě*. Do tohoto období lze datovat první projevy revolty *1. pěší divize ROA* proti německému spojenci. Generálmajor Buňačenko totiž zpočátku odmítal vyplnit rozkaz, jelikož tento mu nebyl vydán generálporučíkem Vlasovem, nýbrž německým velitelstvím, kterému však byla divize de iure podřízena.¹³² Po uklidnění situace a na rozkaz generálporučíka Vlasova se *1. pěší divize ROA* přesunula do bojových pozic, kde dne 13. dubna 1945 poprvé kompaktně bojově vystoupila. V časných ranních hodinách se *1. pěší divize ROA* pokusila zničit sovětské předmostí u města Erlenhof. Premiérové bojové vystoupení *1. pěší divize ROA* však skončilo neúspěchem, jelikož bylo odraženo.¹³³ Dle hlášení *Rudé armády* tehdy *1. pěší divize ROA* ztratila přibližně 350 mužů.¹³⁴

Po neúspěchu při bojovém nasazení u města Erlenhof nastoupila *1. pěší divize ROA* cestu na jih. Důvodem k tomuto kroku byla hlavně obava před možným zajetím přibližujícími se vojsky *Rudé armády*.¹³⁵ Je však otázkou, jaký byl přesný cíl pochodu *1. pěší divize ROA* jižním směrem. Jednou z uváděných možností je skutečnost, dle níž se měla *1. pěší divize ROA* v souladu se záměry *KONR* v Rakousku spojit s dalšími

<http://militera.lib.ru/research/hoffmann/03.html>. Datum náhledu: 14. 3. 2015.

130 Ibidem.

131 ŽÁČEK, Pavel: Vlasovci německým pohledem. *Anabáze 1. pěší divize Ozbrojených sil KONR na jaře 1945*. In: *Securitas imperii* 18. ÚSTR, Praha: 2011. ISSN 1804-1612. Str. 263.

132 AUSKÝ, Stanislav A.: *Vojska generála Vlasova v Čechách*. 4. vydání. Vyšehrad, Praha: 2005. ISBN 80-7021-793-6. Str. 71.

133 ŽÁČEK, Pavel: *Prahou pod pancířem vlasovců. České květnové povstání ve fotografii*. 1. vydání. Mladá fronta, Praha: 2014. ISBN 978-80-204-2681-9. Str. 20-21.

134 KOKOŠKA, Stanislav: *Praha v květnu 1945. Historie jednoho povstání*. 1. vydání. Lidové noviny, Praha: 2005. ISBN 80-7106-740-7. Str. 94.

135 ŽÁČEK, Pavel: *Prahou pod pancířem vlasovců. České květnové povstání ve fotografii*. 1. vydání. Mladá fronta, Praha: 2014. ISBN 978-80-204-2681-9. Str. 22.

částmi ROA a ostatními ruskými dobrovolnickými útvary s možností odchodu na Balkán a vytrvání v boji do vzniku roztržky mezi západními spojenci a bolševickým Sovětským svazem.¹³⁶ Další variantu představovalo probítí se k vojskům *Ukrajinské povstalecké armády*, jež stále disponovala značnými silami a působila v sovětském týlu východní fronty.¹³⁷ Objevují se i fantaskní náznaky, dle nichž velení ROA rozvažovalo soustředění *1. pěší divize* spolu s dalšími částmi ROA a ostatními ruskými dobrovolnickými útvary v prostoru Čech a svedení rozhodujícího bitvy se silami *Rudé armády* v oblasti České kotliny (!).¹³⁸ Jako nejpravděpodobnější se však jeví úsilí vlasovců dostat se do zóny obsazené západními spojenci, kterým by posléze nabídli svoje služby či se jim vzdali. Od druhé poloviny dubna 1945 můžeme hovořit o vzpouře proti německému velení, které však už nebylo s to účinně zasáhnout proti poměrně dobře vyzbrojené a kompaktní síle, kterou *1. pěší divize ROA* bezesporu představovala. Závěrem této části dodejme, že dne 24. dubna 1945 překročila *1. pěší divize ROA* v prostoru Krušných hor hranice bývalého Československa a v noci z 28. na 29. dubna 1945 útvary *1. pěší divize ROA* překročily i hranici tehdejšího Protektorátu Čechy a Morava.

3.2 ROA na území Protektorátu Čechy a Morava

Jelikož není předmětem této práce popisovat přesný průběh přesunu revoltující *1. pěší divize ROA* na jih, zaměříme se v této podkapitole již na okolnosti, které nakonec přivedly *1. pěší divizi ROA* do Prahy, kde na straně povstalců zasáhla proti německým okupantům.

3.2.1 Jednání mezi velením ROA a zástupci českých povstalců před vypuknutím Pražského povstání

V závěrečných dubnových dnech 1945 pokračovaly jednotky *1. pěší divize ROA* v přesunu na jih českým územím. V několika pochodových proudech se divizní útvary pohybovaly po ose Teplice / Ústí nad Labem – Louny / Slaný / Rakovník.¹³⁹ Tou dobou se již divize nacházela v prostoru rozmístění německé skupiny armád „*Střed*“, které

136 Zdroj: ROA i Pražskoe vosstanie. Voennaja literatura web. Dostupné z: <http://militera.lib.ru/research/hoffmann/08.html>. Datum náhledu: 15. 3. 2015.

137 Ibidem.

138 AUSKÝ, Stanislav A.: Vojska generála Vlasova v Čechách. 4. vydání. Vyšehrad, Praha: 2005. ISBN 80-7021-793-6. Str. 102-103.

139 Ibidem. Str. 87.

velel polní maršál Ferdinand Schörner. Ten se opakovaně pokusil vzpurnou *I. pěší divizi ROA* podřídit svému velení a nasadit ji do boje proti jednotkám *II. a IV. ukrajinského frontu Rudé armády*, avšak nikdy nepochodil. Nakonec se spokojil se zárukou generálporučíka Vlasova, že *I. pěší divize ROA* nepodnikne žádné nepřátelské akce proti německé armádě s podmínkou, že sama nebude z německé strany napadena.¹⁴⁰ Paradoxem je skutečnost, že generálporučík Vlasov měl v té době u *I. pěší divize ROA* již jen formální vliv, přičemž faktickým a de facto neomezeným velitelem byl u tohoto tělesa generálmajor Buňačenko.¹⁴¹

Na přelomu dubna a května 1945 *I. pěší divize ROA* dosáhla obce Kozojedy, která se nachází jižně od Loun. Když po odpočinku dne 3. května 1945 vojáci *I. pěší divize ROA* vesnici opouštěli, jejich závěrečná slova údajně zněla: „*Jdeme osvobodit Prahu!*“.¹⁴² Obdobná provolání jsou dále dokumentována ze stejného dne v obci Hýskov, kterou částí *I. pěší divize ROA* procházely. Na dotazy, kam vlastně jedou, odpovídali vlasovci: „*Pobít Němce, osvobodit Prahu.*“.¹⁴³

Je však nepravděpodobné, že by v té době velení *I. pěší divize ROA* přímo počítalo se svojí účastí v plánovaném povstání. Neopominutelnou skutečností však je, že před částmi přesunující se *I. pěší divize ROA* se formovala lákavá varianta podpořit propukající povstání českého lidu proti nacistickým silám.

Jestliže jsem v části 3.1.3 uvedl, že již v době konání Pražské konference mělo dojít ke stykům osob z okruhu generálporučíka Vlasova s představiteli českého domácího odboje, podívejme se nyní na zdokumentované styky a kontakty přesunující se *I. pěší divize ROA* s osobami a skupinami, které ve výsledku přispěli k příchodu divize do Prahy. Artěmjev uvádí, že svým vstupem na území Protektorátu *I. pěší divize ROA* aktivizovala české obyvatelstvo a rozličné české partyzánské skupiny (nacionální vs. lidové - komunistické), jejichž představitelé opakovaně kontaktovali divizní a plukovní velitelství divize s prosbami o ozbrojení a operační pokyny.¹⁴⁴ Artěmjev však jde ještě dále, přičemž uvádí skutečnost, vyslyšel-li by generálporučík Vlasov prosby naléhání českých partyzánů a postavil by se do jejich čela, podnítil by celonárodní

140 Ibidem. Str. 134.

141 ARTĚMJEV, Vjačeslav P.: *Pervaja divizija ROA*. SBONR, London Ontario: 1974. Str. 84.

142 AUSKÝ, Stanislav A.: *Vojska generála Vlasova v Čechách*. 4. vydání. Vyšehrad, Praha: 2005. ISBN 80-7021-793-6. Str. 90.

143 ŽÁČEK, Pavel: *Prahou pod pancířem vlasovců. České květnové povstání ve fotografii*. 1. vydání. Mladá fronta, Praha: 2014. ISBN 978-80-204-2681-9. Str. 28.

144 ARTĚMJEV, Vjačeslav P.: *Pervaja divizija ROA*. SBONR, London Ontario: 1974. Str. 87.

povstání (!).¹⁴⁵ Naproti tomu, vztahy s německými jednotkami, jež se nacházely v prostorech, kterými se *I. pěší divize ROA* přesunovala, byly čím dál více komplikovanější a vyostřenější. Příkladem může být incident, který se odehrál koncem dubna na železničním nádraží v Lounech, kde podnapilí vojáci náležející k útvarům *I. pěší divize ROA* ve snaze odzbrojit projíždějící německé vojáky, tou dobou ještě de iure spojence, rozpoutali přestřelku, jejímž výsledkem bylo několik mrtvých na obou stranách.¹⁴⁶ Protiněmecké nálady u *I. pěší divize ROA* byly stále patrnější.

Dle vzpomínek podplukovníka Artěmjeva navštívila dne 2. května *I. pěší divize ROA*, kdy se tato nacházela již pouze 50 km západně od Prahy v prostorech na Berounsku a Kladensku, delegace složená z osob v důstojnických armádních uniformách z období předválečného Československa. Důvodem návštěvy těchto parlamentářů u velení *I. pěší divize ROA* byla žádost o podporu v připravovaném protinacistickém povstání v Praze. Parlamentáři, kteří se vydávali za představitele štábu povstání, apelovali na generálmajora Buňačenka skrze slovanskou spřízněnost, kdy žádali pomoc „bratrů-vlasovců“.¹⁴⁷ Generálporučík Vlasov nedal parlamentářům žádnou závaznou odpověď, kdežto generálmajor Buňačenko možnost pomoci připravovanému povstání horlivě podporoval. Generálporučík Vlasov s možnou pomocí nakonec souhlasil, avšak pouze za předpokladu, že by se jednalo o krajní případ.¹⁴⁸ V kontextu této schůzky je důležitý dobový aspekt situace. Na počátku května stále nebylo zřejmé, která spojenecká armáda osvobodí české území, respektive Prahu. Delegace na velitele *ROA* dále apelovala možností, udržela-li by *I. pěší divize ROA* Prahu do možného příchodu amerických vojsk, nacionální kruhy, které by posléze převzaly vládu, by příslušníkům divize poskytly politický azyl. Tato představa musela být pro vlasovce, kteří se nacházeli v krajně složité situaci, nesporně lákavá. Generálporučík Vlasov, podpořen velitelem *I. pěšího pluku* plukovníkem Archipovem, byl však vůči povstaleckým plánům skeptický, jelikož tou dobou již nevěřil na možný postup amerických vojsk do nitra Čech. I přes námítky jmenovaných důstojníků však byla situace *I. pěší divize ROA*, jak jsem již zmínil, pod faktickou kontrolou generálmajora Buňačenka.¹⁴⁹

145 Ibidem.

146 AUSKÝ, Stanislav A.: *Vojska generála Vlasova v Čechách*. 4. vydání. Vyšehrad, Praha: 2005. ISBN 80-7021-793-6. Str. 91-92.

147 ARTĚMJEV, Vjačeslav P.: *Pervaja divizija ROA*. SBONR, London Ontario: 1974. Str. 94-95.

148 AUSKÝ, Stanislav A.: *Vojska generála Vlasova v Čechách*. 4. vydání. Vyšehrad, Praha: 2005. ISBN 80-7021-793-6. Str. 94.

149 Ibidem.

K dalšímu kontaktu velení přesunující se *1. pěší divize ROA* a představitelů českého odboje, respektive již představitelů připravovaného protiněmeckého povstání v Praze, došlo 3. května v středočeské obci Lány. O pohybu protiněmecky naladěného vojenského tělesa se dozvěděl kapitán vládního vojska Karel Rendl, správce lánského zámku. V jednáních s generálmajorem Buňačenkem se kapitán Rendl přesvědčil o protiněmeckých postojích *1. pěší divize ROA* a o možnosti pomoci připravovanému povstání, budou-li jednání vedena na kompetentních místech. Výstupy z rozhovoru předal kapitán Rendl přes české vojenské velitelství v Kladně formujícímu se *Vojenskému velitelství Velké Prahy „Bartoš“* (v připravovaném povstání později sehraje velkou roli), generálnímu inspektorátu vládního vojska a veliteli sovětského zpravodajského výsadku, jenž v okolí Lán operoval, majoru Alexejevovi.¹⁵⁰ Dodejme, že po celou dobu svého vystupování v Protektorátu Čechy a Morava, respektive i po jeho pádu, přesněji do doby zajištění části vlasovců jednotkami *Rudé armády*, byla činnost *1. pěší divize ROA* pečlivě monitorována sovětskými zpravodajci, kteří na našem území působili.

Ve dnech 3.-5. května *1. pěší divize ROA* postupně zaujala pozice v okolí středočeského města Beroun. Jednotlivé části byly rozmístěny i v okolních vesnicích. Divizní velitelství bylo zřízeno 4. května v obci Suchomasty. Na příkaz velitele *1. pěší divize ROA*, generálmajora Buňačenka, divizní útvary od 3. května zajišťovaly okolí své dislokace a postupně odzbrojovaly zdejší německé jednotky.¹⁵¹ Marek dokonce uvádí, že vlasovci na nádraží v Hořovicích odzbrojili části zde navagónované *2. SS-Panzer-Division Das Reich*.¹⁵² S tvrzením však nesouhlasí Stanislav Auský, který pokládá za nereálné odzbrojování okolních německých jednotek a zároveň postup směrem k Berounu, respektive později k Praze.¹⁵³ Za zmínku stojí schůzka generálporučíka Vlasova ze 4.-5. května s vyslancem tzv. *Jižní skupiny ROA* (*2. pěší divize ROA*, *Štáb ROA* a další útvary) generálmajorem Šapovalovem, a dále generálmajorem Ivanem Nikitičem Kononovem, vrchním velitelem *Kozáckých vojsk* (*XV. kozácký jezdecký sbor*, *Kozácký stan* a *Záložní kozácký pluk* v rakouském Zwettlu), formálně spadajících do *ROA*.¹⁵⁴ ¹⁵⁵ *Jižní skupina ROA* se nacházela v oblasti jižních Čech, kdežto kozácké

150 Ibidem. Str. 95.

151 ARTĚMJEV, Vjačeslav P.: Pervaja divizija ROA. SBONR, London Ontario: 1974. Str. 96-97.

152 MAREK, Jindřich: Barikáda z kaštanů. *Pražské povstání v květnu 1945 a jeho skuteční hrdinové*. 1. vydání. Svět křidel, Cheb: 2005. ISBN 80-86808-15-7. Str. 208.

153 AUSKÝ, Stanislav A.: Vojska generála Vlasova v Čechách. 4. vydání. Vyšehrad, Praha: 2005. ISBN 80-7021-793-6. Str. 147.

154 AUSKÝ, Stanislav A.: Kozáctvo. *Poslední nástup a zánik*. 1. vydání. Mladá fronta, Praha: 2003. ISBN 80-204-09393-9. Str. 162.

útvary se soustředovaly v Rakousku. Oba vyslanci chtěli znát další instrukce pro svoje jednotky.

Stěžejním setkáním představitelů *1. pěší divize ROA* a českých zplnomocněnců, které nakonec přivedlo vlasovce do Prahy, však bylo setkání z dopoledne dne 5. května v Suchomastech. Počínaje tímto setkáním, česko-ruské rozhovory přesáhly i do roviny politické. Setkání samo o sobě je dodnes doprovázeno řadou otazníků a je pravděpodobné, že se již nikdy nedozvíme, kdo byli tajemní čeští parlamentáři, kteří uzavřeli s velením *1. pěší divize ROA* vojensko-politickou dohodu a dali významný impuls k pochodu divize na Prahu. Jisté je, že schůzka proběhla v dopoledních hodinách 5. května, což znamená ještě před vlastním propuknutím povstání v Praze. Tajemná delegace, o níž se prameny přou, pojistila svým počínáním účast dvacetitisícového silně vyzbrojeného vojenského tělesa na straně českých povstalců. Auský například uvádí, že se jednalo o četnickou misi, kterou vedl plukovník četnictva, pravděpodobně jakýsi Rýdl.¹⁵⁶ Jiné zdroje uvádějí, že se jednalo o delegaci důstojníků z pražského *Vojenského velitelství „Bartoš“*, vedenou majorem Maškem.¹⁵⁷ Ať už měla delegace podobu jakoukoliv (mohlo jít dokonce i o 2 s sebou nesouvisející skupiny), došlo k uzavření zmíněné vojensko-politické dohody, jež byla zajímavá zejména společným česko-ruským svoláním boje jak proti fašismu, tak proti bolševismu (!).¹⁵⁸ Dohoda měla dále obsahovat podmínky spolupráce a záruky, které měly z participace *1. pěší divize ROA* v povstání na straně českých povstalců posléze plynout.¹⁵⁹ Její přepis se do dnešních dnů bohužel nedochoval, a tak se lze spoléhat pouze na očitá svědectví (např. major Schwenniger).¹⁶⁰

Uzavřením výše zmíněné vojensko-politické dohody začal boj *1. pěší divize ROA* o Prahu. Začal zoufalý boj ruských vojáků, oděných do německých stejnokrojů a s malou rukávovou nášivkou se svatoondřejským křížem a písmeny ROA na pravé paži, o odčinění svojí zrady.

155 Ibidem. Str. 97-98.

156 Ibidem. Str. 143-144.

157 Zdroj: ROA i Pražskoe vosstanie. Voennaja literatura web. Dostupné z: <http://militera.lib.ru/research/hoffmann/08.html>. Datum náhledu: 15. 3. 2015.

158 ŽÁČEK, Pavel: Vlasovci německým pohledem. *Anabáze 1. pěší divize Ozbrojených sil KONR na jaře 1945*. In: Securitas imperii 18. ÚSTR, Praha: 2011. ISSN 1804-1612. Str. 278.

159 AUSKÝ, Stanislav A.: Vojska generála Vlasova v Čechách. 4. vydání. Vyšehrad, Praha: 2005. ISBN 80-7021-793-6. Str. 144.

160 ŽÁČEK, Pavel: Vlasovci německým pohledem. *Anabáze 1. pěší divize Ozbrojených sil KONR na jaře 1945*. In: Securitas imperii 18. ÚSTR, Praha: 2011. ISSN 1804-1612. Str. 277-278.

3.3 Účast jednotek ROA v událostech Pražského povstání

V této podkapitole se zaměřím na činnost *1. pěší divize ROA* v událostech Pražského povstání. Z časového hlediska budu postupovat chronologicky – počínaje uzavřením vojensko-politické dohody mezi velením *1. pěší divize ROA* a českými parlamentáři z dopoledne 5. května přes přesun divizních částí do Prahy a jejího okolí; vlastní bojovou činnost divize; roztržku s *Českou národní radou* (ČNR, řídicí politický orgán Pražského povstání)¹⁶¹ až po následný odchod většiny útvarů divize z Prahy.

Nepovažuji za důležité zabíhat do úplných detailů bojové činnosti *1. pěší divize ROA*, jelikož není cílem této práce aspirovat na vyčerpávající vojenskou analýzu. V kontextu této práce považuji za důležitější zachytit podíl, respektive příspěvek *1. pěší divize ROA* v Pražském povstání. Omezím se tedy na podchycení činnosti do úrovně jednotlivých *pluků 1. pěší divize ROA*. V přílohách k nahlédnutí situační mapy a nákresy, které se vztahují k činnosti *1. pěší divize ROA* v Praze a jejím okolí a vhodně dokreslují její působení v inkriminované době.

Závěrem krátkého úvodu k této podkapitole bych ještě dodal, že rovněž není účelem práce komplexní popis závěrečných dní Protektorátu Čechy a Morava a událostí Pražského povstání, tudíž se omezím pouze na rámcové zasazení do kontextu událostí, přičemž nastíním situaci v Protektorátu Čechy a Morava v předvečer vypuknutí Pražského povstání a uvedu pouze stručný výčet německých a povstaleckých sil.

3.3.1 Všeobecná situace v Protektorátu Čechy a Morava na počátku května 1945

Spolu s přiblížením se spojeneckých vojsk k území Protektorátu Čechy a Morava na přelomu dubna a května a jejich postupným průnikem na jeho území se již tak výbušná atmosféra mezi zdejším českým obyvatelstvem a Němci (civilní i ozbrojené složky) stále více aktivizovala. Napjatou atmosféru ještě více přiživila zpráva o smrti nacistického vůdce Adolfa Hitlera.

V prvních květnových dnech zachvátila česká města napříč Protektorátem Čechy a Morava vlna povstání. I když během německé okupace byly jak domácími, tak

161 Zdroj: Encyklopedický slovník českých dějin 1938-1945. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR web. Dostupné z: http://www.usd.cas.cz/UserFiles/File/Publikace/Slovník38_45.pdf. Datum náhledu: 18. 3. 2015.

zahraničními odbojovými skupinami rozmyšlené různé koncepce protiněmeckého povstání v Protektorátu Čechy a Morava, povstání přišla až s koncem německé moci a měla živelný a lidový charakter.¹⁶² V Přerově vypuklo povstání 1. května, 2. května následovaly Nymburk, Poděbrady, Jičín, Lomnice nad Popelkou či Nový Bydžov.¹⁶³ 3. května povstal Rakovník, následovaly Železný Brod, Semily a Nová Paka.¹⁶⁴ Ačkoliv se německé ozbrojené složky snažily lokální projevy nevole pacifikovat, situace nezadržitelně směřovala k celonárodnímu povstání.

Dne 4. května se nepokoje přelily do Prahy. Již nelze přesně dohledat, odkud vyšel prvotní podnět k hromadnému odstraňování německých nápisů a vyvěšování československých vlajek.¹⁶⁵ V sobotu 5. května ráno vyslali hlasatelé Českého rozhlasu do éteru památné hlášení: „*Je právě sechs hodin.*“¹⁶⁶ Od osmi hodin pak vysílal Český rozhlas pouze v češtině.¹⁶⁷ Již tak napjatá atmosféra ještě zhoustla. Za konkrétní počátek Pražského povstání pak považujeme polední rozhlasové hlášení hlasatelské trojice Zdeněk Mančal, Stanislav Kozák a Miroslav Malík: „*Voláme českou policii, české četnictvo a vládní vojsko na pomoc Českému rozhlasu! Voláme českou policii, české četnictvo, české vojsko, aby přišly do Českého rozhlasu na Fochově třídě na Vinohradech! Všichni do Českého rozhlasu! Jsou zde střeleni čeští lidé! Přijďte co nejdříve! Přijďte nám na pomoc! Esesáci nás chtějí vyvraždit. Přijďte nám na pomoc! Přijďte ihned. Voláme všechny Čechy! Přijďte nám ihned na pomoc! Esesáci zde vraždí české lidi!*“¹⁶⁸

V důsledku rychlého spádu událostí následně zahájily svoji otevřenou činnost hlavní povstalecká vojenská velitelství - „*Bartoš*“ (Vojenské velitelství Velké Prahy, velitelem brigádní generál Karel Kutlvašr) a „*Alex*“ (zemské velitelství, velitelem brigádní generál František Slunečko) a zastřešující politický orgán, ČNR.¹⁶⁹

162 KOKOŠKA, Stanislav: Praha v květnu 1945. *Historie jednoho povstání*. 1. vydání. Lidové noviny, Praha: 2005. ISBN 80-7106-740-7. Str. 22-35.

163 Ibidem. Str. 106-107.

164 Ibidem. Str. 108.

165 Ibidem

166 Zdroj: Boj o rozhlas začal v sechs hodin. Příběh rozhlasu web. Dostupné z:

<http://www.pribehrozhlasu.cz/odhaleni-89+1/dramaticke-chvile/2759821>. Datum náhledu: 18. 3. 2015.

167 KOKOŠKA, Stanislav: Praha v květnu 1945. *Historie jednoho povstání*. 1. vydání. Lidové noviny, Praha: 2005. ISBN 80-7106-740-7. Str. 113.

168 Zdroj: Boj o rozhlas začal v sechs hodin. Příběh rozhlasu web. Dostupné z:

<http://www.pribehrozhlasu.cz/odhaleni-89+1/dramaticke-chvile/2759821>. Datum náhledu: 18. 3. 2015.

169 MAREK, Jindřich: Barikáda z kaštanů. *Pražské povstání v květnu 1945 a jeho skuteční hrdinové*. 1. vydání. Svět křidel, Cheb: 2005. ISBN 80-86808-15-7. Str. 55-60.

3.3.2 Stavby německých ozbrojených složek v okamžiku vypuknutí Pražského povstání

Situace německých okupantů a jejich českých přísluhovačů byla počátkem května složitá. Území Protektorátu Čechy a Morava se ocitlo v důsledku postupu spojeneckých vojsk v kleštích. Výbušná atmosféra začala přerůstat v lokální a posléze v celonárodní povstání. Státní ministr pro Protektorát Čechy a Morava Karl Hermann Frank a náčelník štábu skupiny armád „Střed“ generálporučík Oldwig von Natzmer se ve dnech 3. a 4. května zúčastnili konference, kterou svolal nový německý Prezident, velkoadmirál Karl Dönitz. Státní ministr Frank spolu s generálporučíkem von Natzmerem konstatovali, že prostor Protektorátu je politicky neudržitelný. Čechy se nacházejí v předvečeru revoluce. I když o výsledcích Jaltské konference, které by se vztahovaly k tomuto území, není nic známo, dá se předpokládat, že toto území bude obsazeno z východu. Státní ministr Frank disponuje spojením s českými pravicovými kruhy, které se možnosti obsazení Čech z východu velmi obávají a jistě uvítají, dojde-li k osvobození západními spojenci. Spolu s pomocí českých politiků je žádoucí provést kapitulaci na americkou stranu.¹⁷⁰ Konstatováno bylo i nebezpečí odříznutí možné ústupové cesty skupině armád „Střed“ k západním spojencům¹⁷¹, což mělo mít posléze velký vliv na německém zájmu potlačit povstání v Praze.

Tou dobou se na protektorátním území nacházely ještě poměrně značné německé vojenské síly, z nichž nejvýznamnější byla téměř netknutá skupina armád „Střed“ pod velením polního maršála Schörnera, jejíž stavby se pohybovaly kolem 1 000 000 vojáků (62 divizí, 35 samostatných pluků, 120 samostatných praporů, 6 brigád útočných děl, 8 dělostřeleckých brigád a 30 samostatných dělostřeleckých oddílů s 9700 děly a minomety, 2200 tanky a 1000 letouny).¹⁷² Její jednotky se rozprostíraly severovýchodně od Prahy. K potlačení povstání německá moc dále disponovala různými pořádkovými, poplachovými, náhradními a výcvikovými jednotkami policie, *Wehrmachtu* a *SS* v řádech desetitisíců.¹⁷³

Přímo v Praze, která byla od 3. května prohlášena za lazaretní město¹⁷⁴, byly

170 AUSKÝ, Stanislav A.: *Vojska generála Vlasova v Čechách*. 4. vydání. Vyšehrad, Praha: 2005. ISBN 80-7021-793-6. Str. 113.

171 Ibidem. Str. 114.

172 MAREK, Jindřich: *Barikáda z kaštanů. Pražské povstání v květnu 1945 a jeho skuteční hrdinové*. 1. vydání. Svět křidel, Cheb: 2005. ISBN 80-86808-15-7. Str. 205.

173 KOKOŠKA, Stanislav: *Praha v květnu 1945. Historie jednoho povstání*. 1. vydání. Lidové noviny, Praha: 2005. ISBN 80-7106-740-7. Str. 73.

174 Ibidem. Str. 89.

soustředěny rozličné německé útvary. Praha představovala v komunikačním systému Čech klíčový bod. Tou dobou skrze ni jakožto strategickým průchodištěm již proudily západním směrem davy německých vojáků a civilních osob. Dle odhadů Auského se v době vypuknutí povstání v Praze nacházelo přibližně 10 000 příslušníků německých ozbrojených složek.¹⁷⁵ Další údaj, pocházející z internetových stránek Klubu přátel starého Smíchova, pro srovnání uvádí počet příslušníků německých ozbrojených sil v Praze 12 000.¹⁷⁶ Marek uvádí cifru přibližně 30 000 ozbrojených Němců, přičemž svoje tvrzení opírá o skutečnost, dle níž měli 8. května držet čeští povstalci 22 600 zajatých německých vojáků.¹⁷⁷ Nejpodrobnější výčet pak uvádí Kokoška, dle něhož v době vypuknutí povstání v Praze meškalo přibližně 8000 příslušníků *Wehrmachtu* (3 strážní prapory ze sestavy 539. divize, část 46. doplňovacího granátnického pluku, několik pevnostních jednotek a různé pomocné a služební útvary), 4000 příslušníků *SS* (3. prapor doplňovacího a výcvikového dělostřeleckého pluku *SS*, 2. výcvikový a doplňovací prapor tankových granátníků *SS*, část 20. policejního pluku a 2. strážní prapor *SS*) a 3000 příslušníků *Luftwaffe* (většinou pozemní pomocný personál, avšak zároveň i elitní letecké útvary se stroji Messerschmitt Me 262 „*Schwalbe*“ letecké skupiny tzv. *Gefechtsverband Hogeback* a 3. skupiny stíhací eskadry 7, obojí dislokací v Ruzyni).¹⁷⁸ V pražských vojenských lazaretech se pak nacházely další tisíce zotavujících se německých vojáků.¹⁷⁹ Daleko větší nebezpečí pro Prahu však představovaly mimopražské německé posádky a německé posádky z výcvikových prostorů na Benešovsku a v Milovicích, které posléze do bojů Pražského povstání v organizační podobě tzv. *Kampfverband / Kampfgruppen* opravdu zasáhly (názvy svazků *Der Führer, Milowitz, Reimann* a *Wallenstein*).¹⁸⁰ Uvádí se, že mimopražské útvary, použitelné k potlačení Pražského povstání, dosahovaly početnosti přibližně 60 000 vojáků.¹⁸¹

Rychlý spád událostí v Praze a mocenské spory čelných důstojníků *Wehrmachtu*

175 AUSKÝ, Stanislav A.: *Vojska generála Vlasova v Čechách*. 4. vydání. Vyšehrad, Praha: 2005. ISBN 80-7021-793-6. Str. 120.

176 Zdroj: Pražské povstání na Smíchově. Klub přátel starého Smíchova web. Dostupné z: <http://www.starysmichov.cz/view.php?cisloclanku=2010050002>. Datum náhledu: 18. 3. 2015.

177 MAREK, Jindřich: *Barikáda z kaštanů. Pražské povstání v květnu 1945 a jeho skuteční hrdinové*. 1. vydání. Svět křidel, Cheb: 2005. ISBN 80-86808-15-7. Str. 371.

178 KOKOŠKA, Stanislav: *Praha v květnu 1945. Historie jednoho povstání*. 1. vydání. Lidové noviny, Praha: 2005. ISBN 80-7106-740-7. Str. 128-129.

179 AUSKÝ, Stanislav A.: *Vojska generála Vlasova v Čechách*. 4. vydání. Vyšehrad, Praha: 2005. ISBN 80-7021-793-6. Str. 120.

180 MAREK, Jindřich: *Barikáda z kaštanů. Pražské povstání v květnu 1945 a jeho skuteční hrdinové*. 1. vydání. Svět křidel, Cheb: 2005. ISBN 80-86808-15-7. Str. 87.

181 Zdroj: Pražské povstání na Smíchově. Klub přátel starého Smíchova web. Dostupné z: <http://www.starysmichov.cz/view.php?cisloclanku=2010050002>. Datum náhledu: 18. 3. 2015.

(generál pěchoty Rudolf Toussaint) a SS (SS-Gruppenführer a generálporučík zbraní SS Carl von Pückler-Burghauss) nakonec donutily německé velení k četným improvizacím. Rozhodující skutečností však bylo, že Pražské povstání mělo být zlikvidováno. Zejména proto, aby pražský komunikační uzel zůstal zachován.

3.3.3 Stavy českých povstalců v okamžiku vypuknutí Pražského povstání

Situace českých povstalců byla od počátku Pražského povstání žalostná. Ačkoliv nechybělo nadšení a zápal, kriticky se nedostávalo zbraní a dalšího potřebného materiálu. O těžkých zbraních a pancéřích nemluvě. Scházela pevnější vojenská organizace, jelikož německý represivní aparát značně zdecimoval řady českých prvorepublikových důstojníků ozbrojených složek, z nichž mnoho zaplatilo nejvyšší daň za svoji činnost v protinacistickém odboji.

Jak uvádí Kokoška, *Vojenské velitelství Velké Prahy „Bartoš“* v předvečer povstání odhadovalo, že může počítat zhruba s 11 000 muži.¹⁸² Tato cifra však představovala pouze rámcový kalkul. Celkem napevno se dalo počítat s protektorátními bezpečnostními sbory. Jejich nevýhodou však byla značná územní roztráštěnost a slabá či žádná výzbroj. Protektorátní uniformovaná policie disponovala asi 3700 muži, kteří však byli vyzbrojeni pouze pistolemi. Výraznou posilou nebylo ani vládní vojsko, jehož stavy se v hlavním městě pohybovaly okolo 400 vojáků a důstojníků. K dispozici mělo asi 150 pušek a větší množství pistolí. Pouze četnictvo představovalo relativně dobře vyzbrojenou bezpečnostní složku, zejména pak tzv. *Gendarmerie-Einsatzkompanie Prag*, zvláštní protipartyzánská jednotka v počtu 180 mužů a vyzbrojená puškami. Rovněž existovaly tajné sklady zbraní, které ilegálně zřizovali čeští odbojáři – např. v objektu zemského četnického velitelství v Karmelitské ulici, kde bylo uloženo 280 pušek, 167 pistolí a 30 revolverů. *Vojenské velitelství Velké Prahy „Bartoš“* počítalo i s příslušníky neozbrojených uniformovaných sborů, zejména pak s příslušníky *Požární ochranné policie (Feuerschutzpolizei)* v počtu 1600 hasičů a s příslušníky *Protiletectvé ochranné policie (Luftschutzpolizei)* v počtu 4200 mužů.¹⁸³ Co do početnosti, v předvečer Pražského povstání byly povstalecké a německé síly vcelku vyrovnané. To se však nedá říct o organizovanosti a výzbroji, v nichž německá strana tu českou jasně převyšovala.

182 KOKOŠKA, Stanislav: Praha v květnu 1945. *Historie jednoho povstání*. 1. vydání. Lidové noviny, Praha: 2005. ISBN 80-7106-740-7. Str. 51.

183 Ibidem. Str. 51-52.

Z hlediska organizačního byl hlavním vojenským povstaleckým orgánem *Vojenské velitelství Velké Prahy „Bartoš“*, v jehož čele stál brigádní generál Karel Kutlvašr. Toto vojenské velitelství bylo zahrnuto pod sdružující politický orgán českých povstalců, *ČNR*. Tento politický orgán byl organizovaný systémem předseda (prof. Albert Pražák) – generální tajemník (Josef Kubát) – předsednictvo (Josef Smrkovský, Josef Kotrlý, Jaromír Kafka, Otakar Machotka, Vilém Schaffer) – plénum (25 zástupců odbojových skupin) – pracovní komise (např. vojenská komise v čele s kapitánem Jaromírem Nechanským). *ČNR* představovala jasně levicový orgán, v němž měli rozhodující převahu komunisté a levicoví sociální demokraté.¹⁸⁴ Ačkoliv jak *Vojenské velitelství Velké Prahy „Bartoš“*, tak *ČNR* se vyprofilovaly až na samém konci války, v Pražském povstání se postupně staly stěžejními povstaleckými orgány.

3.3.4 Bojové vystoupení ROA v událostech Pražského povstání

V poledních hodinách dne 5. května propuklo proti nacistickým okupantům v Praze lidové povstání. Z ilegality se postupně vynořovaly skupiny, které se posléze profilovaly jako vedoucí české povstalecké vojenské a politické organizace. Tou dobou však již byla uzavřena vojensko-politická dohoda mezi velením *1. pěší divize ROA* a tajemnými českými parlamentáři, kteří se dopoledne 5. května setkali v Suchomastech s velícími důstojníky divize a pojistili si tímto aktem pozdější zásah vlasovců ve prospěch českých povstalců.

Jestliže situace u *1. pěší divize ROA* byla od jejího odchodu z oderské fronty napjatá, uzavřením zmíněné dohody z 5. května propuklo nadšení a vojáky naplňovala vidina možnosti záchrany před sovětskou mocí protiněmeckým zásahem v bojující Praze. Vojáci rozdávali letáky z polní tiskárny o společném česko-ruském boji proti fašismu a bolševismu a o osvobození Československé republiky. Na německých uniformách, do kterých byli vlasovci oděni, se začaly ve velkém objevovat české trikolory.¹⁸⁵ Jednotlivé divizní útvary se začaly chystat k pochodu na Prahu.

V pozdním odpoledni 5. května vyrazil ze Suchomast předvoj *Samostatného průzkumného oddílu* v čele s majorem B. A. Kostěnkem (2 tanky T-34/76, 4 obrněné

¹⁸⁴Zdroj: Encyklopedický slovník českých dějin 1938-1945. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR web.

Dostupné z: http://www.usd.cas.cz/UserFiles/File/Publikace/Slovník38_45.pdf. Datum náhledu: 18. 3. 2015.

¹⁸⁵AUSKÝ, Stanislav A.: *Vojska generála Vlasova v Čechách*. 4. vydání. Vyšehrad, Praha: 2005. ISBN 80-7021-793-6. Str. 144-145.

vozy a několik desítek vojáků).¹⁸⁶ Jeho úkolem bylo zajištění osy postupu dalších jednotek *1. divize ROA* na Prahu.¹⁸⁷ Po 20. hodině dosáhl předvoj *Samostatného průzkumného oddílu* Radotína, kde navázal spojení s českými povstanci. Příjezd vlasovců do Radotína rozpoutal vlnu různých mylných informací a planých hlášení, které se šířily Prahou po celou dobu bojového angažmá divize. Příkladem může být jisté večerní hlášení Zemského četnického velitelství z 5. května, že se v Radotíně nachází asi 50 tanků Vlasovovy armády.¹⁸⁸

K tomuto hlášení je vhodné doplnit, že v době působení *1. pěší divize ROA* v Pražském povstání toto těleso disponovalo dle slov jeho velitele asi třemi desítkami pancéřů (zejména tanky T-34/76, stíhače tanků Jagdpanzer 38 (t) „*Hetzer*“, obrněné transportéry SdKfz 251 či obrněné automobily BA-10).¹⁸⁹ Portál zabývající se obrněnou technikou *1. pěší divize ROA* pak uvádí, že v době zajetí zbytků divize v okolí obce Lnáře dne 12. května jednotky *25. tankového sboru 4. gardové tankové armády 1. ukrajinského frontu Rudé armády* zajistily 15 pancéřů náležejících vlasovcům.¹⁹⁰ Přesného počtu pancéřů, kterými *1. pěší divize ROA* během událostí v Praze disponovala, se bohužel patrně již nikdy nedopátráme. Důležité však je, že v osudových momentech do 8. května bylo divizních pancéřů opakovaně použito k odražení nepřítele v různých částech Prahy a okolí.

V souvislosti se zmíněním místního názvu Radotín je rovněž vhodné upřesnit, že v květnu roku 1945 se Praha ještě nerozprostírala v těch hranicích, ve kterých ji známe dnes. V roce 1945 byla tzv. Velká Praha tvořena částmi Bohnice (P), Braník (P), Břevnov (L), Bubeneč (L), Dejvice (L), Hloubětín (P), Hlubočepy (L), Hodkovičky (P), Holešovice (L), Hostivař (P), Hradčany (L), Hrdlořezy (P), Jinonice (L), Kamýk (P), Karlín (P), Kobylisy (P), Košíře (L), Krč (P), Libeň (P), Liboc (L), Malá Chuchle (L), Malá Strana (L), Malešice (P), Michle (P), Motol (L), Nové Město Pražské (P), Nusle (P), Podolí (P), Prosek (P), Radlice (L), Sedlec (L), Smíchov (L), Staré Město Pražské (P), Strašnice (P), Střešovice (L), Střížkov (P), Troja (L + P), Veleslavín (L), Vinohrady (P), Vokovice (L), Vršovice (P), Vysočany (P), Vyšehrad (P), Záběhlice (P) a Žižkov (P),

186 ŽÁČEK, Pavel: Prahou pod pancířem vlasovců. *České květnové povstání ve fotografii*. 1. vydání. Mladá fronta, Praha: 2014. ISBN 978-80-204-2681-9. Str. 30-31.

187 ALEKSANDROV, Kirill: Armija generala Vlasova 1944-1945. Jauza – EKSMO, Moskva: 2006. ISBN 5-69915429-9. Str. 362.

188 ŽÁČEK, Pavel: Prahou pod pancířem vlasovců. *České květnové povstání ve fotografii*. 1. vydání. Mladá fronta, Praha: 2014. ISBN 978-80-204-2681-9. Str. 31.

189 Ibidem. Str. 69.

190 Zdroj: Bojová technika 1. divize ROA. Bojová technika 1. divize ROA web. Dostupné z: http://konr.webz.cz/ROA_cz.htm. Datum stažení: 19. 3. 2015.

kdy L značí levý, západní, břeh řeky Vltavy a P pravý, východní, břeh řeky Vltavy.¹⁹¹ Vltava tvoří přirozenou svislou osu Prahy, jež prochází přibližně jejím středem. Pro nás je pak zajímavý zejména levý, západní břeh řeky, v jehož částech se soustředily hlavní síly *1. pěší divize ROA*. Ostatní části, které jsou dnes součástí Prahy, byly v roce 1945 ještě samostatnými obcemi.

Předvoj *Samostatného průzkumného oddílu* v čele s majorem Kostěnkem se řídil rozkazem zatím nepostupovat dále na Prahu. Okolo půlnoci na přelomu z 5. na 6. května major Kostěnko se svými muži alespoň asistoval při zajišťování Zbraslavi, kterou ovládli čeští povstalci.¹⁹² V časných ranních hodinách 6. května se major Kostěnko přesunul zpět do štábu divize, který se tou dobou stále ještě nacházel v obci Suchomasty. Rovněž zintenzivnily kontakty, respektive námluvy *1. pěší divize ROA* a *Vojenského velitelství Velké Prahy „Bartoš“* (např. návštěvy majora Martina Brumla či poručíka pěchoty v záloze Vladimíra Cirmona ve štábu divize dne 6. května).¹⁹³ S *1. pěší divizí ROA* rovněž navázal styk bývalý nadporučík *Rudé armády* Vladimír Mečislav Radolinský, jenž pod jménem „Sokolov“ působil v Praze v čele tzv. sovětské mise, která prostřednictvím své vinohradské vysílačky disponovala spojením s *Rudou armádou*.¹⁹⁴ Tento záhadný sovětský zpravodajec intenzivně usiloval o to, aby *1. pěší divize ROA* zasáhla do událostí Pražského povstání.

Ještě v ranních hodinách 6. května se major Kostěnko vrátil se svými vojáky do Radotína. Situace se však v tomto sektoru pražských předměstí a okrajových částí Prahy začala velmi komplikovat, jelikož od jihu, z Benešovska, již od 5. května postupoval ku Praze spěšně vytvořený svazek *SS-Kampfverband „Wallenstein“*, rozdělený na dílčí svazky *SS-Kampfgruppe „Jörchel“* (pravý břeh řeky Vltavy) a *SS-Kampfgruppe „Klein“* (levý břeh řeky Vltavy).¹⁹⁵ Právě svazek *SS-Kampfgruppe „Klein“* znovudobyl Zbraslav a nebezpečně operoval v prostoru Zbraslav – Radotín s úmyslem proniknout těmito prostory přímo do Prahy a spojit se zde s místními německými jednotkami a s dalšími mimopražskými svazky, které vstříc Praze postupovaly z jiných směrů. Major Kostěnko se svým oddílem svazku *SS-Kampfgruppe „Klein“* odolával, přičemž požádal velitelství

191 Zdroj: Územní vývoj Prahy. Archiv Hlavního města Prahy web. Dostupné z:

<http://www.ahmp.cz/index.html?mid=47&>. Datum náhledu 19. 3. 2015.

192 ŽÁČEK, Pavel: Prahou pod pancířem vlasovců. *České květnové povstání ve fotografii*. 1. vydání.

Mladá fronta, Praha: 2014. ISBN 978-80-204-2681-9. Str. 32.

193 Ibidem. Str. 33-34.

194 Ibidem. Str. 33.

195 Zdroj: Bojová skupina SS Wallenstein (1945-1945). Válka web. Dostupné z:

<http://forum.valka.cz/topic/view/126/BojovCI-skupina-SS-Wallenstein-1945-1945>. Datum náhledu: 20. 3. 2015.

1. pěší divize ROA o podporu. Bylo mu vyhověno a vstříc Praze vyrazil dopoledne 6. května 1. pěší pluk pod velením plukovníka Archipova.¹⁹⁶

V odpoledních hodinách 6. května se údolím řeky Berounky ku Praze přesunoval 1. pěší pluk spolu se zbylými částmi *Samostatného průzkumného oddílu*, zatímco major Kostěnko se svými vojáky opustil Radotín a od jihozápadu začal pronikat přímo do Velké Prahy. Přesunující se části 1. pěší divize ROA rovněž prováděly zajišťovací a rozvědné akce, jejichž součástí byly i první průniky na pravý břeh řeky Vltavy (např. jedna z rot 1. pěšího pluku přeplavila Vltavu a pronikla do Modřan).¹⁹⁷ V pozdních odpoledních hodinách 6. května pronikla část *Samostatného průzkumného oddílu* až do prostoru Smíchova, přesněji ke Štefánikovým kasárnám. Čeští povstalci uvolňovali postupujícím vlasovcům průchody v barikádách, kterých v noci z 5. na 6. května vyrostlo po celé Praze přibližně 2000 (!).¹⁹⁸ Během přesunu části *Samostatného průzkumného oddílu* byli ruští vojáci bouřlivě zdraveni nadšeným českým obyvatelstvem, pro nějž příchozí vlasovci představovali obrovskou morální vzpruhu. Zajímavostí však je, že tou dobou *Vojenské velitelství Velké Prahy „Bartoš“* stále ještě nevědělo, na která kritická místa právě příjezdivší vlasovce dirigovat!¹⁹⁹ Zatímco vojáci části *Samostatného průzkumného oddílu* čistili okolí Štefánikových kasáren od německých vojáků, major Kostěnko vyslovil přání, aby byl rozhlasem vysílán požadavek kapitulace německých sil dislokovaných a bojujících v Praze jednotkám 1. pěší divize ROA.²⁰⁰ V souvislosti s tímto přáním majora Kostěnka považuji za důležité uvést, že požadavky rozhlasových výzev ze strany vlasovců představovaly jeden z nejpálčivějších bodů sváru mezi českou a ruskou stranou po dobu angažmá 1. divize ROA v událostech Pražského povstání. Neschopnost dosáhnout společného konsenzu nakonec výrazně přispěla k pozdějšímu odchodu vlasovců z bojující Prahy.

V podvečerních hodinách 6. května se ve štábu *Vojenského velitelství Velké Prahy „Bartoš“* v Bartolomějské ulici uskutečnila schůzka mezi zástupcem tohoto velitelství, plukovníkem generálního štábu Františkem Heřmanem, a velitelem 1. pěšího

196 HOFFMANN, Joachim: Die Geschichte der Wlassow-Armee. Verlag Rombach, Freiburg: 1986. ISBN 9783793001867. Str. 219.

197 ŽÁČEK, Pavel: Prahou pod pancířem vlasovců. *České květnové povstání ve fotografii*. 1. vydání. Mladá fronta, Praha: 2014. ISBN 978-80-204-2681-9. Str. 37-38.

198 Zdroj: Na barikády. Pojďme se podívat, jak vypadaly. Vojenský historický ústav Praha web. Dostupné z: <http://www.vhu.cz/na-barikady-pojdme-se-podivat-jak-vypadaly/>. Datum náhledu 20. 3. 2015.

199 ŽÁČEK, Pavel: Prahou pod pancířem vlasovců. *České květnové povstání ve fotografii*. 1. vydání. Mladá fronta, Praha: 2014. ISBN 978-80-204-2681-9. Str. 40.

200 Ibidem. Str. 40-41.

pluku plukovníkem Archipovem. Hlavním bodem schůzky byl návrh plánu zásahu vlasovců proti německým silám v Praze. Plukovník generálního štábu Heřman měl plukovníku Archipovovi navrhnout plán útoku tří pěších pluků *1. pěší divize ROA* všeobecně třemi směry: *1. Košíře (L) – Smíchov (L) – Vinohrady (P) – Nusle (P)* s případným odbočením z Karlova náměstí na sever do Nového Města Pražského (P); *2. Břevnov (L) – Malá Strana (L) – Staré Město Pražské (P) – Žižkov (P) – Karlin (P)*; *3. Dejvice (L) – Bubeneč (L) – Holešovice (L)* s případným odbočením do Starého Města Pražského (P).²⁰¹

K doplnění hlavních událostí z 5. a 6. května pojících se s činností *Samostatného průzkumného oddílu, 1. pěším plukem* a Pražským povstáním je nutné uvést doposud málo známou akci. Ve vojenském táboře v Brodu u Příbrami byl ubytovaný ruský hipomobilní dělostřelecký útvar o pětadvaceti hlavních v počtu přibližně 1000 vojáků. Dne 5. května mělo do tábora přijet až 9 tanků T-34. 6. května dorazil do tábora poručík pěchoty v záloze Cirmon, který zde dojednal doplnění paliva do tanků a jejich přesun do Prahy, kde se posléze připojily k *Samostatnému průzkumnému oddílu* pod velením majora Kostěnka.²⁰²

6. května zahájily i zbylé části *1. pěší divize ROA* přesun ku Praze. Od Berouna táhly zejména kolony *3. a 4. pěšího pluku*, dále jednotky divizního *Dělostřeleckého pluku* a části divizního *Samostatného protiletadlo-protitankového pluku*. Dodejme, že zmíněné jednotky postupovaly zejména po hlavní silnici Praha – Plzeň a hlavního města začaly dosahovat v odpoledních hodinách 6. května. *2. pěší pluk* se opožďoval kdesi v závěsu za *1. pěším plukem*. O přesunu vlasovců směrem na Prahu existuje mnoho záznamů z pramenů obcí, jimiž vojáci *1. pěší divize ROA* procházeli.²⁰³ Povstalecký rozhlas opakovaně informoval o přesunu vlasovců na Prahu a upozorňoval, že bojují na české straně.²⁰⁴

2. pěší pluk oklikou přes divizní štáb v Jinonicích obsadil přístupy k Praze údolím Vltavy od jihu, *4. pěší pluk* postupoval do Motola a Košíř. Přimo z pochodu přecházely do akce části *3. pěšího pluku*, které odbočily ze silnice Praha – Plzeň, a

201 ŽÁČEK, Pavel (ed.): Vojenské velitelství Velké Prahy: „*Vše pro vítězství*“. In: Historie a vojenství č. 2. VHÚ Praha, Praha: 1995. Str. 120-121.

202 ŽÁČEK, Pavel: Prahou pod pancířem vlasovců. *České květnové povstání ve fotografii*. 1. vydání. Mladá fronta, Praha: 2014. ISBN 978-80-204-2681-9. Str. 44-46.

203 Ibidem. Str. 47-50.

204 JEŽEK, Vladimír: Voláme všechny. *Československý revoluční vysílač na vlně 415,5 metru ve dnech 5.-9. května 1945*. 1. vydání. Nakladatelství politické literatury, Praha: 1966. 25-020-66. Str. 110-164.

zaútočily proti ruzyňskému letišti a ruzyňským kasárnám.²⁰⁵ Štáb *1. pěší divize ROA* byl zřízen nejprve v Řeporyjích a posléze v prostorech továrny Walter v pražských Jinonicích.²⁰⁶ Z letiště Ruzyně startovaly proti českým povstalcům a proti přesunujícím se vlasovcům proudové bitevníky Messerschmitt Me 262 „*Schwalbe*“ letecké skupiny tzv. *Gefechtsverband Hogeback*.²⁰⁷ V blízkosti letiště se dále nacházela kasárna, v nichž byl dislokovaný potencionálně nebezpečný *2. výcvikový a doplňovací prapor tankových granátníků SS (SS-Pz. Gren. A. u. E. Btl. 2)*.²⁰⁸ Z důvodu nebezpečí, které od jmenovaných německých útvarů nacházejících se v Ruzyni plynulo, byly jednotky *3. pěšího pluku* nasazeny do útoku ještě 6. května večer. Hlavní nápor jednotek *3. pěšího pluku* však přišel až následujícího dne.

Auský uvádí rozložení hlavních sil *1. pěší divize ROA* 6. května ve 23 hodin následovně: *1. pěší pluk* – Smíchov, mosty Palackého a Jiráskův; *2. pěší pluk* – v prostoru jižně od Prahy; *3. pěší pluk* – obléhal letiště a kasárna v Ruzyni; *4. pěší pluk* – nasazen proti německým odporům v prostoru Petřín, Strahov a Hradčany; *Samostatný průzkumný oddíl* – Smíchov; velitelství divize – Jinonice; generálporučík Vlasov se svým štábem na neznámém místě několik kilometrů od Jinonic.²⁰⁹ Na střed města tak de facto připadal pouze *1. pěší pluk*, doplněný dalšími divizními částmi (např. technikou *Samostatného průzkumného oddílu*).²¹⁰

7. květen představoval den, v jehož rámci došlo k nejintenzivnějšímu nasazení sil *1. pěší divize ROA* do bojů Pražského povstání. Ještě 6. května vydal generálmajor Buňačenko na základě jednání mezi plukovníkem generálního štábu Heřmanem a plukovníkem Archipovem svému štábu rozkazy pro útok následujícího dne. Velitelé pěších pluků a dalších vyšších útvarů *1. pěší divize ROA* obdrželi písemné podoby bojových rozkazů, které nařizovaly podřízeným jednotkám přejít v 5 hodin ráno 7. května do útoku s cílem dobýt Prahu a zachránit bratry – Čechy.²¹¹ Ačkoliv byly z předchozího dne vypracovány směry útoků tří pěších pluků *1. pěší divize ROA*, skutečnou situaci diktoval německý postup na město. O osudu Prahy se rozhodovalo

205 AUSKÝ, Stanislav A.: *Vojska generála Vlasova v Čechách*. 4. vydání. Vyšehrad, Praha: 2005. ISBN 80-7021-793-6. Str. 147.

206 ŽÁČEK, Pavel: *Prahou pod pancířem vlasovců. České květnové povstání ve fotografii*. 1. vydání. Mladá fronta, Praha: 2014. ISBN 978-80-204-2681-9. Str. 72.

207 Ibidem. Str. 50.

208 Ibidem. Str. 53.

209 AUSKÝ, Stanislav A.: *Vojska generála Vlasova v Čechách*. 4. vydání. Vyšehrad, Praha: 2005. ISBN 80-7021-793-6. Str. 157.

210 Ibidem.

211 ŽÁČEK, Pavel: *Prahou pod pancířem vlasovců. České květnové povstání ve fotografii*. 1. vydání. Mladá fronta, Praha: 2014. ISBN 978-80-204-2681-9. Str. 54-55.

zejména na předměstích, ne ve středu města.²¹²

Měl-li bych se držet popisu činnosti *1. pěší divize ROA* dne 7. května na základě její strukturální hierarchizace, v souladu s rozkazy zahájil *1. pěší pluk* útok do pravobřežních částí středu města. Spolu s *1. pěším plukem* útočily i části *Samostatného průzkumného oddílu*. Útočící jednotky byly podporovány divizním dělostřelectvem a k dispozici jim bylo dáno množství českých průvodců, znalých místního prostředí.²¹³ V průběhu dne působily plukovní útvary na velkém prostoru vnitřní části pravobřežní Prahy. Výrazně zasáhly zejména na Vinohradech (Náměstí Jiřího z Lobkovic, útok na reálné gymnázium)²¹⁴ či na Pankráci, kde se za pomoci tanků, obrněných vozidel a dělostřelectva podílely na odražení dotírajících sil *SS- Kampfverband „Wallenstein“*, svazku *SS-Kampfgruppe „Jörchel“*.²¹⁵ Auský uvádí, že bojovou činností *1. pěší divize ROA* dne 7. května v centru města padlo do zajetí asi 4000 (!) příslušníků německých ozbrojených sil.²¹⁶ *2. pěší pluk* i nadále setrval v pozicích na jižních přístupech ku Praze údolím Vltavy a odrážel pokusy německých pancéřů z *SS-Kampfverband „Wallenstein“*, svazku *SS-Kampfgruppe „Klein“*.²¹⁷ *3. pěší pluk* stále útočil na německé ruzyňské posádky a dále se rozvíjel v prostoru Ruzyně – Bílá Hora – Břevnov. Provozní schopná letadla tzv. *Gefechtsverband Hogeback* v důsledku tlaku *3. pěšího pluku* postupně přelétla na letiště v Žatci.²¹⁸ Vlasovci tak výrazně přispěli k tomu, že Praha přestala být bombardována ze vzduchu. Je dokonce potvrzen sestřel minimálně jednoho proudového bitevníku Messerschmitt Me 262 „*Schwalbe*“ protiletadlovým dělostřelectvem *1. pěší divize ROA*.²¹⁹ Dodejme, že bránícímu se německému personálu ruzyňského letiště se dne 7. května podařilo proklouznout obkličovacím perimetrem českých povstalců a příslušníků *3. pěšího pluku*, přičemž čeští povstalci 8. května zajistili již opuštěné letiště a kasárna.²²⁰ *4. pěší pluk* obsadil Petřín a část Hradčan. Auský pak uvádí, že na Petřín jakožto na strategickou vyvýšeninu se přesunula část

212 AUSKÝ, Stanislav A.: *Vojska generála Vlasova v Čechách*. 4. vydání. Vyšehrad, Praha: 2005. ISBN 80-7021-793-6. Str. 157-158.

213 Ibidem. Str. 159-160.

214 ŽÁČEK, Pavel: *Prahou pod pancířem vlasovců. České květnové povstání ve fotografii*. 1. vydání. Mladá fronta, Praha: 2014. ISBN 978-80-204-2681-9. Str. 57.

215 Ibidem. Str. 62.

216 AUSKÝ, Stanislav A.: *Vojska generála Vlasova v Čechách*. 4. vydání. Vyšehrad, Praha: 2005. ISBN 80-7021-793-6. Str. 159.

217 ŽÁČEK, Pavel: *Prahou pod pancířem vlasovců. České květnové povstání ve fotografii*. 1. vydání. Mladá fronta, Praha: 2014. ISBN 978-80-204-2681-9. Str. 75-76.

218 Zdroj: Praha – Ruzyně. Vrtulníky v Česku web. Dostupné z: <http://www.vrtulnik.cz/ww2/protectorat-ruzyne.htm>. Datum náhledu. 21. 3. 2015.

219 Zdroj: Messerschmitt ME 262 „*Schwalbe*“ Lt. Schimmel. Letecká badatelna web. Dostupné z: <http://www.leteckabadatelna.cz/havarie-a-sestrelj/detail/87/>. Datum náhledu: 21. 3. 2015.

220 ŽÁČEK, Pavel: *Prahou pod pancířem vlasovců. České květnové povstání ve fotografii*. 1. vydání. Mladá fronta, Praha: 2014. ISBN 978-80-204-2681-9. Str. 82.

divizního dělostřelectva, které bylo až doposud soustředěno v méně výhodných pozicích v pražské části Hlubočepy, konkrétně v místě s názvem Zlíchov.²²¹ Z Petřína pak měli vlasovští dělostřelci ostřelovat prostory německého odporu. Žáček toto tvrzení popírá, přičemž však uvádí pouze to, že více než 1 baterie houfnic byla umístěna v Jinonicích. Pozorovatelna pak měla být v místě Na Vidouli.²²²

Němečtí vojenští představitelé v Praze i během prudkých bojů usilovali o smír s vlasovci, jelikož si byli vědomi skutečnosti, že právě *1. pěší divize ROA* by mohla být tím pomyslným jazýčkem na vahách v jejich neprospěch v bojích o Prahu, kde stále ještě meškalo značné množství německého obyvatelstva. Od vlasovců však němečtí parlamentáři odcházeli se zamítavými reakcemi a naopak s požadavkem německé kapitulace. Ještě 7. května bývalý velitel pražského branného okruhu, generál pěchoty Rudolf Toussaint, žádal prostřednictvím dopisu velení *1. pěší divize ROA*, aby sjednotilo svoje síly se silami německými: „*V tomto těžkém okamžiku, kdy se vy, vlasovci, a my musíme sjednotit proti našemu společnému nepříteli komunismu, obrátili jste zbraně proti nám. Považuji to za nedorozumění a prosím vás o zastavení bojové činnosti proti nám. Zítřa, 8. května, bude Praha vyčištěna od českých povstalců. Generál Toussaint.*“²²³

Jinou situací, kdy německé jednotky navázaly styk s útočícími vlasovci, byla jednání mezi velitelem *4. pěšího pluku* plukovníkem Sacharovem a velitelem pevnosti Praha generálporučíkem Philippem Müller-Gebhardem. Odehrála se na Malé Straně kolem poledne 7. května, přičemž *4. pěší pluk* pozastavil svůj útok. Generálporučík Müller-Gebhard žádal vyjasnění situace, proč vlasovci útočí proti německým jednotkám. Jeho ústy byl tlumočen dotaz generála pěchoty Toussainta, co má znamenat zrádné chování vlasovců, přičemž apeloval na vojenské svědomí velitele divize, který měl jen pokrčit rameny.²²⁴ Nejednalo se však o velitele *1. pěší divize ROA* generálmajora Buňačenka, s nímž generálporučík Müller-Gebhard, nýbrž o zmíněného plukovníka Sacharova. Téhož dne pak generálporučík Müller-Gebhard zaslal plukovníku Sacharovovi dopis, v němž uváděl: „*V odvolání na naši rozmluvu dnes v*

221 AUSKÝ, Stanislav A.: *Vojska generála Vlasova v Čechách*. 4. vydání. Vyšehrad, Praha: 2005. ISBN 80-7021-793-6. Str. 161.

222 ŽÁČEK, Pavel: *Prahou pod pancířem vlasovců. České květnové povstání ve fotografii*. 1. vydání. Mladá fronta, Praha: 2014. ISBN 978-80-204-2681-9. Str. 101.

223 AUSKÝ, Stanislav A.: *Vojska generála Vlasova v Čechách*. 4. vydání. Vyšehrad, Praha: 2005. ISBN 80-7021-793-6. Str. 160.

224 KOKOŠKA, Stanislav: *Praha v květnu 1945. Historie jednoho povstání*. 1. vydání. Lidové noviny, Praha: 2005. ISBN 80-7106-740-7. Str. 180-181

*poledne a po rozmluvě s německým státním ministrem a zplnomocněncem branné moci objasňuji, že samozřejmě budeme pokračovat v boji proti bolševismu a máme k tomu dostatek sil.“*²²⁵ Náplní dopisu dále mělo být potvrzení dosavadního spojení (!) mezi vlasovci a Němci, a pokud by snad vlasovci již dále neměli zájem na pomoci Němcům, tak ať alespoň nepřekážejí a pokračují ve svém pochodu do prostorů, které jim určil jejich velitel.²²⁶ Závěr dopisu pak obsahoval důvodnou narážku na vojenskou čest, která pak přecházela v zcela symbolickou pohružku: „*Jestliže se však jednotky generála Vlasova obrací proti nám, tak to my, jako vojáci, kteří se nikdy neuchýlili ke zradě, nemůžeme žádným způsobem pochopit. Jsme dostatečně silní, abychom odrazili také útoky tohoto druhu.“*²²⁷

3.3.5 Politická jednání ROA – ČNR, odchod ROA z bojující Prahy

Jestliže jsem v předchozích podkapitolách nastínil obecnou situaci všech zainteresovaných stran a bojovou činnost *1. pěší divize ROA* v časovém úseku přibližně ohraničeném dny 6. a 7. května, nyní se zaměřím na politickou rovinu účasti divize v Pražském povstání. Upozorňuji, že sled událostí, zejména pak po níže uvedeném počátečním rozhlasovém prohlášení ČNR ohledně akcí vlasovců v Praze, je velmi spletitý a komplikovaný.

ČNR zaregistrovala příjezd prvních vojáků *1. pěší divize ROA* do Prahy 6. května v časných ranních hodinách.²²⁸ Jak jsem již zmínil, v průběhu dne pak povstalecký rozhlas opakovaně vysílal zprávy, které informovaly o příjezdu vlasovců do Prahy a jejich účasti v bojích na straně českých vlastenců.

Prvotní (a možná i rozhodující) moment vzniku rozporu mezi vlasovci a ČNR představovalo hlášení povstaleckého rozhlasu z dopoledne 7. května, jež obsahovalo informaci, že spolupráce s vlasovci se realizuje výhradně v rovině vojenské a spolupráci koordinují povstalecké štáby: „*Akce generála Vlasova proti německým vojskům jsou vlastní záležitostí jeho jednotek a Česká národní rada nemá s nimi žádné politické úmluvy. Kooperaci vojenských akcí proti Němcům provádějí vojenské štáby.“*²²⁹ Hlášení

²²⁵ Ibidem. Str. 181.

²²⁶ Ibidem.

²²⁷ Ibidem.

²²⁸ ŽÁČEK, Pavel: Prahou pod pancířem vlasovců. *České květnové povstání ve fotografii*. 1. vydání. Mladá fronta, Praha: 2014. ISBN 978-80-204-2681-9. Str. 66.

²²⁹ KOKOŠKA, Stanislav: Praha v květnu 1945. *Historie jednoho povstání*. 1. vydání. Lidové noviny, Praha: 2005. ISBN 80-7106-740-7. Str. 176.

bylo schválně formulováno tak, aby byly vyloučeny politické modalities spolupráce mezi *1. pěší divizí ROA* a *ČNR*. Hlášení zachytilo velitelství *1. pěšího pluku*, načež v reakci vyrazil plukovník Archipov do *Vojenského velitelství Velké Prahy „Bartoš“*. Zde žádal, aby byla rozhlasem odvysílána upravená relace.²³⁰

Co však odvysílání onomu hlášení, které vlasovce tak popudilo a vyvolalo konflikt mezi *1. pěší divizí ROA* a *ČNR*, předcházelo? V ranních hodinách 7. května zasedala *ČNR*, přičemž hlavní bod jednání představovalo rozhlasové ultimátum, které formuloval štáb *1. pěší divize ROA* a požadoval jeho vyhlášení jako oplátku za vojenskou spolupráci s českou stranou. Výzvu okolo 5. hodiny ranní dne 7. května obdrželo *Vojenské velitelství Velké Prahy „Bartoš“* a její náplní byl požadavek všeobecné německé kapitulace: „Štáb armády generála Vlasova vyzývá veškeré německé branné síly ve Velké Praze k bezpodmínečné kapitulaci. V případě neuposlechnutí bude použito všech prostředků až k úplnému zničení. Praha je námi obklíčena.“²³¹ *Vojenské velitelství Velké Prahy „Bartoš“* výzvu pražskému rozhlasu skutečně doručilo a tato byla i posléze vysílána. Představitelé *Vojenského velitelství Velké Prahy „Bartoš“* si byli vědomi faktu, že *1. pěší divize ROA* v Praze bojuje zatím jako zcela nezávislý subjekt, se kterým dosud nebyly uzavřeny podmínky spolupráce, pomineme-li dohodu z 5. května). Tato skutečnost se posléze odrazila v požadavku, aby zástupce vlasovců neodkladně dorazil do Bartolomějské ulice, kde sídlilo jak *Vojenské velitelství Velké Prahy „Bartoš“*, tak nově i *ČNR*.²³² Začala politická hra, jejímž výsledkem byl odchod vlasovců z bojující Prahy.

Z pověření Vojenského velitelství Velké Prahy „Bartoš“ byl do štábu *1. pěší divize ROA* odeslán poručík Bohumil Charvát. Ačkoliv bylo jeho úkolem ukázat vlasovcům cestu do vnitřní Prahy, ve štábu *1. pěší divize ROA* situace nabrala zcela jiný směr. Poručíku Charvátovi byl svěřen úkol doprovázet kapitána Rostislava Lvoviče Antonova, pobočníka generálporučíka Vlasova, na Pražský hrad, kde měl kapitán Antonov předat státnímu ministrovi K. H. Frankovi výzvu od generálmajora Buňačenka, v níž patrně stálo, aby německé síly do 10 hodin kapitulovaly.²³³ Poručík Charvát, vědom si politické citlivosti celé mise, proto cestu na Pražský hrad přerušil a spolu s kapitánem Antonovem zamířili do sídla *Vojenského velitelství Velké Prahy*

230 ŽÁČEK, Pavel: Prahou pod pancířem vlasovců. *České květnové povstání ve fotografii*. 1. vydání. Mladá fronta, Praha: 2014. ISBN 978-80-204-2681-9. Str. 66-67.

231 KOKOŠKA, Stanislav: Praha v květnu 1945. *Historie jednoho povstání*. 1. vydání. Lidové noviny, Praha: 2005. ISBN 80-7106-740-7. Str. 169-170.

232 Ibidem. Str. 170.

233 Ibidem.

„Bartoš“, kde k jeho překvapení již sídlila i ČNR. Právě v ČNR se z popudu Josefa Smrkovského rozpoutala diskuze, jejímž výsledkem byla zamítavá skutečnost, že by německé síly mohly kapitulovat před někým jiným než právě před ČNR.²³⁴

Z popudu Smrkovského byly zformulovány modalities spolupráce ČNR a *1. pěší divize ROA*. Na zasedání byl proto přizván také kapitán Antonov, jenž se měl seznámit s jednotlivými body návrhu. V konečné verzi se pak dokument jmenoval *Stanovisko české národní rady k vojenským akcím generála Vlasova a jeho vojsk proti německým ozbrojeným silám v pražském prostoru*. V reálu se však jednalo o dohodu, která potvrzovala vůdčí roli ČNR a akce *1. pěší divize ROA* omezovala čistě na sféru dobrovolné vojenské pomoci. Uvádím jednotlivé body, které posléze kapitán Antonov za *1. pěší divizi ROA* podepsal:

„1. Česká národní rada jest představitelkou československé vlády a má jediné právo rozhodovat o všech vojenskopolitických otázkách na území Čech dosud obsazených nepřitelem. Vojska generála Vlasova tuto skutečnost berou na vědomí.

2. Česká národní rada děkuje generálu Vlasovu a jeho vojskům, že přišel na rozhlasovou výzvu na pomoc bojujícímu pražskému lidu.

3. Vojska generála Vlasova budou operovat v naprosté shodě a souladu s veliteli československých jednotek vojenských.

4. Jakékoliv jednání s nepřitelem jest vyhrazeno vojenskému velitelství československých ozbrojených sil ve spolupráci s velitelem vojsk generála Vlasova.

*5. Zejména výzvu ke všeobecné kapitulaci německých ozbrojených sil v pražském prostoru a její přijetí si vyhrazuje vrchní velitelství československých ozbrojených sil.“*²³⁵

Nejprve musel čelit kapitán Antonov spršce nadávek od Smrkovského, který mimo jiné uvedl, že vlasovce nikdo neprosil, aby do Prahy přišli.²³⁶ Na obranu vlasovců kapitán Antonov tedy obsáhleji pohovořil o okolnostech jejich příchodu do Prahy, přičemž uvedl iniciativy kapitána vládního vojska Rendla a majora Maška a rovněž zmínil i vliv ruskojazyčných výzev povstaleckého rozhlasu, které však byly určeny

234 Ibidem.

235 Ibidem. Str. 171.

236 ARTĚMJEV, Vjačeslav P.: Pervaja divizija ROA. SBONR, London Ontario: 1974. Str. 101.

Rudé armádě. Na konci jednání kapitán Antonov zopakoval svoje oprávnění vystupovat za *1. pěší divizi ROA*, respektive za generálmajora Buňačenka, potvrdil jedinečné právo ČNR k přijetí německé kapitulace a svým podpisem stvrdil platnost dokumentu.²³⁷ Je otázkou, do jaké míry byl ve skutečnosti tento kapitán *ROA* oprávněný stvrdit za veškeré vlasovecké síly, které v Praze a jejím bezprostředním okolí působily, tento dokument. Rovněž je spekulativní, zda si byl vědom skutečné politické váhy dokumentu a jeho dopadů. Zarážející je i skutečnost, že ruskojazyčná verze, kterou kapitán Antonov svým podpisem stvrzoval, byla pouze fonetickým přepisem latinkou na českém psacím stroji (!).²³⁸

Spolu s dokumentem připravila ČNR i „děkovný“ dopis určený generálporučíku Vlasovovi. Slovo „děkovný“ záměrně uvádím v uvozovkách, jelikož jeho obsah byl formulován záměrně tak neosobně, aby vyplynula nežádanost zásahu *1. pěší divize ROA* v Praze: „Panu generálovi Vlasovovi. Česká národní rada děkuje Vaším vojákům za rychlou pomoc, kterou poskytují na základě rozhlasové výzvy našemu hlavnímu městu Praze. Česká národní rada rokovala s Vaším zplnomocněncem a přikládá modalitty této spolupráce.“²³⁹

Zajímavé je zapojení sovětského zpravodajce Radolinského „Sokolova“. V návaznosti na prohlášení ČNR se ocitl pod sprškou telefonátů, ve kterých mu ruští velitelé vyčítali, že je pomohl zatáhnout do Prahy za pomoci lží, utrpěli ztráty a ještě jim bylo napliváno do tváře. A že odcházejí.²⁴⁰ Zpravodajec Radolinský „Sokolov“ s rozhlasovým hlášením nesouhlasil a upozorňoval ČNR, že zprávy vysílané v rozhlasu nejsou v souladu s všeobecnou situací, což by mohlo mít za následek fatální nedorozumění.²⁴¹ Měl-li bych trochu předbíhat, v odpoledních hodinách 7. května pak dokonce zpravodajec Radolinský „Sokolov“ navštívil štáb *1. pěší divize ROA* v budově továrny Walter v Jinonicích, aby se pokusil zažehnat vzniklou situaci, avšak generálmajor Buňačenko ho informoval, že pravému břehu Vltavy již nemůže nijak pomoci.²⁴² Ze strany zpravodajce Radolinského „Sokolova“ se již jednalo o zoufalý

237 KOKOŠKA, Stanislav: Praha v květnu 1945. *Historie jednoho povstání*. 1. vydání. Lidové noviny, Praha: 2005. ISBN 80-7106-740-7. Str. 171-172.

238 Ibidem. Str. 172.

239 AUSKÝ, Stanislav A.: *Vojska generála Vlasova v Čechách*. 4. vydání. Vyšehrad, Praha: 2005. ISBN 80-7021-793-6. Str. 168.

240 ŽÁČEK, Pavel: *Prahou pod pancířem vlasovců. České květnové povstání ve fotografii*. 1. vydání. Mladá fronta, Praha: 2014. ISBN 978-80-204-2681-9. Str. 67.

241 ARTĚMJEV, Vjačeslav P.: *Pervaja divizija ROA*. SBONR, London Ontario: 1974. Str. 101.

242 ŽÁČEK, Pavel: *Prahou pod pancířem vlasovců. České květnové povstání ve fotografii*. 1. vydání. Mladá fronta, Praha: 2014. ISBN 978-80-204-2681-9. Str. 68.

pokus udržet vlasovce v Praze.

Těsně před polednem 7. května byla ruským spojovacím důstojníkem doručena na jedno z povstaleckých velitelství (konkrétně v ulici Radhošťská, velitelem podplukovník pěchoty František Sklenář) další zpráva, dle níž dotčený generálporučík Vlasov obvinil povstalecké velení z jeho neschopnosti upozornit i přes značné krveprolití na spolupráci s vlasovci.²⁴³ Zároveň s projevem nevole bylo ruskou stranou předloženo další prohlášení pro rozhlas, které bylo posléze postoupeno *Vojenskému velitelství Velké Prahy „Bartoš“*. Stálo v něm: „*Armáda gen. Vlasova nastoupila do boje v Praze a bije se v ulicích města. Němci se vzdávají v masách a odevzdávají své zbraně. Ruské tanky a útočná vozba likvidují ohniska v ulicích. Naposled vyzýváme Němce, aby se vzdali a zabránili dalšímu prolévání krve. Štáb gen. Vlasova.*“²⁴⁴ Tato zpráva však vysílána nebyla, jelikož štáb povstání s jejím obsahem z důvodu nátlaku ze strany ČNR nesouhlasil.

Po poledni se strhlo hektické jednání mezi podplukovníkem Sklenářem z povstaleckého velitelství v ulici Radhošťská, *Vojenským velitelstvím Velké Prahy „Bartoš“* a tzv. sovětskou misí v čele se zpravodajcem Radolinským „Sokolovem“, přičemž podplukovník pěchoty Sklenář se snažil *Vojenské velitelství Velké Prahy „Bartoš“* přesvědčit o nezbytnosti přistoupení na podmínky kladené ze strany *1. pěší divize ROA*.²⁴⁵ Vlasovci totiž odmítli postupovat dále, nebudou-li splněny jejich požadavky, hlavně pak jimi formulované rozhlasové výzvy. Původně lákavá nabídka vlasovců na nezištnou pomoc se tak dostala do poněkud jiného světla. Do toho všeho se snažil zpravodajec Radolinský „Sokolov“ přesvědčit vlasovce o tom, že zamítavá stanoviska ČNR ke spolupráci s nimi jsou provokacemi za strany nepřítel.²⁴⁶

V důsledku zamítavého postoje *Vojenského velitelství Velké Prahy „Bartoš“* vůči požadavkům ze strany *1. pěší divize ROA* a zřejmě neochotě změny postoje začal podplukovník pěchoty Sklenář podnikat vlastní kroky k udržení vlasovců v bojující Praze. Patrně v tom spolupracoval se zpravodajcem Radolinským „Sokolovem“. Dle Kokošky tomu nasvědčuje tvrzení zástupce ČNR v pražském rozhlasu štábního kapitána

243 KOKOŠKA, Stanislav: Praha v květnu 1945. *Historie jednoho povstání*. 1. vydání. Lidové noviny, Praha: 2005. ISBN 80-7106-740-7. Str. 177.

244 ŽÁČEK, Pavel: Prahou pod pancířem vlasovců. *České květnové povstání ve fotografii*. 1. vydání. Mladá fronta, Praha: 2014. ISBN 978-80-204-2681-9. Str. 67.

245 KOKOŠKA, Stanislav: Praha v květnu 1945. *Historie jednoho povstání*. 1. vydání. Lidové noviny, Praha: 2005. ISBN 80-7106-740-7. Str. 177.

246 ŽÁČEK, Pavel: Prahou pod pancířem vlasovců. *České květnové povstání ve fotografii*. 1. vydání. Mladá fronta, Praha: 2014. ISBN 978-80-204-2681-9. Str. 67.

Emila Maiwalda, který vypověděl, že mu kolem poledne 7. května telefonoval ruský důstojník, údajně z Vlasovova štábu, jenž se představil jako „*hejtman Sokolov nebo Nazarov*“ s požadavkem rozhlasového hlášení a oznámil mu zprávu o tom, že *1. divize ROA* připravuje v Praze ofenzivu, jejíž podrobnosti se mají probrat s ČNR. Štábní kapitán Maiwalda nechal povstaleckým rozhlasem vyhlásit relaci ve znění: „*Předseda české národní rady a jeho spolupracovníci se sejdou dnes v hlavním stanu generála Vlasova.*“²⁴⁷ Vzápětí se v pražském rozhlasu objevil podplukovník pěchoty Sklenář, jenž požadoval vysílání již zmíněné výzvy *Štábu gen. Vlasova*. Tato se dostala do éteru v pozmeněné podobě: „*Vítězná armáda generála Vlasova společně s útvary českého hnutí odporu zajímá při svém postupu Prahou vzdávající se německé jednotky. Pražané vystupňujte svůj boj!*“²⁴⁸ Štábního kapitána Maiwalda tyto vysílané rozhlasové zprávy stály jeho post, přičemž byl z rozhodnutí ČNR nahrazen Otakarem Matouškem.²⁴⁹

Jak představitelé *Vojenského velitelství Velké Prahy „Bartoš“*, tak členové ČNR si však byli vědomi nesporné vojenské hodnoty, kterou *1. pěší divize ROA* disponovala, a jejíž vojenský potenciál byl pro české povstalce, bojující v Pražském povstání, nesmírně lákavý. Například Smrkovský se nerozpakoval využít *1. pěší divize ROA* k boji proti Němcům za předpokladu, že ČNR si podrží ve svých rukou veškeré vojenskopolitické pravomoci a ze spolupráce s vlasovci nevyplnou pro ni žádné požadavky.²⁵⁰ Další ze členů ČNR, Václav David, pak dále rozvíjel teorii, že spolupráce s vlasovci by mohla mít nedožrnné následky v pozdější spolupráci se Sovětským svazem.²⁵¹ Přednesl proto návrh, dle něhož mělo dojít k obejití generálporučíka Vlasova a ČNR se měla obrátit s výzvou přímo k vojákům *1. pěší divize ROA*. Její znění mělo být následující: „*Vojáci z takzvané Vlasovovy armády. Byli jste zformováni k boji proti své sovětské vlasti. Rozhodli jste se včas obrátit zbraně proti nacistům, proti nepřátelům své vlasti. Vítáme toto Vaše rozhodnutí. Bijte nacisty! Bijte je tak jako pražský lid! Bijte je tak, jako je bila slavná Rudá armáda!*“²⁵² Veškeré dohady však uřala zmíněná zpráva, dle níž mělo dojít ke schůzce předsedy ČNR v hlavním stanu generála Vlasova. ČNR připravila demenci vysílané zprávy o schůzce předsedy Pražáka a generálporučíka

247 KOKOŠKA, Stanislav: Praha v květnu 1945. *Historie jednoho povstání*. 1. vydání. Lidové noviny, Praha: 2005. ISBN 80-7106-740-7. Str. 178.

248 Ibidem.

249 Ibidem Str. 179.

250 Ibidem. Str. 178.

251 RICHTER, Karel: Osudový omyl generála Vlasova. 3. vydání. Epoque, Praha: 2010. ISBN 978-80-7425-051-4. Str. 410.

252 KOKOŠKA, Stanislav: Praha v květnu 1945. *Historie jednoho povstání*. 1. vydání. Lidové noviny, Praha: 2005. ISBN 80-7106-740-7. Str. 178.

Vlasova: „*Česká národní rada upozorňuje posluchače, že zpráva o návštěvě delegace Česká národní rady v hlavním stanu generála Vlasova není pravdivá.*“.²⁵³ Tato pak byla v pozdním odpoledni 7. května vysílána pražským rozhlasem.

V souvislosti s Davidovou teorií o nevhodnosti paktování se s vlasovci z důvodu možných neblahých následků v pozdějších vztazích se Sovětským svazem bych si zde dovilil doplnit stanovisko československého londýnského exilu k této situaci. Ve večerních hodinách 7. května ČNR obdržela radiotelegrafickou depeši, v níž ministr Hubert Ripka důrazně varoval před spolupráci s vlasovci: „*Bud'te krajně opatrní vůči pomoci ruských jednotek pod vedením Vlasovových důstojníků. Vlasov je právem pokládán Sověty za zrádce. Můžete být ve styku s ruskými vojáky, kteří bojují proti Němcům, ale zdrženliví vůči jejich důstojníkům, a jakmile je Vám možno, tyto důstojníky zajistěte, jinak by nám mohli vzniknout velké komplikace se sovětským spojencem.*“.²⁵⁴ Stejná depeše, jež byla dále ještě doplněna o dovětek, že byla vypracována na základě vysílání pražského rozhlasu, putovala z Londýna i směrem k prezidentu Edvardu Benešovi do Košic.²⁵⁵

Po 16. hodině odpolední došlo v pražských Jinonicích ke schůzce zástupců *Vojenského velitelství Velké Prahy „Bartoš“* (podplukovník František Bürger, plukovník generálního štábu Heřmana a nejmenovaný štábního kapitána) s velitelem *1. pěší divize ROA* generálmajorem Buňačenkem. Jednání bylo vcelku stručné – velitel *1. pěší divize ROA* nabídl úplné obsazení Prahy a její udržení až do příchodu jedné ze spojeneckých armád, za což pak požadoval volný průchod celé armády na západ.²⁵⁶ Následovala zamítavá reakce ze strany zástupců *Vojenského velitelství Velké Prahy „Bartoš“*, a to i přes skutečnost, že sami čeští parlamentáři zdůraznili, že se povstalcům těžce bojuje. Výsledkem byl záchvat zuřivosti generálmajora Buňačenka. Po uklidnění velitel *1. pěší divize ROA* českým parlamentářům alespoň přislíbil, že vyčlení 1000 mužů, které v Praze ponechá a podřídí je povstaleckému velení. Tuto laskavost odůvodnil skutečností, že česká brigáda osvobodila Kyjev, přičemž on sám se označil za Kyjeváka.²⁵⁷ Ve skutečnosti však generálmajor Buňačenko pocházel ze vsi Korovjakovka, Gluškovský újezd, Kurská gubernie.²⁵⁸ Zároveň považuji za vhodné dodat, že *1. pěší divize ROA*

253 Ibidem. Str. 179.

254 Ibidem. Str. 182.

255 Ibidem.

256 ŽÁČEK, Pavel: *Prahou pod pancířem vlasovců. České květnové povstání ve fotografii*. 1. vydání. Mladá fronta, Praha: 2014. ISBN 978-80-204-2681-9. Str. 68.

257 Ibidem.

258 ALEKSANDROV, Kirill: *Oficerskij korpus armiji general-lejtenanta A. A. Vlasova 1944-1945*.

opravdu ponechala určitý počet svých vojáků v bojující Praze. Jednalo se o část divizního *Dělostřeleckého pluku*, konkrétně oddíl majora Andreje F. Gubanova o přibližně 800 mužích, jenž disponoval asi osmi houfnicemi ráže 105 mm a dvěma protitankovými děly.²⁵⁹ Oddíl majora Gubanova hrdinně bojoval na straně českých povstalců, 8. května pomohl udržet povstalecké pozice na obou březích Vltavy před útočícími jednotkami *SS- Kampfverband „Wallenstein“* a vyčkal zde až do příjezdu Rudé armády.²⁶⁰

Kokoška pak ještě připomíná nadporučíka Čestmíra Mattuše, člena vojenské komise ČNR, jenž přišel se zprávou, že by do Prahy měla dorazit i *2. pěší divize ROA*, která se tou dobou nacházela v jižních Čechách. Nadporučík Mattuš dále uvedl, že nastala další komplikace: „*U generála Buňačenka došlo k nemilému případu. Cítí se dotčen jedním odstavcem našeho prohlášení. Vlasov není velitelem, nýbrž Buňačenko. Mluví o opatrnosti ČNR. Prohlásil, že mu je jedno, jakou formu vlády si zavedeme, žádá někoho z ČNR. Nečeká na díky.*“²⁶¹ Auský tuto návštěvu rovněž uvádí, přičemž však nespécifikuje, s kým se měl nadporučík Mattuš přesně setkat (na rozdíl od Kokošky, který výslovně uvádí velitele *1. pěší divize ROA*).²⁶²

Hlavně z tohoto důvodu rozhodla se ČNR vyslat k veliteli *1. pěší divize ROA* svoje emisary. Dělo se tak v podvečerních hodinách 7. května, kdy již některé jednotky *1. pěší divize ROA* z nařízení svých velitelů pozastavily svoji bojovou činnost. ČNR vybrala komunisty Václava Davida a Josefa Knapa, jejichž úkolem neměla být jednání s generálmjorem Buňačenkem, nýbrž získání informací, co vlasovci zamýšlejí a jak by se od nich případně dala získat tolik potřebná výzbroj.²⁶³ Výběr těchto dvou osob nebyl náhodný – ČNR předpokládala, že se díky svému ideologickému přesvědčení budou striktně držet dosud platného stanoviska ČNR k vojenským akcím vlasovců. Schůzka se patrně uskutečnila kdesi v Jinonicích či dokonce v Řeporyjích, protože štáb *1. pěší divize ROA* spolu s velitelstvím *2. pěšího pluku* se kolem 17. hodiny již stáhl z jinonické

Posev, Moskva: 2009. ISBN 978-5-85824-186-7. Str. 218.

259 ŽÁČEK, Pavel: Prahou pod pancířem vlasovců. *České květnové povstání ve fotografii*. 1. vydání. Mladá fronta, Praha: 2014. ISBN 978-80-204-2681-9. Str. 88.

260 ŽÁČEK, Pavel: Kasárna na levém břehu. *Smíchov a okolí v pražském povstání 1945*. 1. vydání. Svět křidel, Cheb: 2003. ISBN 80-85280-87-6. Str. 37.

261 KOKOŠKA, Stanislav: Praha v květnu 1945. *Historie jednoho povstání*. 1. vydání. Lidové noviny, Praha: 2005. ISBN 80-7106-740-7. Str. 181.

262 AUSKÝ, Stanislav A.: Vojska generála Vlasova v Čechách. 4. vydání. Vyšehrad, Praha: 2005. ISBN 80-7021-793-6. Str. 171.

263 RICHTER, Karel: Osudový omyl generála Vlasova. 3. vydání. Epoque, Praha: 2010. ISBN 978-80-7425-051-4. Str. 414.

Waltrovky.²⁶⁴ Emisaři se měli ohlásit tím, že nesou děkovný dopis generálporučíku Vlasovovi.²⁶⁵ Generálmajor Buňačenko emisarům vysvětloval svůj plán na dobytí Prahy. Josef Knap se snažil vyzvědět, jaké jsou početní stavy *1. pěší divize ROA* a jaké má divize k dispozici prostředky. Naopak Václava Davida spíše zajímaly takové skutečnosti, proč například na tancích *1. pěší divize ROA* stojí nápisy typu: „*Smrt Hitlerovi a smrt Stalinovi!*“.²⁶⁶ Generálmajor Buňačenko dokonce musel čelit konfrontaci ze strany Václava Davida, který ho chytl za klopy jeho generálské uniformy a žádal po něm vysvětlení, proč na sebe navlékl tyto německé hadry a byl schopen vzít do rukou německé zbraně a obrátit je proti rudoarmějcům.²⁶⁷ Jindy výbušný velitel *1. pěší divize ROA* však Davidův výpad přešel, vysvětlit svoje osobní pohnutky a sdělil, že je pouze věc vlasovců komu a jak se budou zodpovídat.²⁶⁸ Emisaři po svém návratu do ČNR vypověděli, že generálmajor Buňačenko připravuje přibližně čtyřstránkové memorandum, které by chtěl nechat rozhlasově přednést a osvětluje v něm právě takové skutečnosti, proč se dal na stranu generálporučíka Vlasova, proč nyní bojuje proti Němcům (kvůli slovanskému citění) či další okolnosti situace, ve které jsou vlasovci nyní aktéry.²⁶⁹ Na memorandum generálmajora Buňačenka však ČNR nebyla ochotna přistoupit a vlastně ani už dost dobře nemohla, poněvadž ještě před návratem svých emisarů z jednání obdržela zmíněnou radiotelegrafickou depeši od ministra Ripky.²⁷⁰

Touto depeší se uzavřely brány k dalším možným jednáním s vlasovci. V Remeši byl navíc podepsán *Akt bezpodmínečné kapitulace nacistického Německa* (neukončil však válku mezi Německem a Sovětským svazem).²⁷¹ *1. pěší divize ROA* se začala z Prahy stahovat do míst, odkud na Prahu dne 5. května vyrazila. Ačkoliv podnikala ústupové boje, které leckde probíhaly velmi tvrdě, její hlavní bojová činnost v Praze skončila. Před *1. pěší divizí ROA* a vlasovci obecně se tak otevírala staronová otázka, zda se jim nakonec podaří zachránit v americkém zajetí.

264 KOKOŠKA, Stanislav: Praha v květnu 1945. *Historie jednoho povstání*. 1. vydání. Lidové noviny, Praha: 2005. ISBN 80-7106-740-7. Str. 181.

265 RICHTER, Karel: Osudový omyl generála Vlasova. 3. vydání. Epoque, Praha: 2010. ISBN 978-80-7425-051-4. Str. 414.

266 ŽÁČEK, Pavel: Prahou pod pancířem vlasovců. *České květnové povstání ve fotografii*. 1. vydání. Mladá fronta, Praha: 2014. ISBN 978-80-204-2681-9. Str. 69.

267 AUSKÝ, Stanislav A.: Vojska generála Vlasova v Čechách. 4. vydání. Vyšehrad, Praha: 2005. ISBN 80-7021-793-6. Str. 172.

268 KOKOŠKA, Stanislav: Praha v květnu 1945. *Historie jednoho povstání*. 1. vydání. Lidové noviny, Praha: 2005. ISBN 80-7106-740-7. Str. 182.

269 Ibidem.

270 Ibidem.

271 Zdroj: Akt kapitulace Německa v remeši (7. 5. 1945). Moderní dějiny web. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/akt-kapitulace-nemecka-v-remesi-7-5-1945/>. Datum náhledu: 22. 3. 2015.

3.3.6 Další politické skutečnosti

V poslední části této podkapitoly stručně shrnu další politické okolnosti, které se *I. pěší divize ROA* v inkriminovaném časovém úseku týkaly. Jedná se zejména o dohodu mezi *západními spojenci* a *Rudou armádou* o linii vymezující postup spojeneckých armád. Tato skutečnost měla fatální vliv na pozdější osud vlasovců.

V úvodních částech kapitoly jsem uvedl, že jednou z variant odůvodňujících nepředvídatelné chování *I. pěší divize ROA*, respektive i ostatních trup *ROA*, mohl být záměr přejít či přímo vzdát se *západním spojencům*. Rovněž jsem uvedl, že počátkem května 1945, kdy se hlavní síly *ROA* pohybovaly již na českém území, stále ještě nebylo jasné, která ze spojeneckých armád toto území osvobodí. Dlouho převládal mýtus, že o osudu Československa, respektive světa bylo rozhodnuto již při setkání tzv. velké trojky v ruském letovisku Jalta.²⁷² Skutečnost však byla diametrálně odlišná.

Ačkoliv bylo v Jaltě konstatováno, že osvobozeným národům bude garantována svobodná volba vládní formy, v níž by chtěly žít, politika Sovětů v osvobozených územích ve východní a jižní Evropě jasně ukazovala, jak si Josif Vissarionovič Stalin onu svobodnou volbu vládní formy vykládá. Stalinovým zárukám možná věřili poněkud naivní Američané, avšak Angličané v čele s ministerským předsedou Winstonem Churchillem vyvíjeli značné úsilí, aby armády *západních spojenců* postupovaly co možná nejdále na východ. Toto úsilí ještě narostlo se smrtí amerického prezidenta Franklina Delano Roosevelta 12. dubna 1945, protože jeho nástupce Harry Truman se ve své funkci zpočátku jen těžko orientoval a hlavní tíha velení tak de facto stála na generálu Dwightu Davidu Eisenhowerovi, vrchnímu veliteli *západních spojenců*.²⁷³ Generál Eisenhower však přemýšlel, na rozdíl od Churchilla, spíše vojensky než politicky. I přes urgence nepokládal Prahu za důležitý vojenský cíl a počátkem května britskému ministerskému předsedovi odpověděl: „*Sovětský generální štáb připravuje operace do údolí Vltavy. Můj zámysl je, jakmile to stávající akce umožní, postupovat a ničit zbývající německé vojenské síly. Bude-li proto žádoucím vstoupit do Československa a podmínky zde to dovolí, náš logický postup bude směřovat na Plzeň a Karlovy Vary.*“²⁷⁴

272 LITERA, Bohuslav; VYKOUKAL, Jiří; TEJCHMAN, Miroslav: *Východ. Vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989*. 1. vydání. Libri, Praha: 2000. ISBN 80-85983-82-6. Str. 58.

273 MAREK, Jindřich: *Barikáda z kaštanů. Pražské povstání v květnu 1945 a jeho skuteční hrdinové*. 1. vydání. Svět křídél, Cheb: 2005. ISBN 80-86808-15-7. Str. 71.

274 Ibidem. Str. 72.

Ne všem Američanům však byl osud Československa lhostejný. Velitel 3. americké armády, generál George Smith Patton, toužil osvobodit Prahu, která se mu tak měla stát vítanou náplastí za ústrky při plánování invaze či případném útoku na Berlín.²⁷⁵ 5. května, kdy v Praze propuklo živelné povstání, jednotky generála Pattona vstoupily na území bývalého Československa a o den později osvobodily Plzeň. Tyto skutečnosti samozřejmě nemohly být utajeny před bojující Prahou, z níž k Američanům docházely četné urgencye o vojenskou pomoc.²⁷⁶

V kontextu této práce je však podstatný dialog mezi generálem Eisenhowerem a náčelníkem sovětského generálního štábu, armádním generálem Alexejem Innokentjevičem Antonovem, který se uskutečnil ve dnech 4. a 5. května. V souvislosti se vstupem generála Pattona na české území generál Eisenhower 4. května informoval sovětský hlavní štáb o možnosti amerického postupu až k Vltavě a Labi a očištění jejich levých břehů, bude-li to situace vyžadovat. 5. května však sovětské velení přispěchalo s následující nótou, jež se stala určujícím dokumentem dalšího vojenskopolitického vývoje v dalších dnech: „Sovětské velení vytvořilo již potřebné uskupení vojsk a zahájilo plánovanou operaci. Aby nedošlo k možnému promíchání vojsk, žádá sovětské velení generála Eisenhowera neposunovat spojenecká vojska v Československu na východ od původně stanovené linie České Budějovice – Plzeň – Karlovy Vary. Současně sovětské velení vyšlo vstříc přání generála Eisenhowera a zastavilo svůj postup k dolnímu toku Labe na východ linie Wismar – Schwerin – Doemitz. Doufáme, že také generál Eisenhower vyhoví našemu přání, pokud půjde o postup jeho vojsk v Československu“.²⁷⁷ V případě této nóty, která de facto utřala americký postup českým územím směrem na východ, však byla sovětskou stranou učiněna jedna zásadní lež – údajně zahájená Pražská operace totiž ve skutečnosti ještě zahájena nebyla, protože její počátek byl plánován až o 2 dny déle. V důsledku hektického vývoje a sovětské obavy, že by Američané přeci jenom mohli postoupit až do Prahy, bylo zahájení Pražské operace uspíšeno a tato byla zahájena 6. května. Jednotky 1. ukrajinského frontu Rudé armády, s nimiž bylo počítáno jako s hlavními silami, které osvobodí Prahu, se však 6. května pohybovaly přibližně 200 km vzdušnou čarou od Prahy, což neznamenal nic jiného než další zbytečné hodiny a dny krvácení Pražského povstání.²⁷⁸ Dodejme, že první tanky 3. gardové tankové armády 1. ukrajinského frontu Rudé armády pod

275 Ibidem. Str. 73.

276 Ibidem. Str. 75.

277 Ibidem. Str. 74.

278 Ibidem. Str. 196.

velením generálplukovníka Pavla Semjonoviče Rybalka a *4. gardové tankové armády 1. ukrajinského frontu Rudé armády* pod velením generálplukovníka Dmitrije Daniloviče Leljušenka vjely do Prahy až 9. května v časných ranních hodinách.²⁷⁹ Je jistě zajímavé vzít v potaz, že americké jednotky se již od rána 6. května nacházely v prostorech, z nichž by dosáhly Prahy v úseku několika hodin.

1. pěší divize ROA, jež se v době politické hry mezi spojenci o to, kdy osvobodí jaký kus českého území, se připravovala na zásah ve prospěch českých povstalců v Praze. Velení *1. pěší divize ROA* bylo v otázce nasazení svých vojáků do Pražského povstání názorově nejednotné. V době, kdy však byl s představiteli českých povstalců dohodnut zásah vlasovců v Praze, nemohl nikdo z velení *1. pěší divize ROA* tušit, že v ten samý den byla zároveň uzavřena dohoda mezi západními spojenci a sovětským velením vymezující linii postupu jednotlivých armád. Americký zásah za tuto čáru nebyl vyloučen pouze za předpokladu, že by si jej vyžádala krajní nutnost. Zbožná přání a představy velení *1. pěší divize ROA*, zejména pak jejího velitele, že by divize držela Prahu do příchodu amerických vojsk, byla tedy od počátku celého snažení minimalizována. V následujícím odstavci popíši událost, která možná zhatila jakoukoliv možnou, byť i jen teoretickou šanci, že by Američané do Prahy přeci jen poustoupili. Její tragikomika tkví v tom, že jejím aktérem byl na jedné straně plukovník Archipov, velitel *1. pěšího pluku*.

I když povstalecký rozhlas chrlil zprávy o amerických jednotkách v Berouně, v Kladně či dokonce v Ruzyni, veškerá hlášení byla planá. Je však pravdou, že v době povstání se v Praze opakovaně objevily američtí vojáci. Jednalo se však pouze o zvláštní mise, průzkumníky a válečné reportéry. 6. května dorazil do Bartolomějské ulice americký konvoj, jehož dílčím cílem bylo zjistit, jaká je v Praze situace. Hlavním cílem konvoje pak bylo informování velitele německé armádní skupiny „*Střed*“ o německé kapitulaci. Generálmajor Buňačenko vyslal do Bartolomějské ulice svého zplnomocněnce, kterým byl právě zmíněný plukovník Archipov. Důstojníci z českého velení informovali velitele amerického konvoje, že zatím situaci zvládají, a to za pomoci *1. pěší divize ROA*. Velitel amerického konvoje se měl přímo obrátit na plukovníka Archipova s dotazem, zda se vlasovcům podaří překonat německý odpor, na což dostal kladnou odpověď s doplněním, že alespoň do doby, než dorazí další americké jednotky. Plukovník Archipov však byl velitelem amerického konvoje informován, že

279 Ibidem. Str. 197.

jeho kolona není předvojem americké armády. Navíc doplnil, že dle toho, co viděl a slyšel, není v Praze americký zásah potřebný. Na základě získaných informací je přesvědčen, že čeští povstalci a *1. pěší divize ROA* zvládnou situaci v Praze do doby, než dorazí „ruský spojenec“. Po chvíli, kdy si plukovník Archipov uvědomil, že Američané do Prahy nepřijdou, doplnil, že z vojenského hlediska jsou schopni Prahu udržet, avšak z politického hlediska je to v jejich situaci zcela vyloučené a že to pro vlasovce znamená faktický ortel smrti.²⁸⁰

Marek však situaci popisuje poněkud odlišněji. Dle něho měl s plukovníkem Archipovem hovořit americký válečný korespondent Russell Junath Hill z *The New York Herald Tribune*. Mělo se tak stát 7. května, kdy již Russell věděl o německé kapitulaci v Remeši, která definitivně zastavila postup západních spojenců.²⁸¹

Ať už se situace odehrála jakkoliv, velení *1. pěší divize ROA* bylo někdy mezi pozdním večerem 6. května a 7. květnem informováno, že americký postup do Prahy se neuskuteční. I přes tuto skutečnost však vlasovci zůstali v Praze i po většinu 7. května.

3.4 Význam zásahu jednotek ROA v událostech Pražského povstání

V závěrečné podkapitole této kapitoly bych rád shrnul, jaká byla vlastně role *1. pěší divize ROA* v Pražském povstání. Do jaké míry jsou pravdivá tvrzení, že „vlasovci osvobodili Prahu“?

Povstání vypuklo spontánně 5. května. Po organizační stránce nebylo připravené, potýkalo se s kritickým nedostatkem zbraní a chaotickým vojenským i politickým vedením. I když hned první den povstalci ovládli značné rozlohy města a zaskočili německé okupanty, kteří de facto ztratili kontrolu na městem, nebýt zásahu vyzbrojeného, organizovaného a pravidelného tělesa, které *1. pěší divize ROA* představovala, povstalecký odpor by byl nejspíše ve dnech 6.-7. května zlomen. Zásahu by na tom měly zejména mimopražské německé útvary, které od 5. května na Prahu paprskovitě postupovaly. Tím, že od 6. května vlasovci ovládali většinu levobřežní Prahy a 7. května navíc vnikli do pravobřežní vnitřní Prahy, kde kontrolovaly střední část města od čáry Jiráskův most – Vinohrady – Strašnice směrem na jih, rozdělili město

280 AUSKÝ, Stanislav A.: *Vojska generála Vlasova v Čechách*. 4. vydání. Vyšehrad, Praha: 2005. ISBN 80-7021-793-6. Str. 158-159.

281 MAREK, Jindřich: *Barikáda z kaštanů. Pražské povstání v květnu 1945 a jeho skuteční hrdinové*. 1. vydání. Svět křidel, Cheb: 2005. ISBN 80-86808-15-7. Str. 82.

na severní a jižní část. Zabránili tím tak spojení německých mimopražských útvarů.²⁸²

V kritické fázi Pražského povstání *1. pěší divize ROA* podpořila české povstalce i tolik potřebnými těžkými zbraněmi a pancéři, kterými povstalci téměř vůbec neoplývali. Nelze ani opomenout tlak *3. pěšího pluku* na Ruzyňské letiště, který významně přispěl ke snížení intenzity německých leteckých útoků na Prahu.

Nezapomeňme rovněž na morální aspekt zásahu *1. pěší divize ROA* v Pražském povstání. Vlasovci pro české povstalce a decimované obyvatelstvo představovali významnou morální vzpruhu. Naopak pro Němce byli na rozdíl od povstalců skutečnou hrozbou, protože německé síly měly co dočinění s regulérní armádou, která byla tvořena frontovými bojovníky.

Po odchodu *1. pěší divize ROA* z Prahy spadla téměř veškerá tíha bojů na české povstalce. Boje se rozhořely i v místech, kde se doposud nebojovalo. Čeští povstalci zaznamenali rozsáhlé územní ztráty. I tak je však nutné konstatovat, že hlavní tíhu bojů během Pražského povstání nesli na svých bedrech právě čeští povstalci, kterých na barikádách nakonec bojovalo přes 31 000.²⁸³

K otázce osvobození je nutné konstatovat, že Praha vlastně nebyla nikým osvobozena, jelikož 8. května německé síly v Praze kapitulovaly do rukou ČNR za záruku, že budou moci spolu s německými civilisty město opustit a vydat se k západním spojencům. Stalo se tak v 16 hodin a německé síly se začaly stahovat na západ.²⁸⁴ Místní kapitulace tedy byla podepsána v době, kdy již *1. pěší divize ROA* Prahu opustila a jednotky *Rudé armády* naopak ještě nedosahovaly okrajů Prahy.

Jakýmsi epilogem této kapitoly může být přibližný výčet ztrát *1. pěší divize ROA*, které utrpěla během svého pražského angažmá. Udávaný počet padlých přesahuje 300 vojáků. Ve článku prof. Frajdla na webu Českých národních listů je uvedena konkrétní cifra 308.²⁸⁵ K tomuto počtu je nutné připočítat ještě přibližně 200 zraněných vojáků, kteří byli po skončení povstání vyvedeni příslušníky sovětské vojenské

282 AUSKÝ, Stanislav A.: *Vojska generála Vlasova v Čechách*. 4. vydání. Vyšehrad, Praha: 2005. ISBN 80-7021-793-6. Str. 178.

283 PACNER, Karel: *Osudové okamžiky Československa*. 2. vydání. Albatros, Praha: 2001. ISBN 80-00-00987-0. Str. 227.

284 MELICHAR, Václav: *Jak to bylo v květnu 1945*. Melantrich, Praha: 1985. Str. 21-22.

285 Zdroj: *České povstání v květnu 1945*. České národní listy web. Dostupné z: <http://www.ceskenarodnilisty.cz/clanky/povstani1945.htm>. Datum náhledu: 25. 3. 2015.

kontrarozvědky NKVD, oddíl Směř z pražských nemocnic a popravení.²⁸⁶

²⁸⁶ MAREK, Jindřich: Barikáda z kaštanů. *Pražské povstání v květnu 1945 a jeho skuteční hrdinové*. 1. vydání. Svět křidel, Cheb: 2005. ISBN 80-86808-15-7. Str. 194.

4 KONFRONTACE POZNATKŮ

V této kapitole provedu syntézu poznatků z praktické a historizující části této práce. Zaměřím se pouze na ty příspěvky z praktické části, v nichž byla účast jednotek *ROA* v událostech Pražského povstání zmíněna. Na základě poznatků uvedených v historizující části zhodnotím jejich faktografickou správnost. Z období vzniku (vydání) mezi lety 1945-1948 žádný z prostudovaných titulů neobsahoval informace o vlasovcích v událostech Pražského povstání, a tak tuto etapu přeskočím. Citace zmínek z učebnic zde neuvádím, jelikož jsem je již uvedl v praktické části práce.

4.1 Konfrontace poznatků z titulů z období vzniku (vydání) 1948-1989

Z prostudovaných materiálů z doby vzniku (vydání) v období mezi lety 1948-1989 obsahovala pouze 1 učebnice zmínku o účasti jednotek *ROA* v událostech Pražského povstání. Jedná se o učebnici autora Jaroslava Pátka *Československé dějiny (1939-1948)*, rok vydání 1974.

„Zlepšení nemohl přinést ani zásah vlasovců, který sice pronikající německá vojska do středu města na některých místech dočasně zadržel, ale celkem vojenskou situaci Prahy rozhodnout nemohl a navíc by způsobil povstání vážné politické komplikace. Šlo o vojska generála Vlasova, která se provinila zradou na Sovětském svazu.“

Hlavní nepřesností v této zmínce je ihned její úvod. Autor uvádí, že zásah vlasovců nemohl přinést zlepšení. V historizující části práce jsem uvedl výčet hlavních pozitiv zásahu vlasovců v událostech Pražského povstání do roztržky s *ČNR* a jejich následujícím odchodem z bojující Prahy. V kritické chvíli povstání zásah dobře vyzbrojeného a vojensky organizovaného tělesa, jakým *1. pěší divize ROA* byla, pomohl rozložit německý útok proti českým povstalcům.

Další nepřesností je autorův dodatek, dle něhož zásah vlasovců nemohl vojenskou situaci v Praze rozhodnout. Jedná se o spekulaci, kterou dnes již nelze bezpečně ověřit.

Celkově hodnotím tento příspěvek jako relativně přiměřený, vezmu-li v potaz dobový kontext jeho vzniku.

4.2 Konfrontace poznatků z titulů z období vzniku (vydání) 1989 – současnost

Z prostudovaných materiálů z doby vzniku (vydání) v období po roce 1989 obsahovalo 19 učebnic a dalších školských dokumentů zmínku o účasti jednotek ROA v událostech Pražského povstání. Jmenovitě jde o tituly *České a československé dějiny II: od roku 1790 do současnosti* (Jaroslav Marek a kolektiv), *České a československé dějiny III: Dokumenty a materiály* (Josef Harna a kolektiv), *České dějiny II: učebnice pro střední školy* (Robert Kvaček), *Dějepis: Nová doba, 3. díl, Druhá světová válka a československý odboj* (Jiří Jožák), *Dějepis II. v kostce* (Marie Sochrová), *Dějepis 4 pro gymnázia a střední školy: nejnovější dějiny* (Jan Kuklík a Jan Kuklík), *Dějepis 9: učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia* (Tomáš Mikeska, František Parkan a Markéta Parkanová), *Dějepis 9 nejnovější dějiny pro základní školy* (František Parkan, Veronika Válková a kolektiv), *Dějiny 20. století* (Eliška Kunstová, Helena Mandelová a Ilona Pařízková), *Dějiny 20. století: dějepisné atlasy pro základní školy a víceletá gymnázia* (Helena Mandelová a kolektiv), *Dějiny českých zemí II* (Rudolf Fišer a Josef Harna), *Dějepis pro střední odborné školy: české a světové dějiny* (Petr Čornej, Ivana Čornejová, Milan Kudrys a František Parkan), *Dějiny moderní doby 1. díl* (Pavel Augusta, František Honzák, Petr Luňák a Marek Pečenka), *Historie 1 moderní dějiny* (Jaroslav Láník a Vladimír Pilát), *Lidé v dějinách: období 1918-1945 rozkvět a soumrak československé demokracie* (Jan Kuklík), *Maturitní otázky dějepis* (Radek Aubrecht a Michal Kaderka), *Moderní dějiny pro střední školy: světové a české dějiny 20. století a prvního desetiletí 21. století* (Jan Čurda, Petr Dvořák, Petr Hušek, Jitka Jindřišková, Václav Kaška, Ondřej Kolář, Jiří Němec a Tomáš Pánek), *Svět a Československo ve 20. století* (Miloš Hájek, Jarmila Ryšánková a kolektiv) a *Školní atlas českých dějin: atlas pro základní školy a víceletá gymnázia* (Kartografie Praha).

„V následujících dnech procházelo povstání jak v Praze, tak v ostatních oblastech kritickým obdobím. V odpoledních hodinách 6. 5. zasáhli do bojů v Praze také vlasovci (Ruská osvobozenecá armáda), a to útvary 1. divize (velitel S. K. Buňačenko). Znemožnili koordinaci útoku Němců na Prahu a pomohli zpevnit obranu povstání na levém vltavském břehu, a to v nejtěžším dni 7. 5. V důsledku rozporů s ČNR, když se snažili vystupovat jako samostatný politický subjekt, zahájili ráno 8. 5. odchod na západ.“.

V učebnici autora Jaroslava Marka a kolektivu je zásah vlasovců do událostí

Pražského povstání popsán zcela výstižně. I když poněkud stručně, autor z hlediska faktografického zachytil zásah vlasovců zcela v souladu s historickými událostmi.

„O úloze vlasovců v průběhu povstání v Praze hovoří výňatky ze vzpomínek J. Kotrlého, jednoho z představitelů České národní rady. Pražské povstání 1945, Washington 1965, s. 77-78. Vlasovci se nám (ČNR – pozn. edit.) nabídli sami a prohlašovali, že chtějí bojovat po našem boku jako Slované... Část vlasovců byli lidé, kteří chtěli z této pomoci vytlouci politický kapitál. Česká národní rada se dostávala do svízelných situací... Později nám bylo hlášeno, že Vlasovovy oddíly se chtějí zmocnit rozhlasu pro sebe a jenom vyjednáváním našeho důstojníka s nimi se podařilo věc odvrátit... To ukazuje, jak nepřehledná a delikátní byla situace. Česká národní rada žádných politických koncesí neučinila a ani k nějakému jednání nedošlo... Nelze popírat, že pomoc vlasovců nám podstatně pomohla, zejména na úseku Lobkovicova náměstí a západně od Prahy. Zasíla také zmatek do řad a myslí Němců. Sluší uvážiti, že jsme byli beze zbraní a bez pomoci a, což bylo ještě horší, i beze zpráv.“

V titulu autora Josefa Harny a jeho kolektivu je uveden přepis vzpomínek J. Kotrlého, jenž se jako jeden z představitelů ČNR zúčastnil Pražského povstání. Příspěvek nabízí čtenáři zajímavý pohled na zásah vlasovců do událostí Pražského povstání z pohledu jednoho z představitelů českých povstalců, respektive českého lidu. Jeho hodnocení neobsahuje faktografické nepřesnosti a zejména užití slov „nepřehledná“ či „delikátní“ v souvislosti se situací v Praze v inkriminované době je zcela patřičné.

„Povstalcům načas pomohla Ruská osvobozenecká armáda generála Vlasova. Byla postavena v Německu hlavně z ruských zajatců, jejichž životní podmínky v zajateckých táborech byly vražedné. Vstup do armády, kterou organizoval bývalý sovětský generál Vlasov, byl pro většinu zajatců únikem před záhubou. Armáda se prohlásila za bojovníka proti Stalinovu bolševickému režimu. Po boku Hitlerových vojsk nemohla ovšem Rusko „osvobodit“. Zásah v Praze byl její největší účastí v bojích. Politicky se neshodla s Českou národní radou, a tak se z Prahy stahovala na západ, do amerického zajetí.“

V učebnici autora Roberta Kvačka je zásah ROA v událostech Pražského povstání shrnut do tří vět. Autor spíše popisuje podstatu a cíle ROA. Když už se autor pustil tímto směrem, možná by nebylo od věci uvést i organizaci KONR, jíž byla ROA

ozbrojenou složkou. V případě *1. pěší divize ROA* rovněž nelze hovořit o tom, že byla sestavena hlavně ze zajatců. Za spekulativní dále považuji tvrzení, že *ROA* nemohla po boku Hitlerových vojsk Rusko „osvobodit“. Celé ruské antibolševické, „osvobozenecké“, hnutí na straně Němců totiž doplatilo na německou neochotu efektivně využít protibolševických nálad sovětského obyvatelstva na obsazených územích v kombinaci s velkým množstvím sovětských zajatců a ve vhodnou dobu zorganizovat ruské bojové jednotky a uvrhnout je do boje proti Stalinovu režimu.

„Úloha vlasovců: Zatímco na venkově docházelo pod tlakem postupujících spojeneckých vojsk k novému rozmachu povstání, v Praze se ve dnech 6.-8. května nevyvíjela situace pro lidové síly příznivě. V nejtěžších chvílích jim velice účinně pomohli příslušníci 1. divize Ruské osvobozenecké armády (ROA). ROA velel generál Andrej Andrejevič Vlasov; tvořili ji bývalí sovětsí váleční zajatci, kteří původně měli bojovat po boku nacistů za osvobození Ruska od bolševismu. Nyní se pomocí Pražanů pokoušeli získat právo poválečného azylu na Západě. ČNR se však distancovala od jakýchkoliv politických úmluv s těmito jednotkami, považovanými i západními spojenci za zrádce Sovětského svazu. Poté se vlasovci stáhli z města.“

V učebnici autora Jiřího Jožáka je úloha vlasovců v událostech Pražského povstání zcela dostatečně a bez zásadních faktografických nepřesností rozepsána. Autor rovněž uvádí, za jakým účelem *ROA* vznikla. Stejně jako v případě úryvku autora Roberta Kvačka, i zde je uvedeno, že *ROA* byla tvořena bývalými sovětskými válečnými zajatci. V případě *1. pěší divize ROA* však tato skutečnost neplatí zcela.

„Pražské květnové povstání. Pomoc spojenců: 6.-8. 5. účinná pomoc příslušníků 1. divize ROA (Rudé osvobozenecké armády) v čele s generálem Andrejem Andrejevičem Vlasovem (vlasovci – bývalí sovětsí váleční zajatci, získaní pro boj na straně Německa proti ruskému bolševismu) – pomocí Praze snaha získat politický azyl na Západě, ale i tam považováni za zrádce SSSR; ČNR se od nich distancovala, 8. 5. ústup z Prahy.“

Tak jako v předchozích příspěvcích, i v úryvku z učebnice autorky Marie Sochrové se setkáváme s rozšířeným, avšak ne úplně platným tvrzením o *ROA* jakožto armádě složené ze sovětských vojáků zajatých Němci. Zásadní nepřesnost tohoto úryvku však obsahuje vysvětlení zkratky *ROA*. Autorka hovoří o „*Rudé osvobozenecké armádě*“. V kontextu podstaty a cílů *ROA* je chybné označení této armády za „*rudou*“ zcela absurdní. Rovněž označení vlasovců za spojence může být poněkud zavádějící. V

případě Pražského povstání se opravdu jednalo o faktického spojence českých povstalců, avšak čtenář by mohl mylně zařazovat ROA do tábora protihitlerovské koalice.

„VLASOVCI: V kritické situaci poskytli pomoc bojující Praze takzvaní vlasovci, příslušníci Ruské osvobozené armády (ROA). Jejich zásah povstalcům nesporně pomohl. Představitelé ČNR ale s nimi odmítli jednat a splnit jejich požadavky. Nechtěli porušit spojenecké dohody, neboť tito ruští a ukrajinští vojáci, jimž velel bývalý sovětský generál A. A. Vlasov, bojovali až dosud po boku Hitlera. (Vlasovci, kteří vyhlašovali, že bojují proti Stalinově diktatuře, vytvořili jednotky působící zpravidla v týlu fronty jako strážní, případně protipartyzánské oddíly). Na české území se dostali s ustupující německou frontou až v samém závěru války, kdy už byla totální německá porážka jasná. Ze svízelné situace hledali východisko v kontaktech s vojenským velením pražského povstání. Stěží ale mohli očekávat, že jim jejich spojení s nacistickým Německem bude prominuto, byť jej zdůvodňovali snahou o osvobození Ruska od Stalina. Po 7. květnu 1945 se vlasovci pokusili přejít do amerického zajetí, většinu z nich ale zajala postupující sovětská armáda. Velitelé ROA gen. Vlasov, gen. Buňačenko (který přímo velel jednotkám operujícím v Praze) a další byli odsouzeni za velezradu a popraveni. Další vojáci a důstojníci ROA skončili v gulazích.“

Komplexní informace autorské dvojice Jan Kuklík a Jan Kuklík o vlasovcích, jejich podstatě a cílech a jejich participaci v událostech Pražského povstání. Jediné, co si zaslouží doplnění, je informace o ROA jako o jednotkách věnujícím se zpravidla strážní a protipartyzánské činnosti v týlu fronty. Toto tvrzení lze považovat za pravdivé, vyjme-li z něho paradoxně právě 1. a 2. pěší divizi ROA. Ostatní bojové trupy ROA, které formálně spadaly, se těmto činnostem opravdu věnovaly (např. XV. Kozácký jezdecký sbor a jeho protipartyzánská činnost na Balkáně).

„Učebnice: V kritické situaci pomohly Praze jednotky Ruské osvobozené armády generála Vlasova, tzv. vlasovci. Jaký byl osud generála Vlasova a zajatých vlasovců? Pracovní sešit: Ruská osvobozená armáda (ROA) byla jednotka utvořena ze sovětských vojáků nazvaných podle jejich velitele gen. Vlasova (vlasovci), kteří bojovali na straně Němců s cílem svrhnout stalinský režim v SSSR. Jakou roli sehráli vlasovci v květnovém povstání? Vlasov Andrej Andrejevič (1900-1946) – sovětský generál. Po zajetí Němci založil Ruskou osvobozenou armádu, bojující na straně nacistů. Po válce popraven. Metodologická příručka: Cíl: Osvobození republiky – dílčí

očekávané výstupy – žák: správně používá pojmy: květnové povstání, Albert Pražák, Karel Kutlvašr, Andrej Andrejevič Vlasov; vysvětlí význam pražského povstání a zapojení vlasovců. Práce s učivem: Které armády se podílely na osvobození vašeho regionu? Využití regionální historie; na osvobození území dnešní ČR se podílela sovětská, americká armáda, polská, československá a Ruská osvobozenecká armáda. Odpověď na otázku je třeba zvolit podle místa bydliště.; Lišta: Andrej Andrejevič Vlasov (1901-1946) – sovětský generál. V roce 1919 vstoupil do Rudé armády, kde zastával významné velitelské funkce. V době bojů u Moskvy získal několik vyznamenání a byl povýšen na generálporučíka. V roce 1942 ho zajali při obraně Leningradu nacisté, s nimiž začal spolupracovat, a vytvořil ze zajatců Ruskou osvobozeneckou armádu, která bojovala na straně Němců. V době květnového povstání se vojáci jeho armády zúčastnili bojů proti nacistům. 9. 5. 1945 byl A. A. Vlasov Američany zajat a vydán Sovětskému svazu. V roce 1946 byl odsouzen k trestu smrti a popraven.; Lišta: Jakou roli sehráli vlasovci v květnovém povstání? Pracovní sešit str. 39. Nabídlí ČNR pomoc, ale ta ji odmítla. Přesto se jejich část, než opustili Prahu, zúčastnila bojů a pomohla zachránit Prahu a životy mnoha jejich občanů.; Doporučujeme: Doporučená literatura pro učitele: AUSKÝ, S., A.: Vojska generála Vlasova v Čechách. Praha, 1996.“.

Všechny 3 součásti učebnice autorů Tomáše Mikesky, Františka Parkana a Markéty Parkanové obsahují zmínku účasti vlasovců v událostech Pražského povstání. Autorský kolektiv představuje žákům pouze rámcovou zmínku o účasti vlasovců v událostech Pražského povstání, přičemž vhodně formulovanými otázkami staví žáky před úlohu si další informace o vlasovcích dohledat. Jediné, co lze vytknout, je nesprávně interpretované zajetí generálporučíka Vlasova. Nebyl zajat Američany, nýbrž Sověty, a nestalo se tak 9. 5. 1945, avšak až 12. 5. 1945.

„Učebnice: Pražským povstalcům pomáhali v boji tzv. vlasovci. Zjistěte, o koho se jedná. Pracovní sešit: Osvobození území ČR: 24: S pomocí literatury nebo internetu vysvětlí zkratku ROA. Jaké bylo působení ROA za druhé světové války? Jak se tato vojenská organizace zachovala v době Pražského povstání?“.

Autorská dvojice František Parkan a Veronika Válková ve své učebnici vlasovce zmiňují, avšak staví žáky před nutnost si další informace vyhledat.

„Na jejich zastavení se podílely jednotky generála Vlasova... V průběhu povstání padlo na barikádách 1694 českých vlastenců, v bojích asi 300 vlasovců, 30

rudoarmějců a 1000 Němců.; České květnové povstání a vlasovci: Němci zamýšleli vytvořit z Prahy pevnost a z Čech místo silné obrany. Tomu se snažili zabránit obyvatelé několika měst. Již 1. května vypuklo povstání v Přerově, 2. května v Nymburce, v dalších dnech na Semilsku a Novopacku. 5. května povstali obyvatelé Plzně, Prahy i jiných měst. Do bojů zasáhly i jednotky bývalého sovětského generála Vlasova. Ten v roce 1942 padl do německého zajetí. Nabídl Němcům své služby a získal svolení vytvořit jednotky ROA (Ruské osvobozené armády) bojující proti RA. Když se blížil konec války, snažili se vlasovci odčinit svou zradu, získat si zásluhy o vítězství a dostat se přes Čechy do Bavorska – do amerického zajetí. V průběhu svého přesunu zasáhli i do dějů Pražského povstání, a to v okamžiku, kdy se od jihu dostaly na Pankrác německé tankové jednotky. Vlasovci zastavili Němce vraždící civilisty, které vyvlekli z krytů. Pro své předchozí zločiny však odpuštění nezískali. Byli Američany předáni sovětským jednotkám a většina z nich byla za zradu popravena.“.

Příspěvek autorek Elišky Kunstové, Heleny Mandelové a Ilony Pařízkové neobsahuje faktografické nepřesnosti a výstižným způsobem podává informaci o vlasovcích, podstatě jejich hnutí a o jejich účasti v událostech Pražského povstání. Jediné, co lze příspěvku vytknout, je stylisticky neohrabaná informace o zastavení Němců vraždících civilisty, které vyvlekli z krytů. Není zcela jasné, zda vlasovci vyvlekli Němce z krytů, kde tito měli vraždit civilní obyvatelstvo či zda vlasovci zastavili Němce vraždící civilisty, které předtím vyvlekli z krytů.

„Dokážete s pomocí map odpovědět? 13) Jaký byl průběh pražského povstání? Kde vyrostly barikády a kde došlo k největším bojům? Která armáda výrazně zasáhla do průběhu bojů 6. a 7. května? Jaké ztráty na životech přinesla 2. světová válka? Kolik občanů evropských států padlo na frontách nebo zemřelo za války a jaký podíl na tom měla genocida Židů?; přílohy 1, 2 a 3.“.

V dějepisném atlasu autorky Heleny Mandelové a jejího kolektivu jsou představeny povedené mapy, na nichž je zachyceno Československo v době Květnového povstání a dále pak Praha v době Pražského povstání. Mapy jsou faktograficky přesné a autorka klade žákům otázku, aby za pomoci map určili armádu, která výrazně zasáhla do pražských bojů ve dnech 6. a 7. května, přičemž má na mysli samozřejmě ROA.

„Květnové povstání v Praze: V nejtěžší chvíli, 7. května, vystoupili na straně

povstalců vojáci Vlasovovy armády (velitel S. K. Buňačenko). Zasáhli zejména v jihozápadní části města.; Vlasovci byli označováni jako příslušníci tzv. Ruské osvobozené národní armády, která v letech druhé světové války bojovala na straně Němců proti Sovětskému svazu. Jednotky se formovaly ze sovětských válečných zajatců, ale i z dobrovolníků získaných v řadách obyvatel okupovaných částí Sovětského svazu, kteří stáli z různých důvodů proti sovětskému režimu a domnívali se, že je možno dosáhnout změny poměrů za pomoci nacistického Německa. V čele armády stál bývalý sovětský generál A. A. Vlasov, který byl pro tuto funkci získán poté, když v červenci 1942 padl do německého zajetí. Vlasovci většinou působili v týlu fronty jako strážní, případně jako protipartyzánské oddíly. Při posunu fronty se v závěru války většina z nich ocitla v Čechách. Tehdy si již valná část uvědomovala svůj omyl a hledala východisko z nastalé situace. Proto se také kontaktovali s vojenskými veliteli pražského povstání a zasáhli do bojů proti německým jednotkám. Po 7. květnu se pokusili přejít do amerického zajetí. Většinu z nich zajala sovětská armáda. Zbylé předalo americké velení SSSR. Generál A. A. Vlasov a další velitelé byli odsouzeni za vlastizradu, k trestu smrti a popraveni. Většina vojáků a důstojníků byla internována v sovětských koncentračních táborech.; Poznatky historiků: AUSKÝ, S. A., Vojska generála Vlasova v Čechách, Praha 1996 (2. vyd.).“.

Poměrně obsáhlé pojednání o vlasovcích nabízí učebnice autorů Rudolfa Fišera a Josefa Harny. Z faktografického hlediska lze článek vytknout jedině informací o těžišti služby vlasovců, která měla spočívat ve strážní a protipartyzánské službě v týlu fronty. Jak jsem již uvedl výše, tato informace je pravdivá pouze z části. Rovněž bych článek doplnil o informaci, proč se vlasovci po 7. květnu pokusili přejít do amerického zajetí (neochota ČNR uzavřít s jednotkami ROA politickou dohodu a jejich následný odchod z bojující Prahy).

„V průběhu povstání, kdy nacisté sáhli i k vyvražďování civilního obyvatelstva, pomohly Praze jednotky Ruské osvobozené armády generála Vlasova, stojící donedávna na německé straně. Proto s nimi vedení povstalců odmítlo jakoukoli spolupráci.“.

Poněkud strohá a málo vypovídající informace o roli vlasovců v událostech Pražského povstání v učebnici autorů Petra Čorneje, Ivany Čornejové, Milana Kudryse a Františka Parkana. Bez patřičného doplnění vyučujícím či samostudiem žák asi jen stěží pochopí, co ROA představovala a jakým způsobem podpořila české povstalce v

Pražském povstání.

„6. května zasáhli na straně povstalců, kteří byli již v téměř beznadějně situaci, vojáci 1. divize Ruské osvobozené armády, v níž do té doby po boku nacistů bojovali zběhlí ruští vojáci. Vlasovci, jak byli označováni podle svého velitele generála Vlasova, marně doufali, že se vystoupením proti Němcům na poslední chvíli zachrání před trestem a získají poválečný azyl na Západě.“

V úryvku z učebnice autorů Pavla Augusty, Františka Honzáka, Petra Luňáka a Marka Pečenky se lze setkat s jednou výraznou nepřesností. Autoři uvádějí, že ROA byla tvořena zběhlými ruskými vojáky. S tímto tvrzením zásadně nesouhlasím, protože personální složení ROA bylo značně diverzifikované.

„V této kritické situaci zasáhly do boje jednotky Ruské osvobozené armády (ROA, tzv. vlasovci podle velitele generála Andreje Vlasova). Tyto jednotky dosud bojovaly po boku Němců proti Rudé armádě, v posledních hodinách války se však pokoušely probít na západ a vystoupily na straně povstalců. Jejich zásah přispěl k zažehnání nejhroší krize.“

Jaroslav Láník a Vladimír Pilát ve své interpretaci účasti jednotek ROA v událostech Pražského povstání uvádějí, že se tyto jednotky pokoušely probít na západ. Tato informace je nepřesná v tom, že vlasovci vyjma pražského intermezza ustupovali vstříc zajetí u západních spojenců bez výraznějších incidentů a vystoupení proti německým či spojeneckým ozbrojeným silám.

„V kritické situaci poskytli pomoc bojující Praze vlasovci, příslušníci Ruské osvobozené armády (ROA). Jejich zásah povstalcům nesporně pomohl, ale ČNR s nimi odmítla jednat. Vycházela z toho, že tito ruští a ukrajinští vojáci, jimž velel bývalý sovětský generál Vlasov, bojovali až dosud po boku Hitlera. Vlasovci se tak ocitli v bezvýchodné pozici. Nemohli očekávat, že by jim jejich spojení s nacistickým Německem mohlo být prominuto, i když jej zdůvodňovali tím, že chtěli dosáhnout osvobození Ruska od nadvlády Stalina. Z Prahy se stáhli 8. května 1945. Pokud se nedostali do amerického zajetí, zmasakrovaly je jednotky sovětské armády; pokud ano, byli vydáni a čekal je stejný osud.“

Dobře formulovaný a faktograficky správný úryvek z učebnice autora Jana Kuklíka. Možná bych úryvek doplnil o informaci, proč se rozhodli vlasovci v Praze

zasáhnout.

„Zlom přinesl zásah vlasovců, sovětských vojáků, kteří se po zajetí Němci kvůli nenávisti ke Stalinovi postavili na jejich stranu a bojovali proti „své“ zemi. Za příslib odchodu do amerického zajetí se nyní postavili proti Němcům.“.

V titulu autorů Radka Aubrechta a Michala Kaderky se čtenář dozvídá o zásahu vlasovců jako o zlomovém momentu Pražského povstání. Toto tvrzení je sporné. Z hlediska bojového vystoupení jednotek ROA by bylo vhodnější použít spíše pojmů „výrazná pomoc“ či „zásah v kritickou chvíli“. Opět se rovněž objevuje informace o složení ROA ze zajatců, o níž jsem již výše hovořil jako o nepřesné. Vystoupení jednotek ROA proti Němcům autoři podmiňují příslibem odchodu do amerického zajetí. Tato možnost však byla pouze jednou z variant, proč vlasovci v závěrečných dnech 2. světové války odmítli bojovat na straně Němců a dokonce obrátili zbraně proti nim.

„Postupu Wehrmachtu a jednotek SS z benešovského cvičiště do centra Prahy odolávalo na straně povstalců i vládní vojsko a tzv. Ruská osvobozenecká armáda generála Andreje A. Vlasova (tzv. vlasovci) – protibolševická jednotka sestavená Němci z ruských zajatců.“.

Ve velmi strohé informaci z učebnice autorského kolektivu Jan Čurda, Petr Dvořák, Petr Hušek, Jitka Jindřišková, Václav Kaška, Ondřej Kolář, Jiří Němec a Tomáš Pánek se žák dozvídá, že jakási ROA odolávala postupu Wehrmachtu a jednotek SS z benešovského cvičiště do centra Prahy. To je sice pravda, avšak tomuto postupu stáli v cestě vojáci 1. a 2. pěšího pluku 1. pěší divize ROA. Další divizní části bojovaly v jiných částech Prahy a plnily jiné úkoly. Rovněž označení ROA za jednotku je poněkud bagatelizující. Opět se setkáváme s informací o složení ROA ze zajatců, která je však nepřesná.

„Pomoc bojovníkům pražského povstání poskytli vlasovci (oddíly Němci zajatého ruského generála Andreje Vlasova), kteří odmítli bojovat na straně hitlerovců.“.

Autorská dvojice Miloš Hájek a Jarmila Ryšánková pouze heslovitě zmiňuje vlasovce a uvádí, že odmítli bojovat na straně hitlerovců. Informace podobného ražení oplývá pouze velmi omezenou výpovědní hodnotou o historické události.

„Přílohy 4 a 5.“.

V souboru dějepisných map vydaných Kartografií Praha se nacházejí 2 shodné mapičky jako ve výše zmíněném dějepisném atlase Heleny Mandelové. Jak na mapě Květnového povstání, tak na mapě Pražského povstání jsou vyznačeny jednotky *ROA*.

4.3 RVP ZV, RVP G a ROA + Pražské povstání

V závěrečné podkapitole této kapitoly uvádím přepis konkrétních požadavků z Rámcových vzdělávacích programů pro základní vzdělávání²⁸⁷ a pro gymnázia²⁸⁸. Považuji za vhodné je v rámci této syntetické kapitoly uvést.

RVP ZV – 2. stupeň, MODERNÍ DOBA. Očekávané výstupy, žák:

- na příkladech demonstuje zneužití techniky ve světových válkách a jeho důsledky
- charakterizuje jednotlivé totalitní systémy, příčiny jejich nastolení v širších ekonomických a politických souvislostech a důsledky jejich existence pro svět; rozpozná destruktivní sílu totalitarismu a vypjatého nacionalismu
- na příkladech vyloží antisemitismus, rasismus a jejich nepřijatelnost z hlediska lidských práv
- zhodnotí postavení Československa v evropských souvislostech a jeho vnitřní sociální, politické, hospodářské a kulturní prostředí

Učivo:

- první světová válka a její politické, sociální a kulturní důsledky
- nové politické uspořádání Evropy a úloha USA ve světě; vznik Československa, jeho hospodářsko-politický vývoj, sociální a národnostní problémy
- mezinárodně politická a hospodářská situace ve 20. a 30. letech; totalitní systémy – komunismus, fašismus, nacismus – důsledky pro Československo a svět
- druhá světová válka, holocaust; situace v našich zemích, domácí a zahraniční odboj; politické, mocenské a ekonomické důsledky války.²⁸⁹

287 MŠMT ČR: Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. MŠMT ČR, Praha: 2013.

288 VÚP: Rámcový vzdělávací program pro gymnázia. VÚP, Praha: 2007. ISBN 978-80-87000-11-3.

289 MŠMT ČR: Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. MŠMT ČR, Praha: 2013. Str. 47-48.

RVP G – MODERNÍ DOBA I – SITUACE V LETECH 1914-1945. Očekávané výstupy, žák:

- charakterizuje dvě světové války, dokumentuje sociální, hospodářské a politické důsledky
- uvede příčiny a projevy politického a mocenského obrazu světa, který byl určen vyčerpáním tradičních evropských velmocí, vzestupem USA a nastolením bolševické moci v Rusku
- vymezí základní znaky hlavních totalitních ideologií a dovede je srovnat se zásadami demokracie; objasní příčiny a podstatu agresivní politiky a neschopnosti potencionálních obětí jí čelit
- vysvětlí souvislost mezi světovou hospodářskou krizí a vyhocením politických problémů, které byly provázeny radikalizací pravicových i levicových protidemokratických sil
- popíše a zhodnotí způsob života v moderní evropské společnosti, zhodnotí význam masové kultury

Učivo:

- první světová válka, české země v době první světové války, I. odboj
- revoluce v Rusku, upevňování bolševické moci
- versailleský systém a jeho vnitřní rozpory
- vznik Československa, Československo v meziválečném období
- Evropa a svět ve 20. a 30. letech, světová hospodářská krize ve světě i v ČSR, růst mezinárodního napětí a vznik válečných ohnisek
- mnichovská krize a její důsledky
- kultura 1. polovina 20. století (zrod moderního umění, nástup masové kultury, sport)
- druhá světová válka (globální a hospodářský charakter války, věda a technika jako prostředky vedení války, holocaust, Protektorát Čechy a Morava, II. odboj).²⁹⁰

Ani v jednom případě není zmíněna *ROA*. Ba co více, není zmíněno ani Pražské povstání. Je tedy na vyučujícím, jakým způsobem bude informace o této historické události prezentovat.

290 VÚP: Rámcový vzdělávací program pro gymnázia. VÚP, Praha: 2007. ISBN 978-80-87000-11-3. Str. 45-46.

5 ZÁVĚR

Touto prací jsem chtěl dokázat skutečnost, že účast jednotek *ROA* na straně českých povstalců v událostech Pražského povstání může být z politických důvodů napříč dobou účelově zkreslována či dokonce zcela vynechána. Jako výzkumný vzorek jsem použil učebnice dějepisu a další publikace (školské dokumenty) pro sekundární školství z fondů NPK, které jsem rozdělil dle soudobého politického režimu v České republice, respektive Československu do 3 kategorií (dle doby jejich vzniku, respektive vydání): 1. 1945-1948; 2. 1948-1989; 3. 1989 – současnost. Získané poznatky jsem posléze podrobil konfrontaci s historickými skutečnostmi, které jsem za pomoci tematických pramenů shrnul v historizující části práce.

Z období vzniku (vydání) 1945-1948 celkem 7 titulů z 21 prostudovaných zachycovalo události Pražského povstání. Žádný z titulů však již neobsahoval zmínku o zapojení vlasovců do této historické události. Všech 26 prostudovaných titulů z období vzniku (vydání) mezi lety 1948-1989 obsahovalo informace o Pražském povstání. Pouze 1 titul pak obsahoval i zmínku o zapojení jednotek *ROA*. V případě učebnic dějepisu a dalších publikací (školských dokumentů) vzniklých (vydaných) od roku 1989 do současnosti jsem prošel celkem 25 titulů, z nichž již 19 obsahovalo zmínku o participaci jednotek *ROA* v událostech Pražského povstání, čímž se mi potvrdil progres v historiografické objektivitě v souvislosti s politickými a společenskými změnami, které proběhly v rámci liberalizačního procesu po pádu socialismu v Československu, respektive později v České republice. Je potěšitelné, že i ve školství se tyto změny po roce 1989 projevují. Absenci zmínky o zapojení vlasovců v učebnicích dějepisu a dalších publikacích (školských dokumentech), jejichž armáda byla zformována k boji proti sovětskému bolševismu, si vysvětluji politickou nepohodlností a snahou tabuizovat tuto historickou skutečnost. Ostatně i úryvky z učebnic dějepisu a dalších publikací (školských dokumentů) vzniklých (vydaných) v obdobích 1945-1948 a 1948-1989, v nichž sice není zachycena účast jednotek *ROA* v událostech Pražského povstání, avšak Pražské povstání popsáno je, hýří ideologickou poplatností tehdejší domácí politické situaci. Tato tvrzení podkládají hlavně poznatky z díla *Didaktika dějepisu* od autora Františka Parkana, z něhož čerpám v jedné z podkapitol praktické části mojí práce.

V syntetické části práce jsem podrobil konkrétní zmínky o účasti jednotek *ROA* v událostech Pražského povstání konfrontaci s poznatky z teoretické části. V případě

titulu z období vzniku (vydání) 1948-1989 je zřejmý kontext doby vzniku (vydání). I přes faktické nepřesnosti, jež autor bezpochyby cíleně uvedl v rámci poplatnosti tehdejšímu režimu, hodnotím příspěvek jako přiměřený. Už jenom skutečnost, že autor zapojení vlasovců na straně českých povstalců zmínil, je bezesporu pozitivní. V případě zmínek o participaci vlasovců v událostech Pražského povstání v titulech vydaných po roce 1989 mohu s potěšením konstatovat, že jsem se již nesešel se záměrnou ideologickou negací jejich role. V jednotlivých příspěvcích se vesměs nevyskytují ani zásadní faktografické nepřesnosti. Pouze v učebnici *Dějepis II. v kostce* od autorky Marie Sochrové se vyskytuje závažná faktografická nepřesnost, kdy autorka namísto *Ruské osvobozené armády* uvádí nesprávně „*Rudá osvobozená armáda*“, což je v zásadním rozporu se zaměřením a cíli zaniklé ROA.

Závěrečným epilogem této práce konstatujeme, že *1. pěší divize ROA* byla rozpuštěna dne 12. května 1945 v blízkosti jihočeské obce Lnáře, přičemž vojákům bylo dáno doporučení, aby se pokusili v malých skupinkách přejít do americké zóny, která se nacházela několik stovek metrů za divizními pozicemi.²⁹¹ Velká část mužstva však padla do sovětského zajetí, poněvadž prostor dislokace divize byl posléze obsazen jednotkami *25. tankového sboru 4. gardové tankové armády I. ukrajinského frontu Rudé armády* pod velením generálmajora Jevgenije Ivanoviče Fominycha.²⁹² Podobný osud se týkal i většiny vyšších důstojníků *1. pěší divize ROA*. Vlasovce čekala smrt na sovětských popravištích, v lepším případě pak dlouholetá internace v sovětských gulazích.

Dne 2. srpna 1946 přinesly noviny *Izvěstija* následující zprávu: „*Vojenské kolegium Nejvyššího soudu SSSR přešetřilo obžalobu proti A. A. Vlasovovi, V. F. Malyškinovi, G. N. Žilenkovovi, F. I. Truchinovi, V. I. Zakutnému, S. K. Buňačenkovi, G. A. Zverevovi, V. D. Korbukovovi a N. Š. Šatovovi pro velezradu, aktivní špionáž a teroristickou činnost a odsoudilo obžalované k trestu smrti oběšením. Rozsudek byl vykonán.*“²⁹³

²⁹¹ AUSKÝ, Stanislav A.: *Vojska generála Vlasova v Čechách*. 4. vydání. Vyšehrad, Praha: 2005. ISBN 80-7021-793-6. Str. 211-212.

²⁹² *Ibidem*.

²⁹³ *Ibidem*. Str. 229.

6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

6.1 Učebnice dějepisu a další publikace (školské dokumenty)

AUBRECHT, Radek; KADERKA, Michal: Maturitní otázky dějepisu. Fragment, Praha: 2007.

AUGUSTA, Pavel; HONZÁK, František; LUŇÁK, Petr; PEČENKA, Marek: Dějiny moderní doby 1. díl. SPL – Práce, Praha: 2007.

BAUMANN, Bedřich; ŠEDA, Václav; VÁVRA, Jaroslav: Učební texty pro dějepis: *dějiny nové doby, část II.*. Státní pedagogické nakladatelství, Praha: 1953.

BENEŠ, Zdeněk; NÁLEVKA, Vladimír: dějepis pro střední odborné školy. SPL – Práce, Praha: 2009.

BUREŠOVÁ, Jana; HÝSEK, Ondřej: Dějepis 9 moderní dějiny. PRODOS, Olomouc: 2008.

CAMBEL, Samuel; KAMENEC, Ivan; MACEK, Zdeněk; SÝKORA, Jaroslav: Dějepis pro III. Ročník gymnázia. Státní pedagogické nakladatelství, Praha: 1986.

ČAPEK, Vratislav; FLOREK, Ondřej; MACEK, Zdeněk; SUTTÝ, Miroslav: Dějepis II pro 2. ročník středních odborných škol a 1. ročník středních odborných učilišť (studijní obory). Státní pedagogické nakladatelství, Praha: 1984.

ČAPEK, Vratislav a kol.: Dějiny 19. a 20. století: Dějepis pro střední odborná učiliště (učební obory). Státní pedagogické nakladatelství, Praha: 1988.

ČAPKA, František; ZRNÍKOVÁ, Jana: Dějepis: *Novověk, moderní dějiny*. Nová škola, Brno: 2012.

ČERMÁK, Vratislav; OLIVA, Otto: Dějepis (učební text pro I. a II. ročník veřejných obchodních škol. Státní nakladatelství, Praha: 1947.

ČORNEJ, Petr; ČORNEJOVÁ, Ivana; KUDRYS, Milan; PARKAN, František: Dějepis pro střední odborné školy: *české a světové dějiny*. SPN – pedagogické nakladatelství, Praha: 2002.

ČURDA, Jan; DVOŘÁK, Petr; HUŠEK, Petr; JINDŘIŠKOVÁ, Jitka; KAŠKA, Václav; KOLÁŘ, Ondřej; NĚMEC, Jiří; PÁNEK, Tomáš: Moderní dějiny pro střední školy: *světové a české dějiny 20. století a prvního desetiletí 21. století*. DIDAKTIS, Brno: 2014.

DĚDINA, Jan; FIDRMUC, Oldřich; CHOC, Pavel; KOPÁČ, Jaroslav; PRAVDOVÁ, Marie; SACHSOVÁ, Hana: Dějepis: *Učební text pro IV. třídu středních škol*. Státní nakladatelství, Praha: 1950.

DĚDINA, Jan; FIDRMUC, Oldřich; CHOC, Pavel; KOPÁČ, Jaroslav; PRAVDOVÁ, Marie; SACHSOVÁ, Hana: Dějiny novověku: *Učební text pro IV. třídu středních škol*. Státní pedagogické nakladatelství, Praha: 1953.

DOHNAL, Miloň: Dějepis III. Státní pedagogické nakladatelství, Praha: 1980.

FIDRMUC, Oldřich; FILIP, Jan: Dějepisné učební texty pro 8. třídu středních škol. Státní nakladatelství, Praha: 1948.

FÍŠER, Rudolf; HARNA, Josef: Dějiny českých zemí II. Fortuna, Praha: 1998.

FRENDLOVSKÝ, František: Československé dějiny: *stručný přehled*. Ústřední učitelství a knihkupectví, Brno: 1946.

GLOSER, Jan; SEDLMAYEROVÁ, Milena: České země ve 20. století: *co v učebnicích je i není*. Albra, Úvaly: 2004.

HÁJEK, Miloš; RYŠÁNKOVÁ, Jarmila a kol.: Svět a Československo ve 20. století. HORIZONT, Praha: 1990.

HARNA, Josef a kol.: České a československé dějiny III: *Dokumenty a materiály*. Fortuna, Praha: 1992.

HOMEROVÁ, Marie; PARKAN, František: Dějepis: *sbírka úloh pro společnou část maturitní zkoušky*. TAURIS, Praha: 2002.

HOSTÁŇ, Jan: Československé dějiny. Nakladatel Josef Hokr, Praha: 1946.

HUSA, Václav: Československé dějiny: *Pokusná učebnice pro jedenáctý ročník, druhá část (od roku 1848)*. Státní pedagogické nakladatelství, Praha: 1961.

HUSA, Václav: Československé dějiny: *Učebnice pro druhý a třetí ročník střední všeobecně vzdělávací školy*. Státní pedagogické nakladatelství, Praha: 1964.

HUSA, Václav; KROPILÁK, Miroslav: Československé dějiny: *Učebnice pro střední školu*. Státní pedagogické nakladatelství, Praha: 1967.

HYSKO, Miro; KROPILÁK, Miroslav; URBAN, Zdeněk: Dějiny ČSR III. Díl (1918-1948): *Učební text pro 11. postupný ročník všeobecně vzdělávacích škol a školy pedagogické*. Státní pedagogické nakladatelství, Praha: 1955.

CHARVÁT, Jaroslav: Světové dějiny: *Učebnice pro I. a II. ročník gymnázií a I. ročník středních odborných škol*. Státní pedagogické nakladatelství, Praha: 1981.

CHARVÁT, Jaroslav; PRAVDOVÁ, Marie; SOJÁK, Vladimír: Dějepis pro I. a II. (desátý) ročník. Státní pedagogické nakladatelství, Praha: 1963.

CHARVÁT, Jaroslav; PRAVDOVÁ, Marie; SOJÁK, Vladimír: Dějepis pro desátý ročník: *Pokusná učebnice*. Státní pedagogické nakladatelství, Praha: 1958.

CHOC, Pavel; SOCHOR, Jaroslav: Učebnice dějepisu pro nižší třídy středních škol. Česká grafická unie, Praha: 1947.

- JANOVSKÝ, Julius: Dějiny Československé republiky slovem a dokumenty: *Od roku 1918 do roku 1992*. S & M, Praha: 1994.
- JELÍNEK, Jaroslav; ŠERÁK, Miroslav: Dějepis II (Učební text pro II. ročník obchodních akademií). Státní nakladatelství, Praha: 1948.
- JELÍNEK, Jaroslav; ŠERÁK, Miroslav: Dějepis IV (Učební text pro IV. ročník obchodních akademií). Státní nakladatelství, Praha: 1948.
- JOZA, Jaroslav; PÖSL, František: Dějepis pro kursy z učiva osmileté střední školy II. část. Státní pedagogické nakladatelství, Praha: 1960.
- JOŽÁK, Jiří: Dějepis: *Nová doba, 3. díl, Druhá světová válka a československý odboj*. SPL – Práce, Praha: 1993.
- KARTOGRAFIE PRAHA: Školní atlas českých dějin: *atlas pro základní školy a víceletá gymnázia*. Kartografie, Praha: 2006.
- KOVÁČOVÁ, Anna a kol.: Dějepis: *Experimentální učební text pro III. ročník gymnázia*. Státní pedagogické nakladatelství, Praha: 1978.
- KRÁL, Václav: Československé dějiny 1945-1972. Státní pedagogické nakladatelství, Praha: 1974.
- KUKLÍK, Jan: Lidé v dějinách: *období 1918-1945 rozkvět a soumrak československé demokracie*. Fortuna, Praha: 1996.
- KUKLÍK, Jan; KUKLÍK, Jan: Dějepis 4 pro gymnázia a střední školy: *nejnovější dějiny*. SPN – pedagogické nakladatelství, Praha: 2005.
- KUNSTOVÁ, Eliška; MANDELOVÁ, Helena; PAŘÍZKOVÁ, Ilona: Dějiny 20. století. DIALOG, Liberec: 2004.
- KVAČEK, Robert: České dějiny II: *učebnice pro střední školy*. SPL – Práce, Praha: 2002.
- LÁNÍK, Jaroslav; PILÁT, Vladimír: Historie 1 moderní dějiny. Scientia, Mníšek pod Brdy: 2000.
- MANDELOVÁ, Helena a kol.: Dějiny 20. století: *dějepisné atlasy pro základní školy a víceletá gymnázia*. Kartografie, Praha: 2001.
- MAREK, Jaroslav a kol.: České a československé dějiny II: *od roku 1790 do současnosti*. Fortuna, Praha: 1991.
- MIKESKA, Tomáš; PARKAN, František; PARKANOVÁ, Markéta: Dějepis 9: *učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia*. Fraus, Plzeň: 2011.
- MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ: Dějepis: *Společenskovědný seminář v dějepise*. Státní pedagogické nakladatelství, Praha: 1969.
- MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ A KULTURY: Učební osnovy střední školy pro pracující

(večerní a směnné studium): *Dějepis*. Státní pedagogické nakladatelství, Praha: 1964.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ A KULTURY: Učební osnovy středních všeobecně vzdělávacích škol: *Dějepis*. Státní pedagogické nakladatelství, Praha: 1966.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ ČESKÉ SOCIALISTICKÉ REPUBLIKY: Experimentální učební osnovy pro gymnázia: *Dějepis (povinný předmět v I.-III. ročníku)*, *Dějepisný seminář (volitelný předmět ve IV. ročníku)*. Státní pedagogické nakladatelství, Praha: 1982.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ ČESKÉ SOCIALISTICKÉ REPUBLIKY: Učební osnovy gymnasia: *Dějepis (povinný předmět)*, *Dějepis (volitelný předmět na přírodovědné větvi)*, *Společenskovední seminář v dějepise (volitelný předmět)*. Státní pedagogické nakladatelství, Praha: 1972.

MŠMT ČR: Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. MŠMT ČR, Praha: 2013.

MŠMT ČR: Zpráva o vývoji českého školství od listopadu 1989. MŠMT ČR, Praha: 2009.

PARKAN, František: Didaktika dějepisu. Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, Praha: 2014. ISBN 978-80-7290-644-4.

PÁTEK, Jaroslav: Československé dějiny (1939-1948). Státní pedagogické nakladatelství, Praha: 1974.

SOCHROVÁ, Marie: Dějepis II. v kostce. Fragment, Praha: 2004.

SOJÁK, Vladimír; VÁVRA, Jaroslav; VOŠAHLÍK, Josef: Dějiny doby nejnovější (1914-1945): Učební text dějepisu pro jedenáctý ročník škol všeobecně vzdělávacích a pro třetí ročník škol pedagogických. Státní pedagogické nakladatelství, Praha: 1956.

VÁVRA, Jaroslav: Učební texty pro dějepis. Státní nakladatelství, Praha: 1952.

VÚP: Rámcový vzdělávací program pro gymnázia. VÚP, Praha: 2007. ISBN 978-80-87000-11-3.

6.2 Literatura, rukopisy

ALEKSANDROV, Kirill: Armija generala Vlasova 1944-1945. Jauza – EKSMO, Moskva: 2006. ISBN 5-69915429-9.

ALEKSANDROV, Kirill: Oficerskij korpus armiji general-lejtenanta A. A. Vlasova 1944-1945. Posev, Moskva: 2009. ISBN 978-5-85824-186-7.

ARTĚMJEV, Vjačeslav P.: Pervaja divizija ROA. SBONR, London Ontario: 1974.

AUSKÝ, Stanislav A.: DOBROVOLNÍCI: Evropská politika a druhá světová válka. 1. vydání. Dita, Praha: 2002. ISBN 80-85926-35-0.

- AUSKÝ, Stanislav A.: Kozáctvo. *Poslední nástup a zánik*. 1. vydání. Mladá fronta, Praha: 2003. ISBN 80-204-09393-9.
- AUSKÝ, Stanislav A.: Vojska generála Vlasova v Čechách. 4. vydání. Vyšehrad, Praha: 2005. ISBN 80-7021-793-6.
- HOFFMANN, Joachim: Die Geschichte der Wlassow-Armee. Verlag Rombach, Freiburg: 1986. ISBN 9783793001867.
- JEŽEK, Vladimír: Voláme všechny. *Československý revoluční vysílač na vlně 415,5 metru ve dnech 5.-9. května 1945*. 1. vydání. Nakladatelství politické literatury, Praha: 1966. 25-020-66.
- KLIMEŠ, Vít: Válka na východě – analýza problémů vedoucích k obratu ve 2. světové válce. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olonouci, Olomouc: 2013.
- KOKOŠKA, Stanislav: Praha v květnu 1945. *Historie jednoho povstání*. 1. vydání. Lidové noviny, Praha: 2005. ISBN 80-7106-740-7.
- LITERA, Bohuslav; VYKOUKAL, Jiří; TEJCHMAN, Miroslav: Východ. *Vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989*. 1. vydání. Libri, Praha: 2000. ISBN 80-85983-82-6.
- MAREK, Jindřich: Barikáda z kaštanů. *Pražské povstání v květnu 1945 a jeho skuteční hrdinové*. 1. vydání. Svět křídel, Cheb: 2005. ISBN 80-86808-15-7.
- MELICHAR, Václav: Jak to bylo v květnu 1945. Melantrich, Praha: 1985.
- PACNER, Karel: Osudové okamžiky Československa. 2. vydání. Albatros, Praha: 2001. ISBN 80-00-00987-0.
- RICHTER, Karel: Osudový omyl generála Vlasova. 3. vydání. Epoque, Praha: 2010. ISBN 978-80-7425-051-4.
- STEENBERG, Sven: Vlasov. Alfred A. Knopf, New York: 1970.
- ŽÁČEK, Pavel: Kasárna na levém břehu. *Smíchov a okolí v pražském povstání 1945*. 1. vydání. Svět křídel, Cheb: 2003. ISBN 80-85280-87-6.
- ŽÁČEK, Pavel: Prahou pod pancířem vlasovců. *České květnové povstání ve fotografii*. 1. vydání. Mladá fronta, Praha: 2014. ISBN 978-80-204-2681-9.
- ŽÁČEK, Pavel: Vlasovci německým pohledem. *Anabáze 1. pěší divize Ozbrojených sil KONR na jaře 1945*. In: Securitas imperii 18. ÚSTR, Praha: 2011. ISSN 1804-1612.
- ŽÁČEK, Pavel (ed.): Vojenské velitelství Velké Prahy: „Vše pro vítězství“. In: Historie a vojenství č. 2. VHÚ Praha, Praha: 1995.

6.3 Internetové zdroje

<http://forum.valka.cz/>

<http://konr.webz.cz/>
<http://militera.lib.ru/>
<http://old.pnp.ru/>
<http://totalita.cz/>
<http://www.ahmp.cz/>
<http://www.armyweb.cz/>
<http://www.ceskenarodnilisty.cz/>
<http://www.jewishvirtuallibrary.org/>
<http://www.leteckabadatelna.cz/>
<http://www.moderni-dejiny.cz/>
<http://www.naep.cz/>
<http://www.npmk.cz/>
<http://www.pribehrozhlasu.cz/>
<http://www.starysmichov.cz/>
<http://www.usd.cas.cz/>
<http://www.ustrcr.cz/>
<http://www.vhu.cz/>
<http://www.vrtulnik.cz/>
<http://www.wwiivehicles.com/>
<http://www.yadvashem.org/>

7 RESUMÉ, SUMMARY

Tato diplomová práce pojednává o interpretaci účasti jednotek *Ruské osvobozené armády* v událostech pražského povstání 1945 ve školských učebnicích dějepisu a dalších publikacích.

Diplomová práce je rozdělena do tří částí.

V praktické části nastiňuji vývoj výuky dějepisu v rámci českého, respektive československého školství v době od roku 1945 do současnosti. Dále v této části analyzuji školské učebnice dějepisu a další publikace (školské dokumenty), které vznikly, respektive byly vydané ve zmíněném období. Zdrojovou institucí pro tyto prameny byla Národní pedagogická knihovna J. A. Komenského v Praze. Zaměřuji se na zachycení událostí Pražského povstání a zejména pak na skutečnost, je-li zmíněna účast jednotek *ROA*.

V historizující části se věnuji popisu zapojení jednotek *ROA* do událostí Pražského povstání. K doplnění kontextu rovněž uvádím ve zkrácené podobě historii a cíle *ROA* či celkové rozložení zneprátených sil v rámci Pražského povstání.

V syntetické části konfrontuji výstupy z praktické části s poznatky z teoretické části. Tuto část doplňuji o výňatky z dokumentů, dle nichž je organizována dnešní zejména základní a středoškolská výuka.

Summary

This thesis deals with the interpretation of *Russian Liberation Army (RLA)* participation in the events of Prague uprising, 1945, in school textbooks and other publications. The thesis is divided into three parts.

In the practical part, I outline the development of historical education in Czech, as well as in Czechoslovakian school system from the year 1945 until present day. Furthermore, in this part, I analyze educational textbooks and other publications (school documents), which were formed, or were published in previously mentioned period. Resource institution for these sources was J. A. Komenský National library of Educational sciences in Prague. I focus mainly on interception of events during Prague uprising, especially on the fact, if there is *RLA* units participation.

In the historical part, I address the description of *RLA* units participation in Prague uprising events. To add to the context, I briefly include *RLA's* history and objectives, and also distribution of antagonised forces during Prague uprising.

In the synthetic part, I confront outputs from the practical part and findings from the theoretical part. To this part, I add extracts from documents, which are used in present day basic and high school organisational structure.

8 PŘÍLOHY

8.1 Mapy z učebnic a školských dokumentů

12. KVĚTNOVÉ POVSTÁNÍ ČESKÉHO LIDU A OSVOBOZENÍ ČSR

F. PRAŽSKÉ POVSTÁNÍ

G. POČETNÍ STAVY JEDNOTEK PODLEHAJÍCÍCH VELITELSTVÍ VELKÉ PRAHY

	důstojníků	rotmistři	muži
5.V.	1716	569	17 400
6.V.	2824	780	26 062
7.V.	3098	829	29 619
8.V.	3292	869	31 340

H. PRAŽSKÉ POVSTÁNÍ V ČÍSLECH

13. PRAŽSKÉ POVSTÁNÍ (5.V.–9.V. 1945)

Příloha č. 1 (MANDELOVÁ, Helena a kol.: Dějiny 20. století: dějepisné atlasy pro základní školy a víceletá gymnázia. Kartografie, Praha: 2001. Str. 43.).

F. PRAŽSKÉ POVSTÁNÍ

G. POČETNÍ STAVY JEDNOTEK PODLEHAJÍCÍCH VELITELSTVÍ VELKÉ PRAHY

	důstojníků	rotmistři	muži
5.V.	1716	569	17 400
6.V.	2824	780	26 062
7.V.	3098	829	29 619
8.V.	3292	869	31 340

H. PRAŽSKÉ POVSTÁNÍ V ČÍSLECH

Účastníci povstání	35 000
Počet barikád	1 583
Padlí na barikádách vlasovců (ROA)	1 694
nučarmárci	cca 30
něm. národnosti	cca 1 000
Padlí a zavraždění v Praze a okolí	cca 3 000
Sířový na objektech zničeno	51
těžce poškozeno	314
lehce poškozeno	3 074

13. PRAŽSKÉ POVSTÁNÍ (5.V.–9.V. 1945)

J. Gollan **R. Vlast** **A. Pražák** **K. Kulvař** **J. Smrkovský** **I. S. Koněv** **G. S. Patton** **A. A. Vlasov**

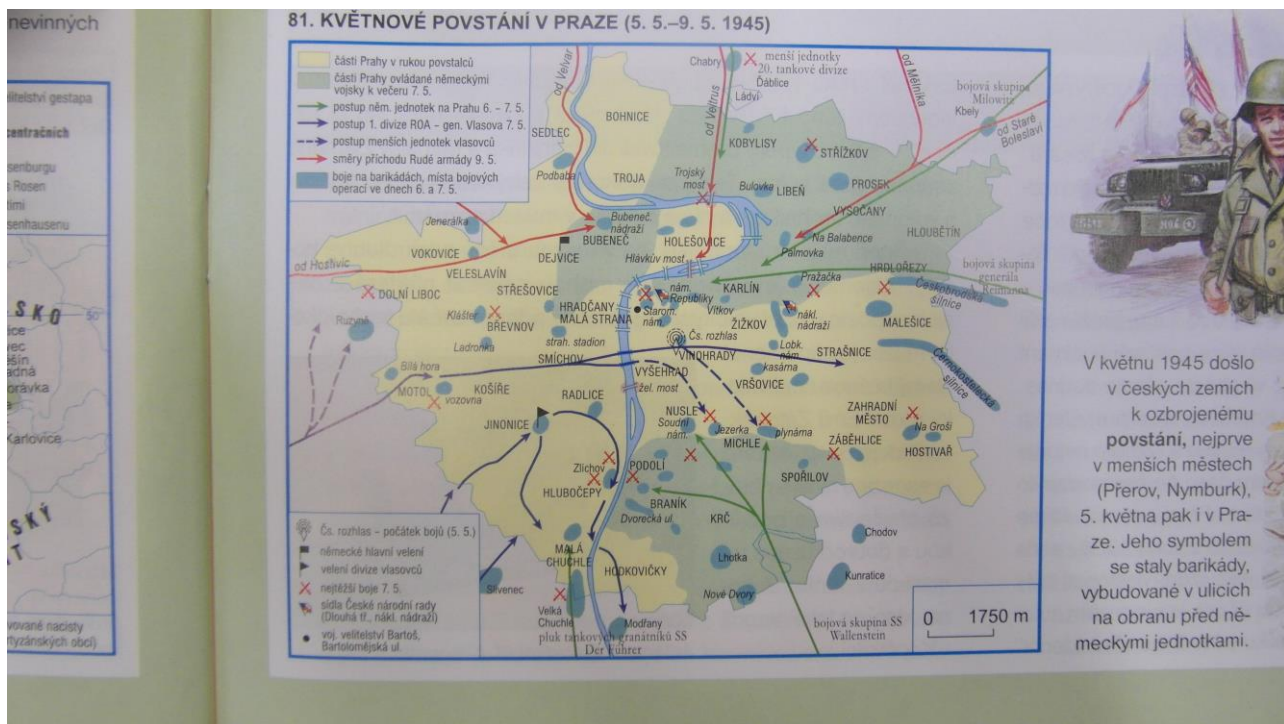
Příloha č. 2 (MANDELOVÁ, Helena a kol.: Dějiny 20. století: dějepisné atlasy pro základní školy a víceletá gymnázia. Kartografie, Praha: 2001. Str. 43.).

Příloha č. 3 (MANDELOVÁ, Helena a kol.: Dějiny 20. století: dějepisné atlasy pro základní školy a víceletá gymnázia. Kartografie, Praha: 2001. Str. 43.).

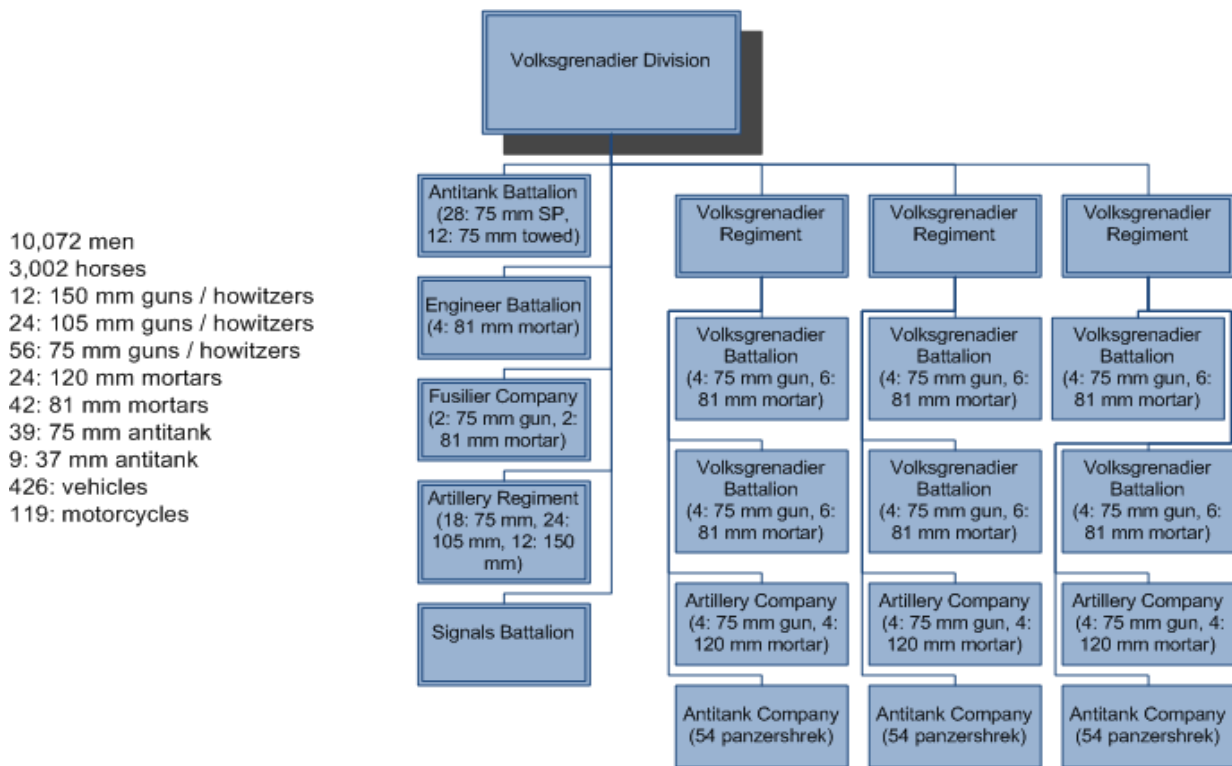

Příloha č. 4 (KARTOGRAFIE PRAHA: Školní atlas českých dějin: atlas pro základní školy a víceletá gymnázia. Kartografie, Praha: 2006. Str. 51.).

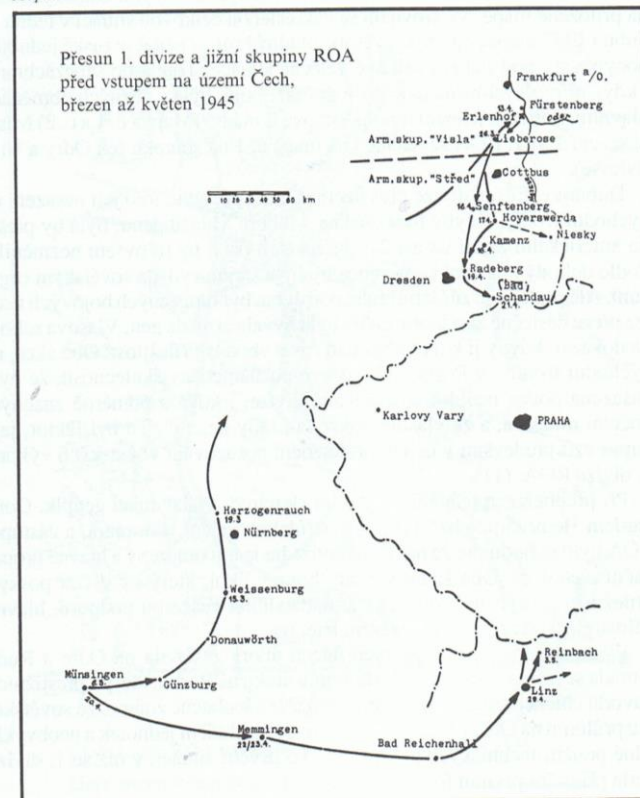
Příloha č. 5 (KARTOGRAFIE PRAHA: Školní atlas českých dějin: atlas pro základní školy a víceletá gymnázia. Kartografie, Praha: 2006. Str. 51.).

8.2 Situační mapy a přílohy ke kapitole č. 3

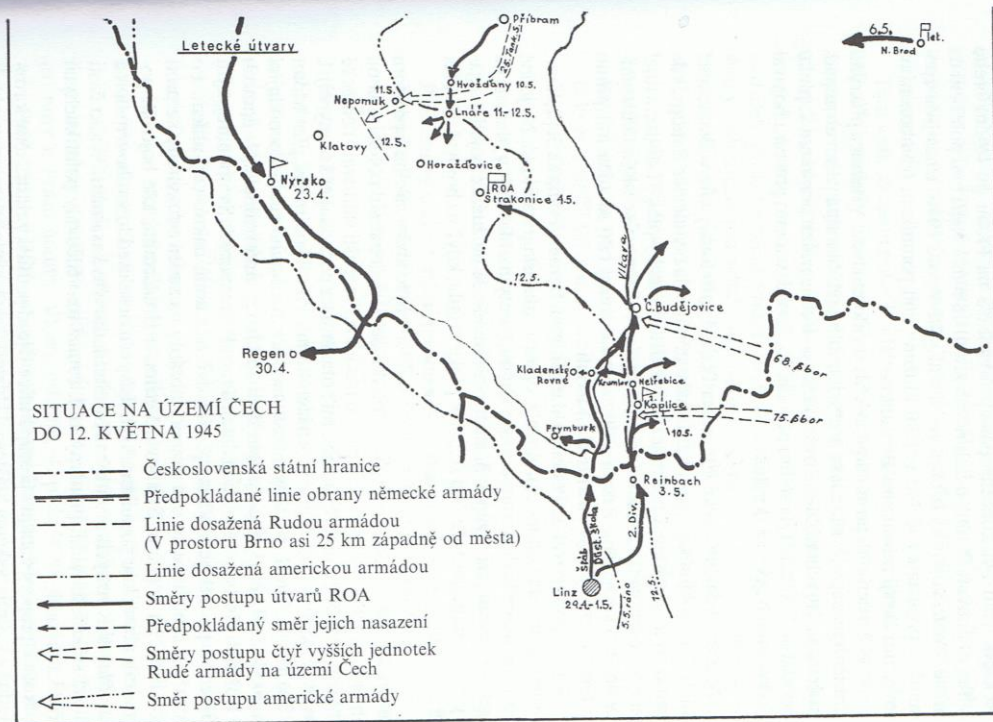
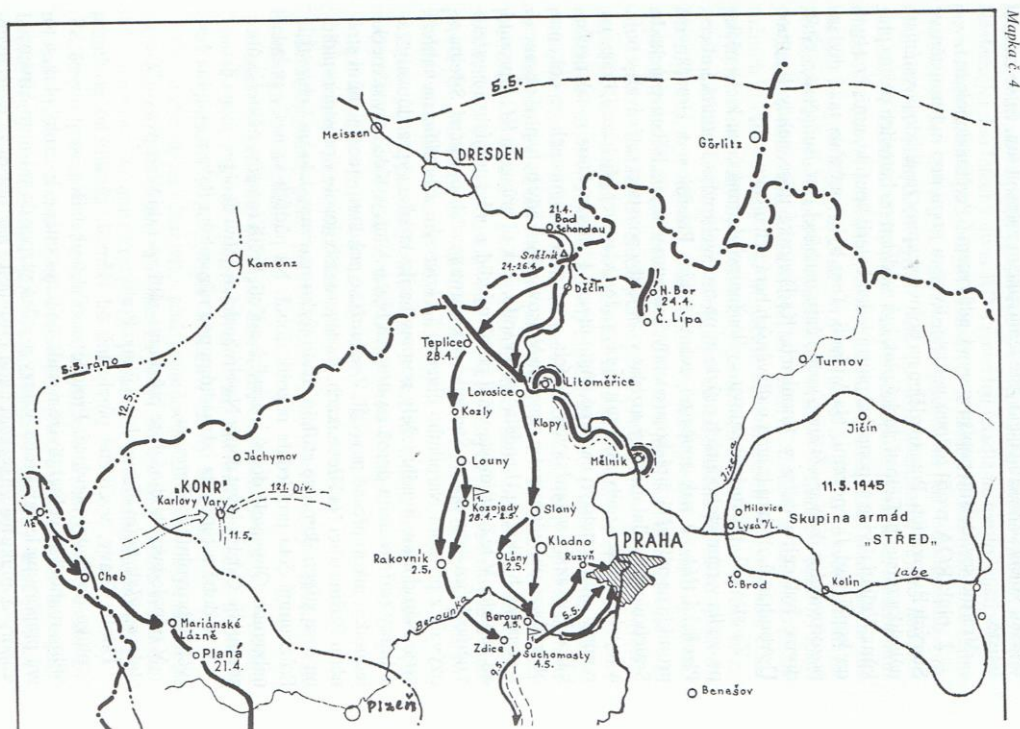

Příloha č. 6 (Zdroj: Germany's Tables of Organization and Equipment (TOE). World War II Vehicles, Tanks, Airplanes, and Guns web. Dostupné z: <http://www.wiivehicles.com/germany/organization.asp>. Datum náhledu: 13. 3. 2015.).
Organizační schéma Volksgrenadier-Division.

Mapka č. 2

Příloha č. 7 (AUSKÝ, Stanislav A.: *Vojska generála Vlasova v Čechách*. 4. vydání. Vyšehrad, Praha: 2005. ISBN 80-7021-793-6. Str. 73.). *Přesun 1. pěší divize ROA a tzv. Jižní skupiny ROA před vstupem na území Čech, březen – květen 1945.*

Příloha č. 8 (AUSKÝ, Stanislav A.: Vojska generála Vlasova v Čechách. 4. vydání. Vyšehrad, Praha: 2005. ISBN 80-7021-793-6. Str. 154-155.). *Situační mapa, území Čech, přesuny jednotek ROA.*

Bratři Češi a Rusi!

Nacionálně-socialistické Německo jest již v předsmrtné agonii a chce ještě násití začátky osvobodeneckého českého národního hnutí v Praze. V Praze vztýčen praporek svobody proti uchvatitelům a dusitelům svobody, proti nacionálně-socialistickému Německu.

My, ruští vojáci, kteří vedeme zápas za svobodu rodného národního Ruska, proti dalšímu pokolení bolševismem, nemůžeme státi stranou tohoto zápasu českého národa.

Dal jsem proto rozkaz Ozbrojeným silám Komitétu pro osvobození Ruska vystáti na podporu vzbouřivším se českým národovcům. Nastal okamžik, kdy lidstvo musí se zbavit konečně vražděného německého nacismu!

Vyzývám Vás, věrné Čechy a Rusy, k zápasu. V tomto zápasu za svobodu nebudeme smrti, neboť začínáme zápas za nezávislost, samostatnost, spravedlnost a svobodu.

Nacionálně-socialistická klika přivedla do zánuby miliony lidstva, přinesla bezpráví a porobu národů, tak jako toto vše přinesl bolševism do naší rodné Rusi. Jedině zápas zbaví nás těchto vrahů lidstva!

Žije svoboda!

Žije sjednocení v zápasu proti vrahům lidstva, nacionálního socialismu a bolševismu!

Vrhni velení Ozbrojených sil Komitétu osvobození Ruska.

Generál-poručík Vlasov.

БРАТЯ ЧЕХИ И РУССКИЕ!

Умирающая система национал-социалистической Германии в предсмертной агонии пытается удушить освободительное движение чешского народа за свою независимость.

В ПРАГЕ поднят восстание против душителей свободы и свободозлюбивых народов против национал-социалистической Германии.

Мы, русские солдаты, борющиеся за свободу своей Родины России, против дальнейшего порабощения ее большевиками, не можем быть в стороне от борьбы такого же свободозлюбивого народа.

Я отдаю приказ Вооруженным Силам Комитета Освобождения Народов России выступить на поддержку восставшего чешского народа.

Наступил момент, когда человечество должно избавиться от национал-социалистической Германии.

Призываю всех верных сынов чешского и русского народов к совместной борьбе. Мы в этой борьбе не будем едины, ибо мы поднимем борьбу за независимость, за справедливость, за свободу.

Национал-социалистическая клика привела к гибели миллионов людей, пригнала бесправие и рабство не меньшее чем принос нашей Родине России большевиками. Только борьба избавит нас от этих врагов человечества.

Да взрастет свобода!

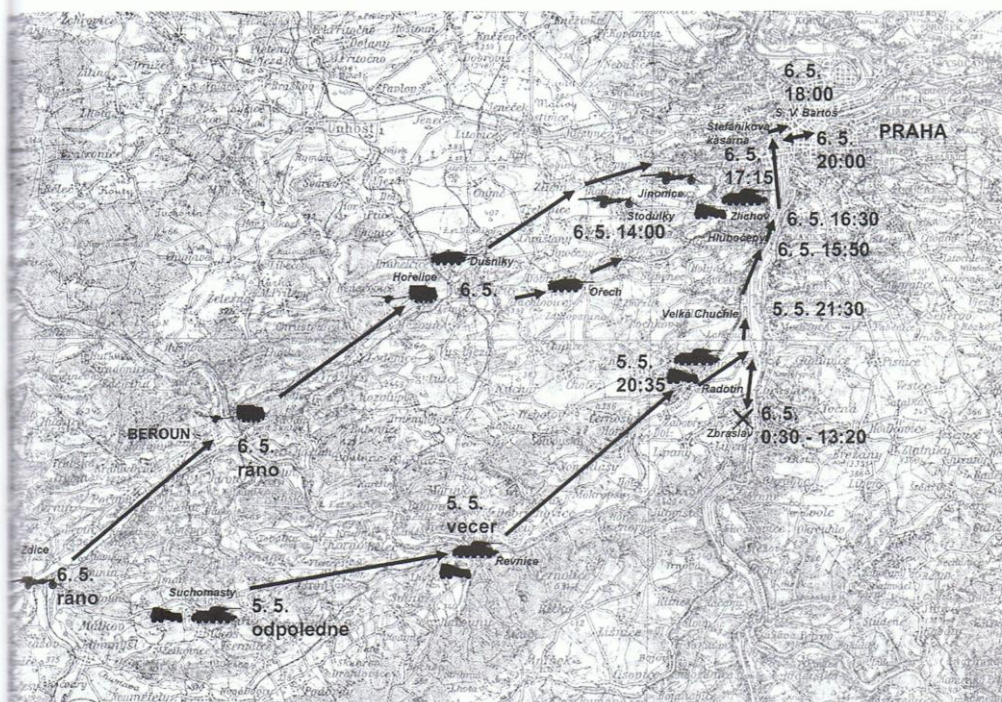
Да взрастет единение в борьбе против врагов человечества - национал-социалистической Германии и большевизма!

ВЕРУЩИМ, ГРАЖДАНСКИМ И ВОЕННЫМ СИЛАМ
КОМИТЕТА ОСВОБОЖДЕНИЯ НАРОДОВ РОССИИ
ГЕНЕРАЛ-ЛЕЙТЕНАНТ

(В Л А С О В)

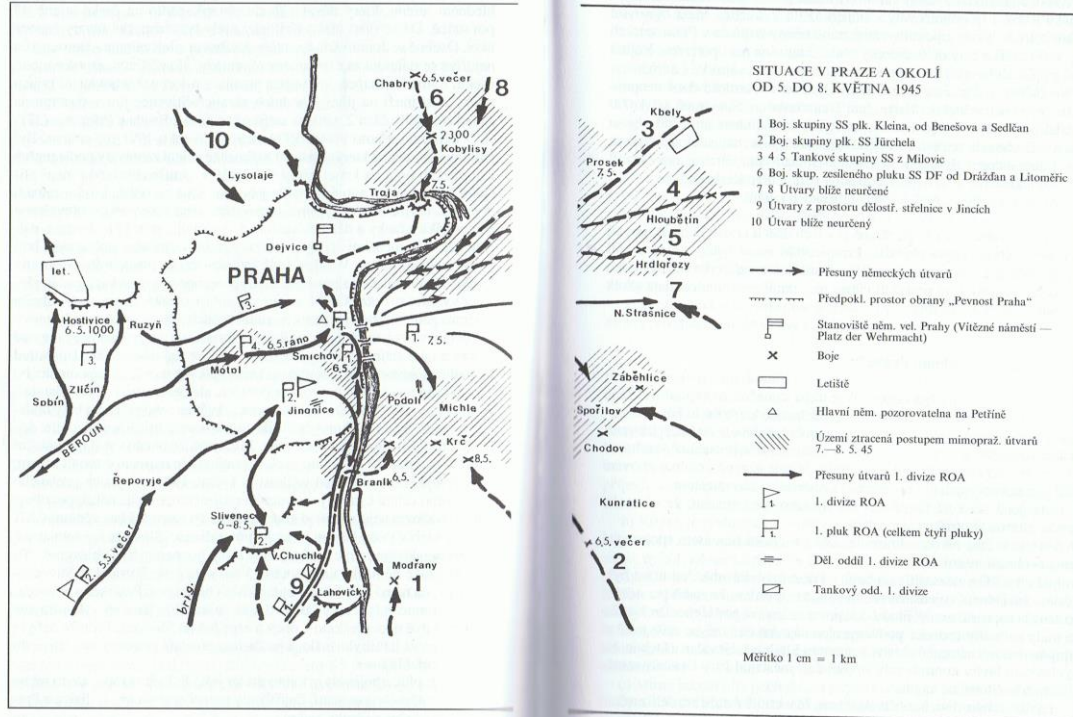
5 мая 1945 года

Příloha č. 10 (AUSKÝ, Stanislav A.: Vojska generála Vlasova v Čechách. 4. vydání. Vyšehrad, Praha: 2005. ISBN 80-7021-793-6. Str. 80.). Leták vydaný polní tiskárnou 1. pěší divize ROA po uzavření vojensko-politické dohody mezi velením divize a záhadnou misí českých parlamentářů dne 5. května 1945.

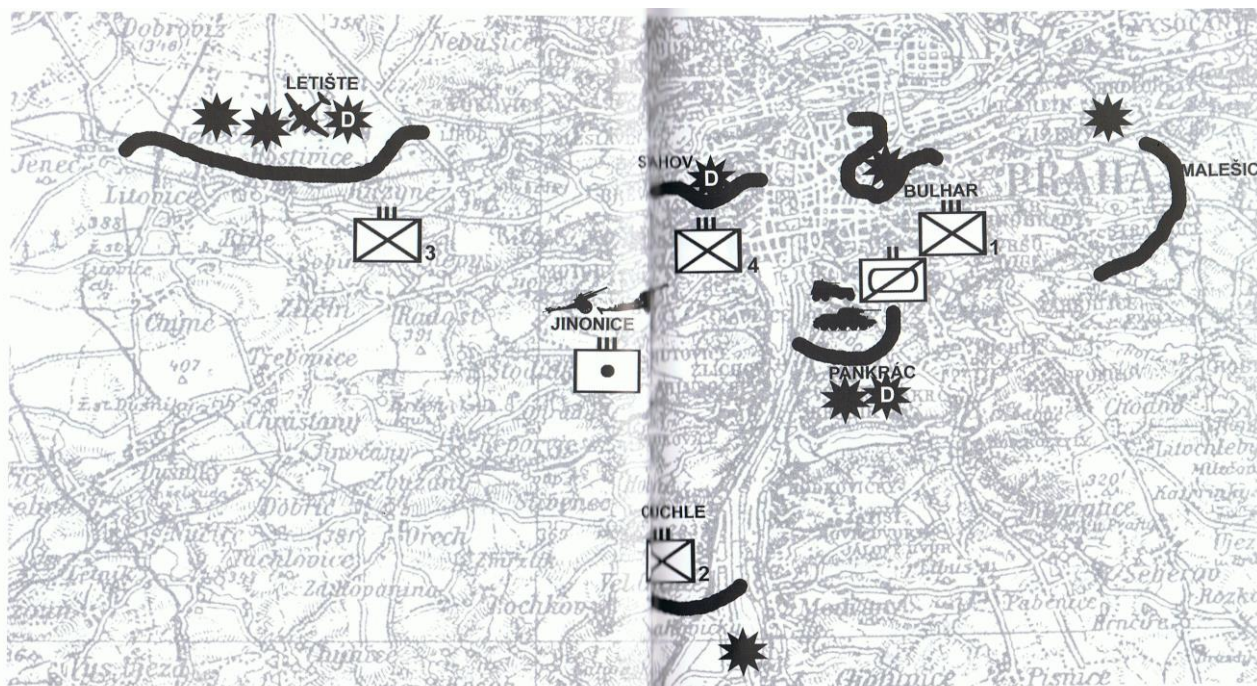

Postup obrněných a dělostřeleckých jednotek 1. pěší divize VS KONR na Prahu, 5. a 6. května 1945

Příloha č. 11 (ŽÁČEK, Pavel: Prahou pod pancířem vlasovců. České květnové povstání ve fotografii. 1. vydání. Mladá fronta, Praha: 2014. ISBN 978-80-204-2681-9. Str. 111.). *Pohyb obrněných a dělostřeleckých jednotek 1. pěší divize ROA na Prahu, 5. a 6. května 1945.*

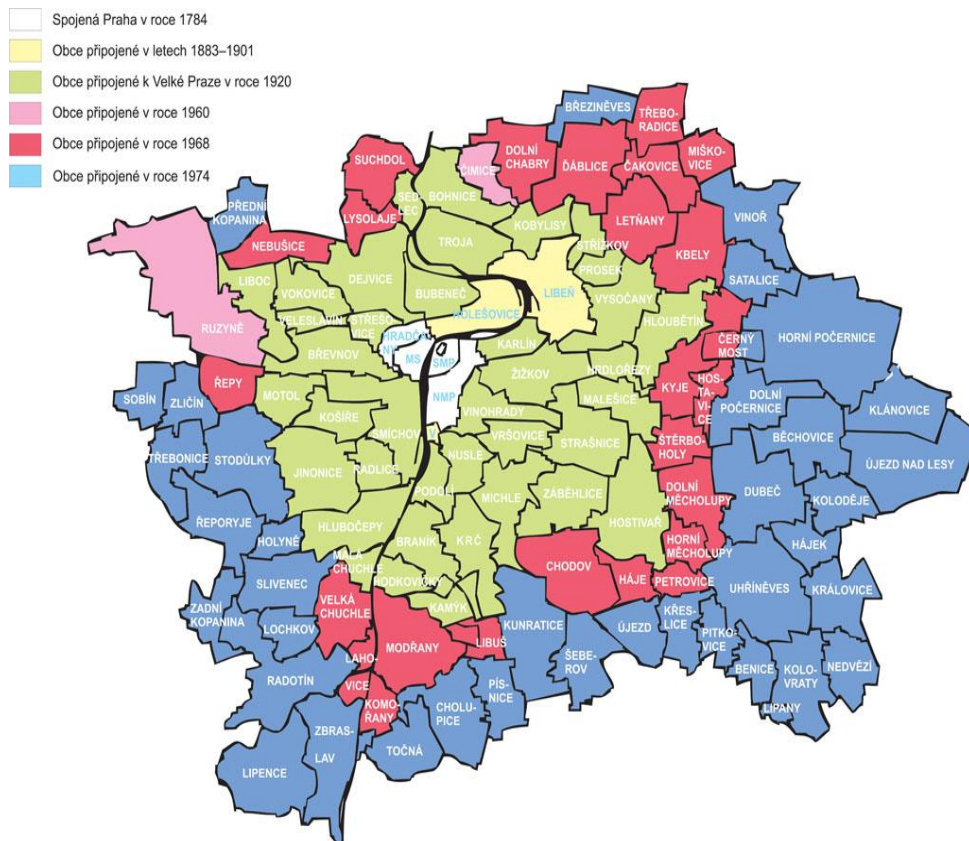
Příloha č. 12 (AUSKÝ, Stanislav A.: Vojska generála Vlasova v Čechách. 4. vydání. Vyšehrad, Praha: 2005. ISBN 80-7021-793-6. Str. 176-177.). *Situace v Praze a okolí mezi 5. a 8. květnem 1945 se zakreslením pohybu a činnosti jednotek 1. pěší divize ROA.*

Nasazení jednotek 1. divize VS KONR v Praze 7. května. Plné čáry označují prostory bojového nasazení pěších jednotek, hvězdice prostory palby plukovního a protitankového dělostřelectva a hvězdice s písmenem D prostory palby divizního dělostřeleckého pluku. Pěší pluky 1 až 4 označují obdélníky s ondřejským křížem, dělostřelecký pluk symbolizuje obdélník s tečkou a průzkumný oddíl pak obdélník s oválem a úhlopříčkou.

112

Příloha č. 13 (ŽÁČEK, Pavel: Prahou pod pancířem vlasovců. České květnové povstání ve fotografii. 1. vydání. Mladá fronta, Praha: 2014. ISBN 978-80-204-2681-9. Str. 112-113.). Nasazení jednotek 1. pěší divize ROA v Praze dne 7. května 1945. Plné čáry označují prostory bojového nasazení pěších jednotek, hvězdice prostory palby plukovního a protitankového dělostřelectva a hvězdice s písmenem D prostory palby divizního dělostřeleckého pluku. Pěší pluky 1 až 4 označují obdélníky s ondřejským křížem, Dělostřelecký pluk symbolizuje obdélník s tečkou a Samostatný průzkumný oddíl pak obdélník s oválem a úhlopříčkou.

Příloha č. 14 (Zdroj: Územní vývoj Prahy. Archiv Hlavního města Prahy web. Dostupné z: <http://www.ahmp.cz/index.html?mid=47&>. Datum náhledu 19. 3. 2015.).

Územní vývoj Prahy.